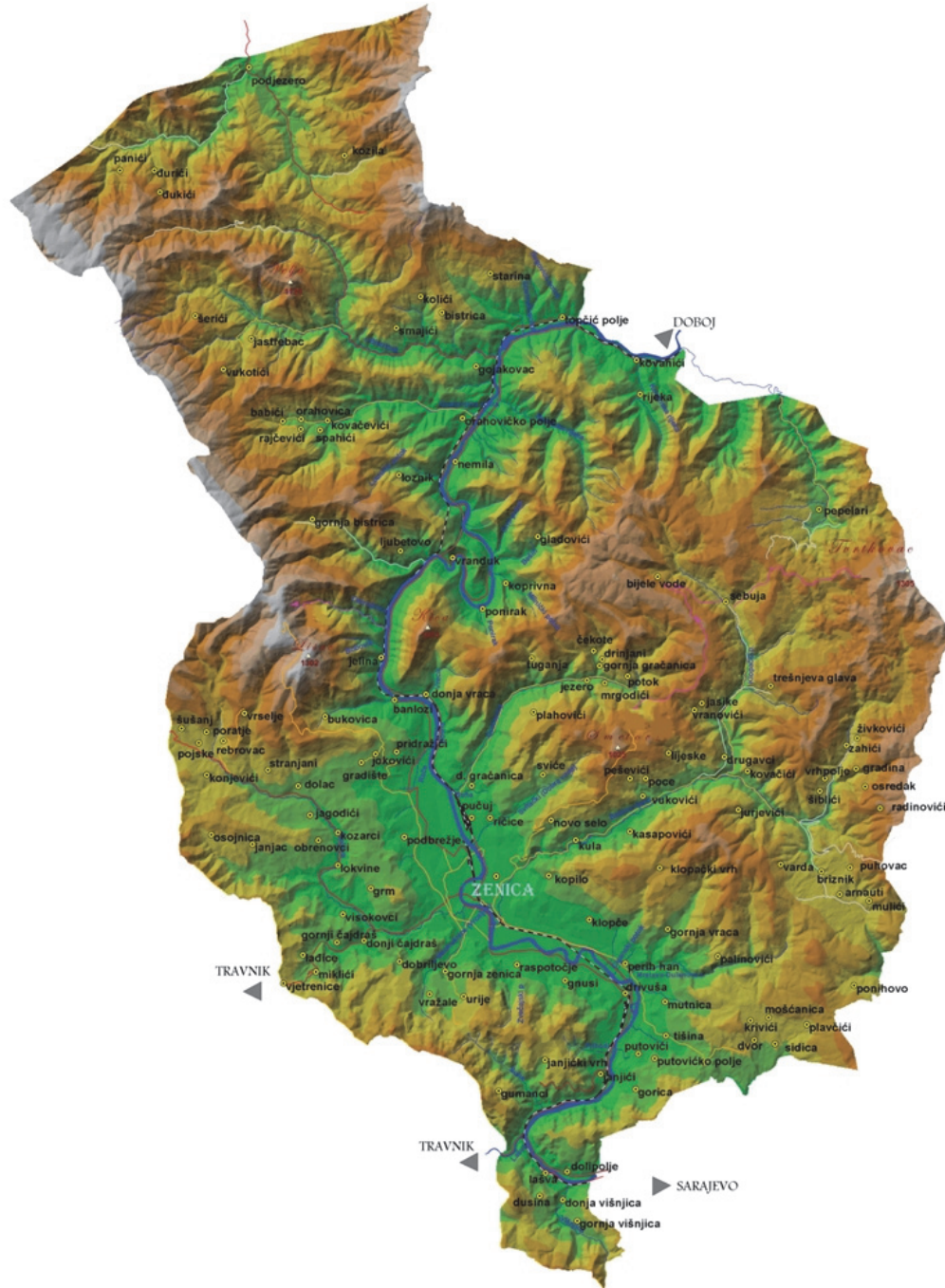
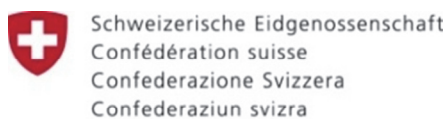

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE ZENICA 2012-2022

Izrada Strategije podržana od ILDP projekta
finansiranog od:

Nosilac izrade:

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

NAČELNIK OPĆINE ZENICA:

Husejin Smajlović

NOSILAC IZRADE:

Agencija za ekonomski razvoj Zenica ZEDA
Općinski razvojni tim

OPĆINSKI RAZVOJNI TIM:

Koordinator Općinskog razvojnog tima Muhsin Ibrahimagić (ZEDA)
Zijad Softić (Općina Zenica), Nebojša Nikolić (Općina Zenica), Jugoslav Anđelić (Općina Zenica), Dževad Selimović (Općina Zenica), Suvad Dizdarević (Općina Zenica), Semira Karić (Općina Zenica), Mubera Pezo (Općina Zenica), Dževdana Brajić (Općina Zenica), Naidin Ahmetpahić (ZEDA), Nurka Babović (Centar za socijalni rad), Sabiha Husić (Medica), Mladen Perić (PERO d.o.o.), Bogdan Kolar (NVO Naša djeca), Safet Brdarević (UNZE)

PRIDRUŽENI ČLANOVI OPĆINSKOG RAZVOJNOG TIMA:

Davorin Pavelić, Aziz Mujezinović, Muhamed Hodžić, Jusuf Duraković, Šefket Goletić, Senad Husejnagić, Senaida Turkić, Ferid Alić, Suvad Isaković

OPĆINA ZENICA:

Selver Keleštura, Nesad Mujanović, Haris Ibrahimagić, Amra Džafić, Emir Telalović, Edin Bijedić, Jasmin Čabaravdić, Fata Srebrenica

ZEDA:

Aida Pašalić, Amra Mehmedić, Sanel Ibrić, Fatima Alijagić

NEVLADINE ORGANIZACIJE / ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA:

PD Mladost, PD Poštar, REC ZDK, ŠAPA, Istok – Orijent, Ideja, Sportski savez Općine, Ansambl Bosnia folk, Asocijacija za razvoj LEDA, Društvo socijalnih radnika ZDK, SR Bistro, API-ZE, Zepolj, Forum građana Zenice, Romano centro, Društvo pedagoga muzičke kulture, Učitelji bez granica, Roditelji u borbi protiv ovisnosti, Bilo - bivši i liječeni ovisnici, Društvo pedagoga fizičke kulture i škola rukometa Čelik Junior, Karate klub Internacional, Zeleni BiH, PSRU Natura, KSO Zenica 92, Svjetlost, Rafting klub Bosna, KUD Željezara, nacionalna udruženja: Preporod, Napredak i Prosvjeta, EKO Forum Zenica

OSTALI UČESNICI U IZRADI STRATEGIJE:

Mjesne zajednice općine Zenica, Munir Husejnović (Vijećnik), Slavica Hrnkaš (Vijećnik), Selver Dizdar (Vijećnik), Enes Imamović (Vijećnik), Šefik Tutmić (Vijećnik), Ibrahim Dizdarević (Vijećnik), Nusret Bolić (Vijećnik), Munevera Kasap (Federalni zavod za statistiku), ALMY d.o.o, JP Gradska groblja, ZEPS – Poslovni sistem RMK, JU Dom za stara lica, Opća biblioteka Zenica, Konzorcij Male hidroelektrane Zenica: Prima komerc d.o.o, Eles-Control d.o.o, JP RTV Zenica

ILD P:

Marina Dimova, Aida Laković Hošo, Hikmeta Selesković, Goran Novković, Razvojna agencija EDA

LEKTOR:

Amel Uzunović

DESIGN & DTP:

Nermin Ahmić

DESIGN KORICA:

Elmir Isaković

ŠTAMPA:

Labirint d.o.o. Zenica

SADRŽAJ:

UVOD	5
METODOLOGIJA KREIRANJA STRATEGIJE RAZVOJA	6
I. STRATEŠKA PLATFORMA	
1. GEOGRAFSKO-KOMUNIKACIJSKE KARAKTERISTIKE I PRIRODNI RESURSI	7
2. DEMOGRAFSKA ANALIZA	7
3. OSNOVNI EKONOMSKI POKAZATELJI	11
4. VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA	13
5. PRIMANJA NJIHOV UTJECAJ NA SOCIJALNU POZICIJU STANOVNIŠTVA	13
6. STRUKTURA PRIVREDE OPĆINE ZENICA	14
6.1. Poljoprivreda.....	15
6.2. Šumarstvo	20
6.3. Rudarstvo – eksploatacija mrkog uglja	21
6.4. Prerađivačka industrija	22
6.5. Trgovina.....	23
6.6. Turizam.....	23
6.7. Finansijsko posredovanje.....	24
7. TRŽIŠTE RADA	24
7.1. Zaposlenost	24
7.2. Nezaposlenost i ekonomska aktivnost	27
8. PODUZETNIŠTVO	28
8.1. Poduzetnička infrastruktura u Zenici	29
9. INVESTICIJE	33
9.1. Izgradnja toplane.....	33
9.2. Izgradnja vodovoda Plava voda	33
9.3. Glavna gradska magistrala (GGM).....	33
10. DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA	35
10.1. Obrazovanje	35
10.2. Kultura	36
10.3. Sport.....	37
10.4. Zdravstvena i socijalna zaštita	38
10.5. Sigurnost građana	39
10.6. Civilno društvo	39
10.7. Omladinske i ostale sektorske politike.....	40

11. TEHNIČKA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA I USLUGE	40
11.1. Stanje prostorno-planske dokumentacije	40
11.2. Saobraćajna infrastruktura	41
11.3. Tehnička infrastruktura	45
11.4. Zaštita okoline.....	49
12. OPĆINSKA ADMINISTRACIJA	57
13. OPĆINSKI BUDŽET	57
II. STRATEŠKO FOKUSIRANJE	
1. SWOT ANALIZA	61
2. STRATEŠKI FOKUSI RAZVOJA OPĆINE ZENICA	63
3. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA	65
III. SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI	
1. PLAN LOKALNOG EKONOMSKOG RAZVOJA	69
1.1. Fokusiranje.....	69
1.2. Razvojni/operativni ciljevi ekonomskog razvoja.....	70
1.3. Programi, projekti i mjere	73
1.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima	81
2. PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE	82
2.1. Fokusiranje.....	82
2.2. Ciljevi zaštite životne sredine	83
2.3. Programi, projekti i mjere	86
2.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima.....	92
3. PLAN DRUŠTVENOG RAZVOJA	93
3.1. Fokusiranje.....	93
3.2. Razvojni ciljevi društvenog razvoja.....	94
3.3. Programi, projekti i mjere	96
3.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima.....	100
IV. OPERATIVNI DIO	
1. PLAN IMPLEMENTACIJE STRATEGIJE RAZVOJA	101
1.1. Indikativni finansijski plan za period od tri godine	
– SEKTOR EKONOMIJA.....	101
1.2. Indikativni finansijski plan za period od tri godine	
– SEKTOR DRUŠTVENI RAZVOJ	106
1.3. Indikativni finansijski plan za period od tri godine	
– SEKTOR ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	109
2. PLAN RAZVOJA ORGANIZACIJSKIH KAPACITETA I LJUDSKIH POTENCIJALA ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE	110
3. PRAĆENJE, OCJENJIVANJE I AŽURIRANJE STRATEGIJE RAZVOJA	112

UVOD

Strategija integriranog razvoja općine Zenica 2012–2022. godine je ključni strateško-planski dokument Općine Zenica koji treba da podstiče budući rast i razvoj zajednice. Strategija razvoja obuhvata društvenu, ekonomsku, ekološku kao i prostornu sferu.

Strategija je izrađena kao okvir za definiranje zajedničkih ciljeva, podsticanje lokalnih snaga, ali i kao odgovor na izazove budućeg razvoja općine i sveukupnog života u njoj. Kao takva, Strategija integriranog razvoja je u skladu sa strategijama i politikama na višim nivoima vlasti i to, prije svega, sa Nacrtom razvojne strategije BiH 2008-2013, Razvojne Strategije ZDK i sa drugim sektorskim strategijama na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou. Također, ona je u skladu i sa dokumentima međunarodnih institucija, koji su neophodni za njeno formuliranje i opredjeljenja, posebno u oblastima ljudskih prava, prava djece, žena, manjinskih naroda, osoba sa posebnim potrebama i dr.

Strategija razvoja općine Zenica izrađena je od strane radnih tijela koje je imenovao Načelnik Općine, uz puno učešće predstavnika javnog, privatnog i nevladinog sektora.

Strategija informira sveukupnu javnost i investitore o razvojnom putu općine, predstavlja osnovu za izradu detaljnih planova i programa u pojedinim sektorima, kreira podlogu za praćenje napretka te ohrabruje saradnju i dogovor u planiranju različitih nivoa vlasti i društveno-ekonomskih partnera.

Strategija razvoja predstavlja putokaz za sveukupni razvoj općine Zenica, a obuhvata ekonomski, društveni i plan zaštite i unaprjeđenja životne sredine, uz poštivanje prostornog aspekta. Vizija razvoja i strateški ciljevi razvoja općine, definirani su na period od 10 godina. Prihvatajući činjenicu da postavljanje ciljeva podrazumijeva ne samo odgovor na pitanje šta?, već i kako?, te da je odgovor na ovo pitanje od ključnog značaja za kvalitetnu implementaciju Strategije, Općinski razvojni tim je izradio sektorske planove i operativni dio Strategije. Sektorski planovi, operativni ciljevi, programi, projekti i mjere, usmjereni ka poboljšanju kvaliteta života u općini, definirani su na period od 5 godina. Okvirni operativni planovi su izrađeni za naredne tri godine.

Bitno je naglasiti da Strategija obuhvata i listu prioriternih programa i projekata u svakom sektoru, a koji omogućavaju dostizanje postavljenih ciljeva putem provođenja operativnih aktivnosti, čime se stvara osnova za sveukupnu implementaciju Strategije. Nadalje, prioritetni programi i projekti nisu samo osnova za korištenje općinskih i drugih domaćih izvora sredstava, nego i dobra osnova za pristup eksternim izvorima sredstava, poput programa Evropske unije i drugih programa podrške u Bosni i Hercegovini.

Kod izrade Strategije razvoja općine Zenica posebno se vodilo računa o ostvarivanju horizontalne intersektorske usklađenosti i vertikalne usklađenosti Strategije sa strategijama i planovima na drugim nivoima. Dodatan značaj je poklonjen mogućim inicijativama međuopćinske saradnje.

U toku izrade Strategije izvršen je uvid u pojedine međunarodne dokumente koji su relevantni za problematiku integriranog planiranja u lokalnoj zajednici (Opća povelja o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta, Konvencija o ravnopravnosti spolova, Konvencija o ravnopravnosti manjina i sl.), kao i uvid u domaće dokumente: Sporazum između općine Zenica i NVO, Akcioni plan za borbu protiv maloljetničke delinkvencije u ZDK, Strategija za predškolsko obrazovanje, i druge.

Preduvjet kvalitetne i pravovremene implementacije Strategije jeste prepoznavanje njenog značaja od strane sveukupne lokalne zajednice i viših nivoa vlasti, ali i uspostava Strategijom predviđenih mehanizama za njenu implementaciju, izvještavanje, ažuriranje i sveukupnu operacionalizaciju, a što je zadatak koji Općini, ali i svim drugim akterima u lokalnoj zajednici, predstoji u narednom periodu.

Tehnička pomoć u procesu izrade Strategije razvoja pružena je Općinskom razvojnom timu u okviru Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP) i uz finansijsku podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC) i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u BiH (UNDP).

METODOLOGIJA KREIRANJA STRATEGIJE RAZVOJA

U izradi strateškog plana razvoja općine Zenica korištena je standardizirana *Metodologija za integrirano planiranje lokalnog razvoja (MiPRO)*, prihvaćena i preporučena od strane entitetskih vlada te saveza općina i gradova oba entiteta. *MiPRO* je u potpunosti usklađena sa postojećim zakonskim okvirom kojim je definirano planiranje razvoja na lokalnom nivou, gdje je općinska uprava nosilac procesa izrade i implementacije *Strategije*, uz maksimalno uključivanje i svih drugih aktera života u lokalnoj zajednici.

Nadalje, *MiPRO* je u potpunosti usaglašena sa vodećim principima i pristupima strateškom planiranju koje promovira Evropska unija.

Vodeći principi na kojima se zasniva *Strategija razvoja općine Zenica* su održivost i socijalna uključenost. Održivost, kao princip, integrira ekonomski i okolišni aspekt, dok princip socijalne uključenosti podrazumijeva jednake šanse za sve i pravičnost u smislu identificiranja potreba i interesa marginaliziranih i socijalno isključenih grupa stanovništva.

Nadalje, *Strategiju razvoja* karakteriziraju integracija (što znači da su ekonomski, društveni i ekološki aspekt posmatrani kao neodvojivi dijelovi jedne cjeline) i participacija (svi zainteresirani akteri su angažirani i doprinijeli su izradi *Strategije*).

Općina se angažirala u procesu izrade *Strategije* vođena uvjerenjem da strateško planiranje predstavlja ključni instrument za proaktivno i odgovorno upravljanje lokalnim razvojem. Proces izrade *Strategije razvoja*, iniciran od strane Načelnika Općine i podržan od strane Općinskog vijeća, započeo je potpisivanjem *Memoranduma o razumijevanju* između Općine Zenica i UNDP-a, te formiranjem radnih tijela – *Općinskog razvojnog tima* i *Partnerske grupe. Agenciji za lokalni ekonomski razvoj ZEDA Zenica, Zaključkom Načelnika*, data je saglasnost za koordinaciju i operativnu podršku svim aktivnostima na izradi *Strategije razvoja općine Zenica*.

Proces je operativno vodio *Općinski razvojni tim*, a u samom procesu stvoreni su mehanizmi za snažno građansko učešće, dominantno kroz rad *Partnerske grupe* – konsultativnog tijela kojeg su činili predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora. Poseban naglasak je stavljen na uključivanje i adekvatno prepoznavanje potreba potencijalno ranjivih kategorija stanovništva. U proces je sveukupno bilo uključeno više od 200 građana.

Polazna tačka za izradu *Strategije razvoja općine Zenica* je bila analiza postojećih strateških dokumenata, nivoa njihove realizacije, te stepena razvijenosti ljudskih resursa neophodnih za izradu i implementaciju *Strategije*. Ova analiza je bila nadograđena na osnovi analize relevantnih kvantitativnih i kvalitativnih podataka iz primarnih i sekundarnih izvora.

Noseći i najvažniji dio *Strategije* predstavlja njen strateški dio, tj. strateška platforma, koja obuhvata socio-ekonomsku analizu, strateške fokuse, viziju razvoja i strateške ciljeve razvoja. Strateška platforma *Strategije* dominantno je djelo *Općinskog razvojnog tima*. Sektorske planove ekonomskog i društvenog razvoja, te plana zaštite i unaprjeđenja okoliša, izradile su, sa tom svrhom formirane, sektorske radne grupe, koje su činili predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora.

U završnom dijelu procesa, *Općinski razvojni tim* je, na bazi principa integracije, objedinio i uskladio sektorske dokumente te izradio okvirne trogodišnje, uključujući i plan razvoja organizacijskih kapaciteta i ljudskih potencijala neophodnih za proces implementacije *Strategije*.

I. STRATEŠKA PLATFORMA

IZVOD IZ SOCIO-EKONOMSKE ANALIZE

1. GEOGRAFSKO-KOMUNIKACIJSKE KARAKTERISTIKE I

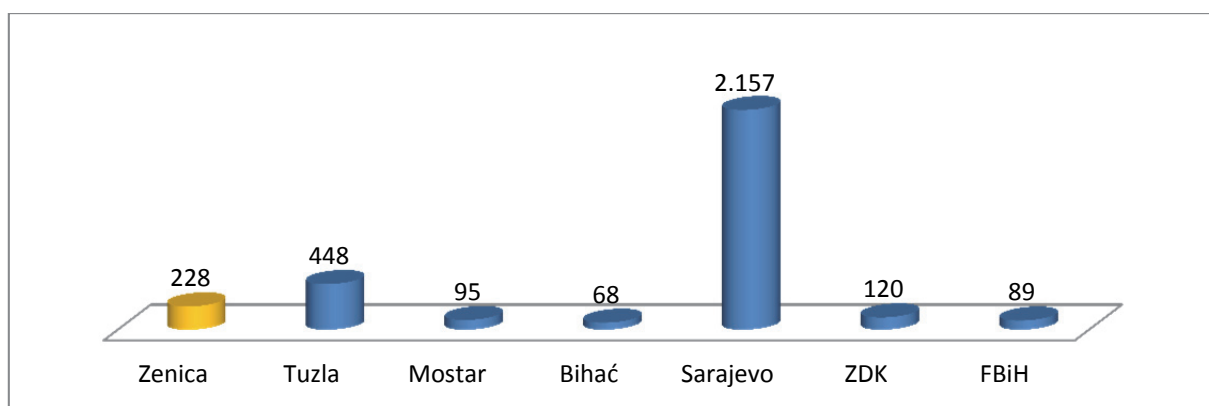
PRIRODNI RESURSI¹

Zenica zauzima teritoriju površine 558,5 km², na kojoj živi 127.000 stanovnika. Zenica je smještena na relativno prostranom erozivnom proširenju toka rijeke Bosne, koje pripada kotlinama srednjobosanskih niskih planina. Ima povoljan geoprometni položaj i predstavlja ekonomsko središte geografske regije centralna Bosna. Teritorijom općine, praktično kroz grad, prolaze željeznička pruga i magistralni put M-17, odnosno budući autoput unutar saobraćajnog Koridora V-c. Udaljenost Zenice od glavnog grada je 74 km.

Srednjobosanski bazen, kome pripada zeničko nalazište, raspolaže velikim rezervama mrkog uglja. Na više lokaliteta na području općine nalazi se krečnjak, a na lokalitetu Seoci – diabaz (interesantan za građevinarstvo). Osim toga, sa stanovišta mogućih izvora dobijanja nemetalnih sekundarnih sirovina mogu biti interesantna jalovišta *Rudnika (Halda – Brist)* i *Željezare (Rača)* te odlagališta komunalnog otpada (*Siđe*).

2. DEMOGRAFSKA ANALIZA

Općina Zenica je po broju stanovnika druga po veličini u Federaciji Bosne i Hercegovine. Na području općine Zenica, u 83 naseljena mjesta, u 2009. godini je bilo prisutno 127.105 stanovnika, što u odnosu na broj stanovnika u ZDK i Federaciji BiH predstavlja 31,7%, odnosno 5,5%. Broj stanovnika u općini Zenica manji je u 2009. za 12,7% u odnosu na stanje prema popisu stanovništva iz 1991. godine. Ukupan broj domaćinstava je porastao sa 41.803 u 1991. godini na 47.751 u 2008. godini, uz smanjenje prosječnog broja članova domaćinstva sa 3,48 u 1991. godini na 2.66 u 2008. godini. Općina Zenica ima gustinu naseljenosti koja je gotovo dva puta veća od prosječne gustine naseljenosti ZDK i dva i po puta veća od prosječne naseljenosti Federacije BiH.

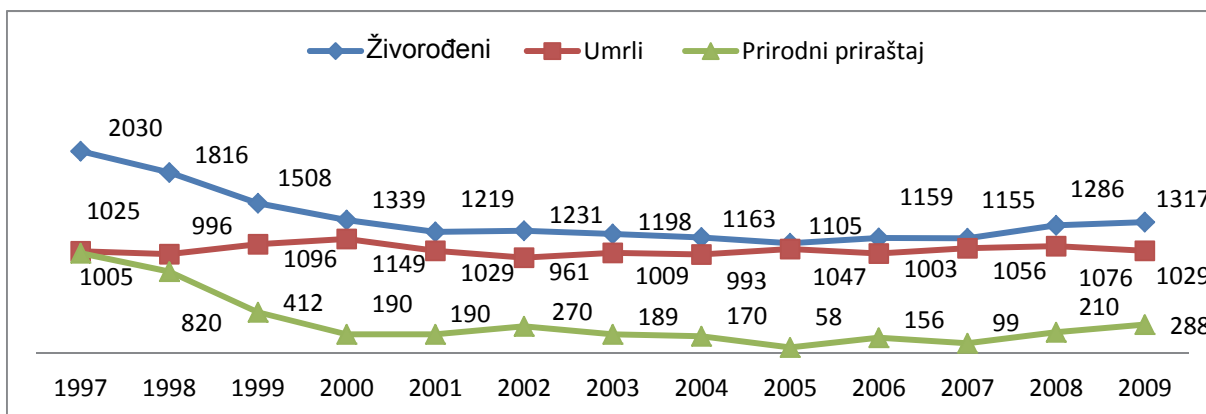

Slika 1. Usporedba gustine naseljenosti općina (stanovnika/km²)

¹ Preuzeto iz *Studije sistema saobraćajne mreže grada Zenice sa analizom i prognozom saobraćaja*, Institut za saobraćaj Građevinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, juni 2007. godine.

Prema OECD kriteriju koji područja sa gustom naseljenosti manjom od 150 stanovnika / km² definira kao ruralna područja, općinu Zenica možemo okarakterizirati kao pretežno urbano područje. Procjenjuje se da je odnos gradskog i seoskog stanovništva u 2005. godini bio 73:27.

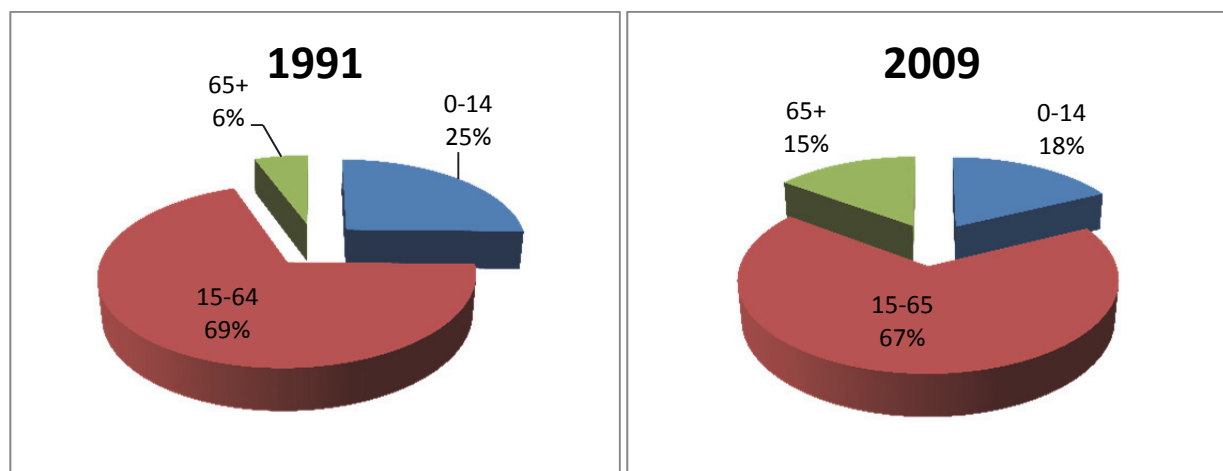
U periodu od 2001. do 2009. komponente prirodnog priraštaja, veličine i nataliteta i mortaliteta, iz godine u godinu varirale su oko svojih devetogodišnjih prosjeka, koji su iznosili 1.204 za natalitet, a 1.023 za mortalitet. Iz ovih podataka proizilazi da je u Zenici u posmatranom devetogodišnjem periodu bilježen konstantno pozitivan prirodni priraštaj. Stopa prirodnog priraštaja u 2009. godini je iznosila 2,26 %, što je u skladu sa demografskim kretanjima u razvijenim evropskim zemljama koje imaju tip *stare* populacije i u kojima se stopa prirodnog prirasta kreće od 3 % na niže.

Slika 2. Promjena prirodnog priraštaja na području općine Zenica

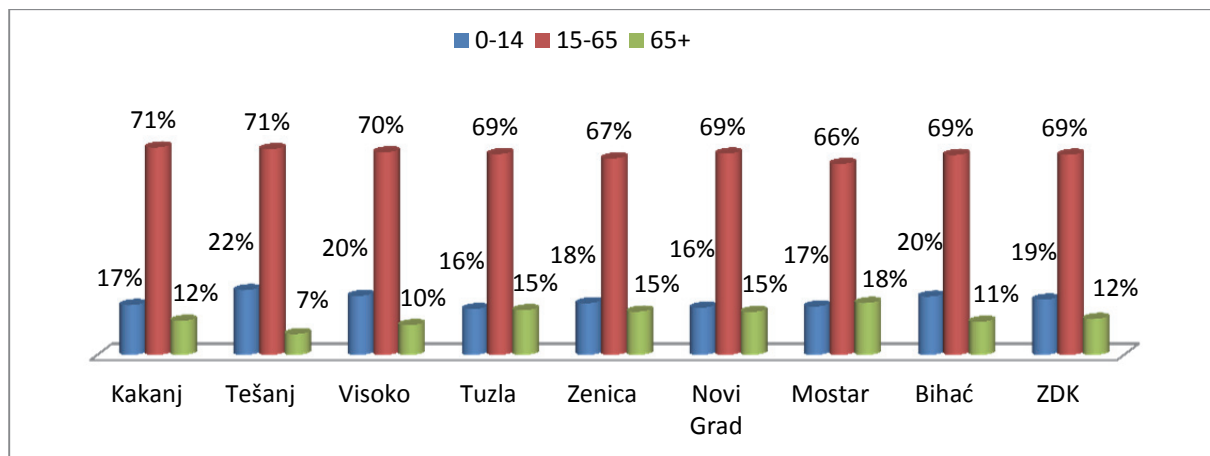
Ukupan prirodni priraštaj u Zenici za posljednjih devet godina, od 1.630 stanovnika ipak nije rezultirao povećanjem ukupnog broja stanovnika na području grada. Imajući u vidu da je broj stanovnika u općini u 2009. u odnosu na 2005. godinu manji za 499 stanovnika, možemo zaključiti da su migratorna kretanja u proteklom periodu imala negativan saldo. To je potvrđeno i u analizama migracionih kretanja za općinu Zenica u procesu izrade *Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona (ZDK)* za period 2010-2020.

Analiza starosne strukture stanovništva je bitna zbog analize potreba stanovništva za određenim vrstama usluga (predškolsko obrazovanje, škole, zdravstvo, i dr.) kao i zbog analize budućih promjena u broju i strukturi populacije.

Slika 3. Promjena starosne strukture stanovništva općine Zenica

Vidimo da je starosna struktura stanovništva općine Zenica u 2009. godini bitno drugačija od starosne strukture iz 1991. godine. Udio starog stanovništva se značajno povećao, dok je procentualni udio mlade populacije bitno smanjen. Procentualni udio radnog kontingenta u ukupnoj populaciji je manji za 2%.

Slika 4. Usporedba starosne strukture stanovništva (2009)

U poređenju sa drugim općinama, kao i sa prosjekom u ZDK, općina Zenica, izuzev Mostara, ima najmanji udio radnog kontingenta u ukupnoj populaciji. U poređenju sa općinama slične veličine po broju stanovnika, općina Zenica ima najveći udio mlade populacije u ukupnom broju stanovnika (18%) i identičan udio stare populacije. U usporedbi sa prosjekom ZDK, udio mlade populacije u ukupnom stanovništvu općine Zenica je manji za 1%, a udio stare populacije je veći za 3%.

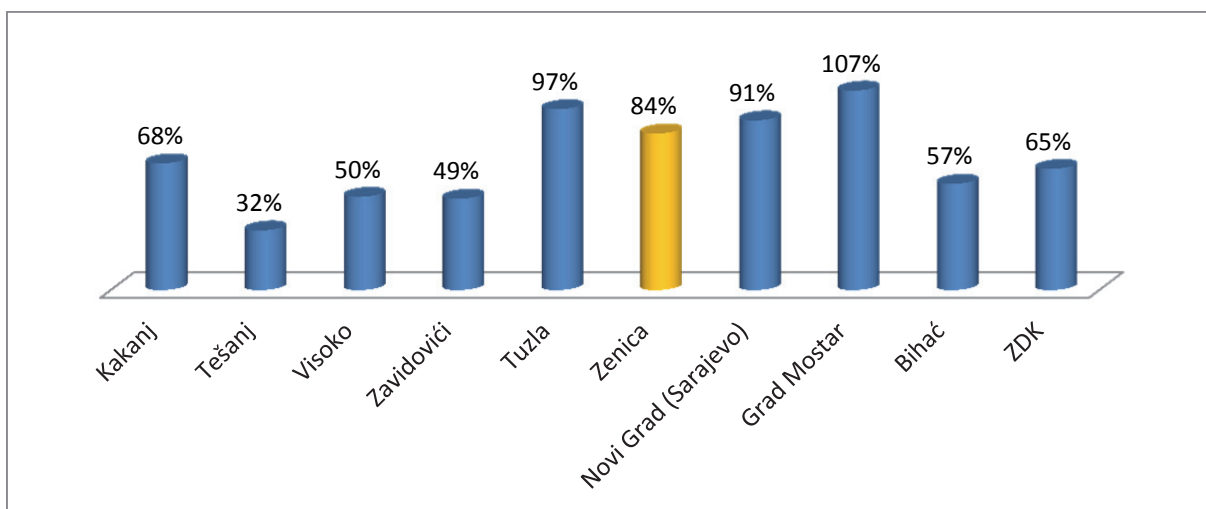
Ako koristimo indikatore iz tabele 1, vidimo da stanovništvo općine Zenica spada u regresivni tip populacije.

Tip populacije	0-14	15-49	50+
Progresivni	40%	50%	10%
Stacionarni	26,5%	50,5%	23%
Regresivni	20%	50%	30%

Tabela 1. Tip populacije u ovisnosti od starosne strukture

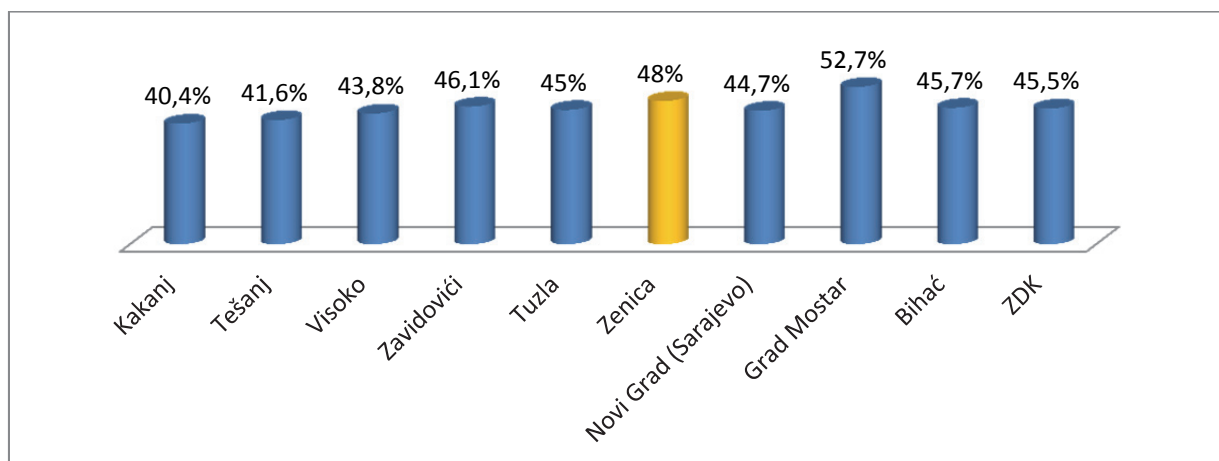
Prema metodologiji koju primjenjuje UN pri određivanju tipa populacije, stanovništvo općine Zenica spada u *staru populaciju*².

² Prema metodologiji koju koristi UN, populacija u kojoj je udjel starijih od 65 godina ispod 4% smatra se mladom populacijom, populacija sa udjelom starijih od 65 godina između 4% i 7% smatra se zreloom populacijom, a populacija sa udjelom starijih od 65 godina iznad 7% se smatra starom populacijom.

Slika 5. Usporedba indeksa starenja stanovništva (2009)

Indeks starenja od 84% ukazuje da na svakih 100 stanovnika starosne dobi od 0 do 14 godina dolazi 84 stanovnika starija od 65 godina. Indeks starenja stanovništva općine Zenica je značajno veći od indeksa starenja u većim općinama ZDK i od prosječnog indeksa starenja u ZDK. Isto tako, indeks starenja stanovništva općine Zenica je za 12,5% veći od prosječnog indeksa starenja stanovništva u FBiH (71,5%). U usporedbi sa drugim većim općinama približno iste veličine (Tuzla, Mostar), indeks starenja stanovništva općine Zenica ima manju vrijednost. Stanovništvo sa indeksom starenja većim od 0,40 (ili 40%) je zašlo u proces starenja. Kako je indeks starenja stanovništva općine Zenica dvostruko veći od ove granične vrijednosti – to je snažan indikator da se radi o staroj populaciji.

Slika 6. Usporedba koeficijenta ukupne dobne ovisnosti (2009)

Koeficijent ukupne dobne ovisnosti pokazuje stepen opterećenja stanovništva radne dobi mladim i staračkim kontingentom stanovništva. Općina Zenica ima koeficijent ukupne dobne ovisnosti od 48%, koji ukazuje kako na 100 stanovnika radne dobi dolazi 48 stanovnika koje oni trebaju izdržavati. Općina Zenica ima najveći koeficijent ukupne dobne ovisnosti (izuzev Mostara). Također, koeficijent ukupne dobne ovisnosti je iznad prosjeka u ZDK.

Rezime

Populacija općine Zenica je doživjela značajne promjene i diskontinuitet uzrokovan ratnim dešavanjima. Zbog ovog diskontinuiteta kao i odsustva provođenja popisa stanovništva, nije moguće uraditi korektnu analizu niti je moguće uraditi projekcije demografskih kretanja. Prezentirana analiza pruža samo indicije o postojećem stanju. U odnosu na 1990. godinu, ukupan broj stanovnika se smanjio, a ukupan broj domaćinstava povećao. Povećanje ukupnog broja domaćinstava je prvenstveno uzrokovano smanjenjem veličine domaćinstva.

Sadašnje stanje u općini Zenica se ne razlikuje dramatično od općih demografskih trendova u FBiH i BiH. Za razliku od velikog broja drugih općina u BiH, prirodni prirast stanovništva od 1997. godine ima pozitivne vrijednosti.

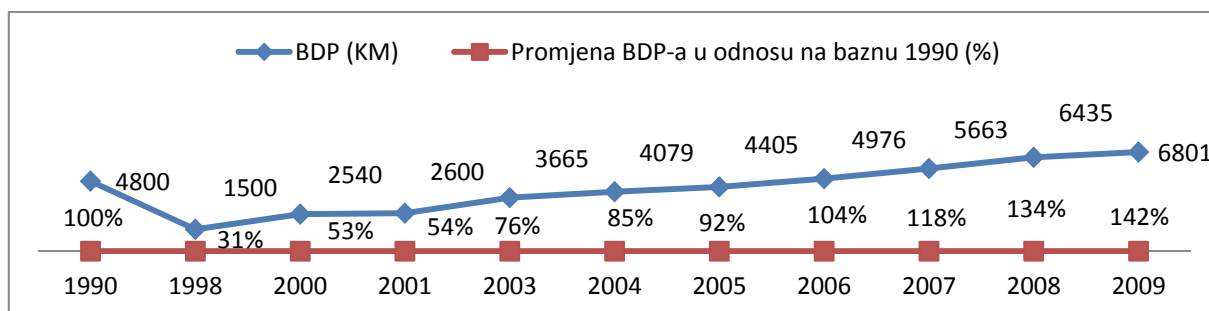
Prosječni prirodni prirast u posljednjih 9 godina je na razini koja je karakteristika stare populacije i iznosio je 2,26 %. I starosna struktura stanovništva u 2009. godini sa 15% starijih od 65 godina i 18% mlađih od 15 godina ukazuje da je populacija općine stara populacija ili regresivni tip populacije.

Indeks starenja stanovništva općine Zenica je u 2009. godini iznosio 84% i bio je za 12,5% veći od prosječnog indeksa starenja stanovništva u FBiH. Stanovništvo sa indeksom starenja većim od 0,40 (ili 40%) je zašlo u proces starenja. Kako je indeks starenja stanovništva općine Zenica dvostruko veći od ove granične vrijednosti to je snažan indikator da se radi o staroj populaciji.

Iako su zbog odsustva popisa stanovništva postojeći podaci nedostadni za ozbiljniju demografsku analizu, svi osnovni indikatori ukazuju na to da općina Zenica ima populaciju sa karakteristikama sličnim karakteristikama stanovništva razvijenih evropskih zemalja.

3. OSNOVNI EKONOMSKI POKAZATELJI

Prema procjeni Federalnog zavoda za programiranje razvoja, GDP općine Zenica u 2009. godini iznosio je 864,4 miliona KM ili 6.801 KM po stanovniku. Bruto društveni proizvod općine Zenica bilježi kontinuiran rast i relativno visoke stope rasta. U periodu od 2003. do 2009. godine GDP prosječna realna stopa rasta BDP-a po glavi stanovnika je iznosila 7,75%.

Slika 7. Promjena BDP-a po glavi stanovnika općine Zenica

U 2009. godini BDP po stanovniku na području općine Zenica je nešto viši od prosječnog BDP-a po glavi stanovnika u FBiH i značajno viši od prosječnog BDP-a po glavi stanovnika u ZDK. Dostupne podatke o BDP-u na općinskom nivou treba uzimati u razmatranje sa značajnom dozom opreza zbog metodologije korištene pri njegovom izračunu. Korištena metodologija se bazira na podacima o broju zaposlenih i prosječnim plaćama. Sadašnja statistika ovih podataka ne pruža realnu sliku i nije odraz stvarnog stanja na tržištu rada.

Kontinuiran rast BDP-a nije rezultirao rastom zaposlenosti. On je bio dostatan da anulira dramatične efekte prouzrokovane procesima tranzicije i transformacije ekonomije BiH. Razvojem privatnog sektora i privlačenjem novih investicija, općina Zenica je uspjela amortizirati ogroman gubitak radnih mjesta u velikim sistemima koji su bili okosnica općinske ekonomije.

Zenica, kao jedan od značajnih privrednih centara Bosne i Hercegovine, zbog prethodnog monostrukturnog karaktera svoje privrede, oslonjene na tešku industriju, koja je praktično prestala sa proizvodnjom raspadom bivše države, odnosno kidanjem poslovnih veza za takve velike privredne kombinacije, kao i zbog globalnih promjena na tržištu, tehnološkog zaostajanja, neriješene komunalne i urbane infrastrukture, demografskih i drugih promjena, našla se u tranzicijskom periodu u posebno teškom položaju.

Samo dobro osmišljen, planiran, organiziran, energičan i efektivan proces upravljanja promjenama, uz maksimalno angažiranje svih zainteresiranih učesnika organiziranih u svojevrsnu koaliciju, doveo je do pomaka koji su rezultirali osjetnim ekonomskim razvojem općine.

Općinska administracija se odlučila za proaktivni pristup u kreiranju povoljnog ambijenta za razvoj poduzetništva i time i stvorila povoljne uvjete za ekonomski razvoj općine Zenica i dolazak strateških investitora.

U periodu od 2003. do 2010. s radom je počelo oko 70 kompanija, a ukupne direktne investicije su iznosile oko 650 miliona KM, od koji su najznačajnije: *Cimos, RM-LH, Arcelor Mittal, Metalno, Messer, Franca Zmajevac*.

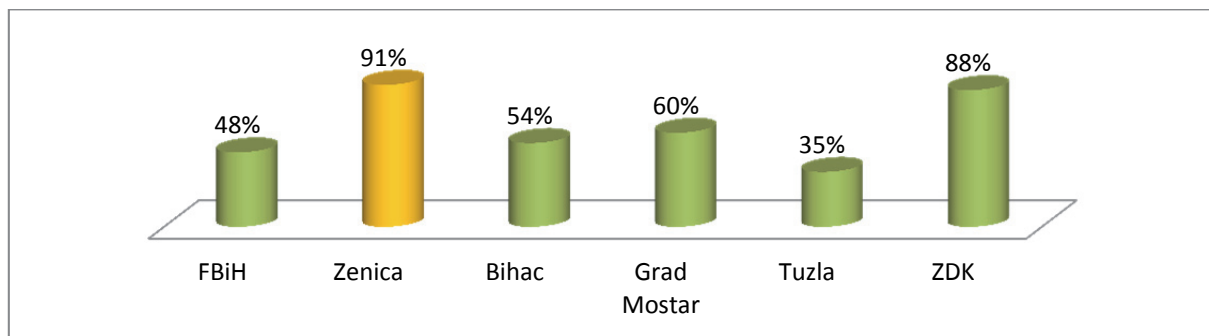
Strategijom ekonomskog razvoja općine Zenica 2002-2017, utvrđena su dva kriterija za izbor prioriteta projekata, a to su:

- programi i projekti koji poboljšavaju i stvaraju povoljan ambijent za razvoj preduzeća i
- podrška razvoju mikro preduzeća i malih / srednjih preduzeća (MSP) s ciljem stvaranja novih radnih mjesta.

Realizacijom utvrđenih prioriteta počela se ostvarivati postavljena vizija Općine Zenica i postignut je brži razvoj i bolja podrška razvoju MSP-a. Razvijena je infrastruktura – uspostavljeni su mehanizmi za lokalni ekonomski razvoj (*Agencija za ekonomski razvoj ZEDA, Poslovna zona, Biznis inkubator, Naučno-tehnološki park i dr.*). Stvoren je ambijent u kojem privrednici koriste usluge i učestvuju u programskim aktivnostima ovih razvojnih centara. Ostvarena je promjena u načinu shvatanja vlastite uloge i misije kako u općinskoj upravi tako i među privrednicima i među stanovnicima što je, sve zajedno, rezultiralo stvaranjem općeg pozitivnog ambijenta za poduzetništvo.

4. VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA

Obim spoljnotrgovinske razmjene privrede općine Zenica u 2009. godini iznosio je 472.997.000 KM, od čega je 47,7% predstavljao izvoz a 52,3% uvoz. Ukupna vrijednost spoljnotrgovinske razmjene veća je 4,1% od iznosa ostvarenog u 2007. godini, pri čemu je izvoz povećan za 120,2% a uvoz smanjen za 7,3%, tako da je stepen pokrivenosti uvoza povećan sa 70,5% u 2007. na 91,3% u 2009. godini.

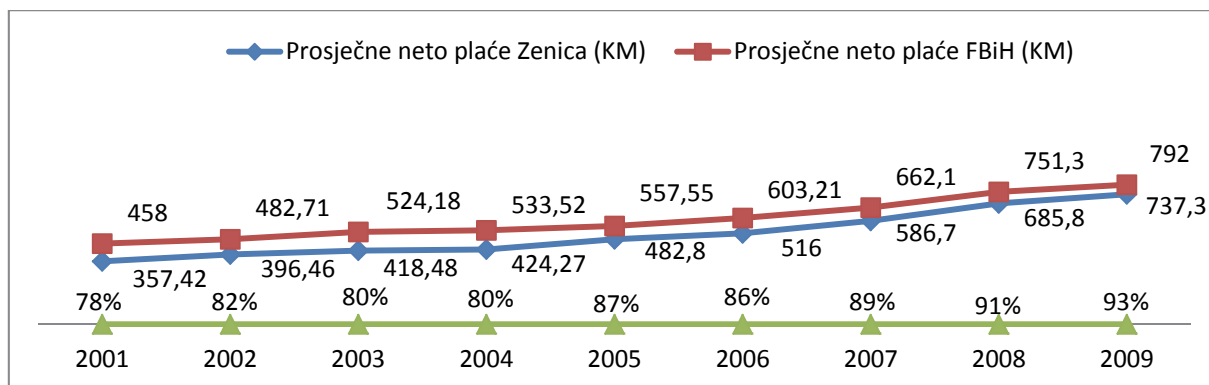

Slika 8. Pokrivenost uvoza izvozom u 2009. godini³

Najveći izvoznici u Zenici su *Arcelor Mittal* i *Metalno*, koji su u 2007. ostvarili 94,7%, a u 2008. godini 90,7% ukupnog izvoza zeničke privrede.

5. PRIMANJA I NJIHOV UTJECAJ NA SOCIJALNU POZICIJU STANOVNIŠTVA

U posljednjih devet godina prosječna neto plaća na području općine Zenica je povećana sa 458 KM u 2001. godini na 792 KM u 2009. godini.

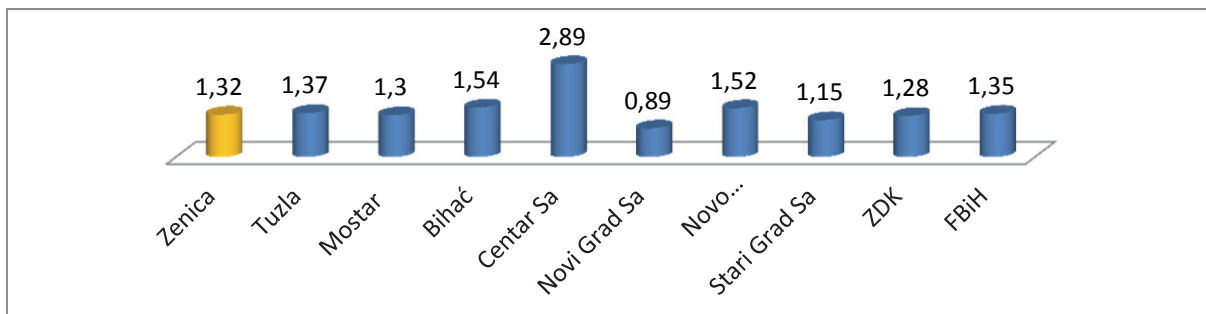
Slika 9. Prosječna neto plaća i odnos prosječne neto plaće na području općine Zenica i FBiH (KM)⁴

Prosječna neto plaća na području općine Zenica je niža od prosječne neto plaće u FBiH. Razlika u prosječnoj neto plaći na području općine Zenica i prosječnoj neto plaći na području FBiH se kontinuirano smanjuje. Dok je u 2001. godini prosječna neto plaća na području općine Zenica bila na razini od 78% prosječne neto plaće u FBiH, u 2009. godini razlika je smanjena i prosječna neto plaća na području općine Zenica je bila na razini od 93% prosječne neto plaće u FBiH.

³ Izvor: *Socio-ekonomski pokazatelji razvoja po općinama FBiH u 2009. godini*; Federalni zavod za programiranje razvoja; april 2010. godine.

⁴ Izvor podataka: publikacije Federalnog zavoda za statistiku

Prosječna penzija na području općine Zenica je nešto iznad razine prosječne penzije u FBiH. Od ukupnog broja penzionera (19.780) u 2009. godini u Zenici, 50,2% je starosnih penzionera, 20,1% je invalidskih penzionera i 29,7% obiteljskih penzionera. Iznosi prosječnih penzija su još niži za grupe penzionera koje primaju invalidske penzije (317 KM) i obiteljske penzije (310 KM).

Slika 10. Usporedba broja zaposlenih radnika po jednom penzioneru (2009. godina)

Prema broju zaposlenih na jednog penzionera (1.32), Zenica stoji bolje od prosjeka ZDK (1.28).

Rezime

Kratak pregled socio-ekonomske situacije ukazuje na kontinuirane i visoke stope ekonomskog rasta. To nije dovelo do značajnog povećanja ukupnog broja zaposlenih, ali je amortiziralo ogroman gubitak radnih mjesta u preduzećima koja su bili glavni poslodavci.

Nakon zaustavljanja proizvodnje Željezare Zenica, usljed rata, od predratno zaposlenih cca 20 000 radnika, aktiviranjem BH Steel-a ostalo je zaposleno oko 6000. Preuzimanjem BH Steel-a od strane Arcelor Mittala, na poslu je ostalo oko 3000 radnika. Ova pojava je itekako utjecala na veliku stopu nezaposlenosti, jer ostatak aktivnih privrednih subjekata nije bio sposoban / u mogućnosti da apsorpira sve koji su izgubili posao.

Jedan dio nezaposlenih se odlučio na individualnu privrednu proizvodnju (siva ekonomija). Privrednim aktivnostima u svojoj ekonomiji ljudi su osiguravali egzistenciju, ali su i dalje ostajali evidentirani kao nezaposleni.

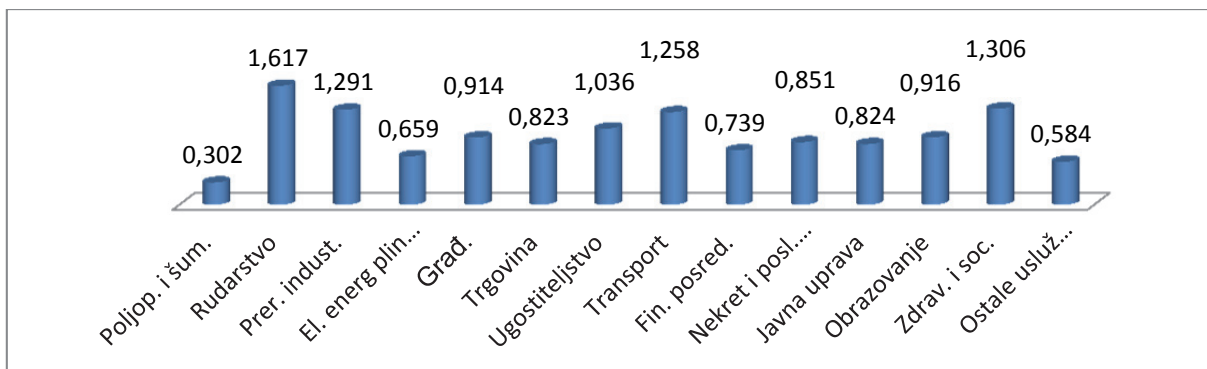
U okviru otvorenosti tržišta, nužna je orijentacija na izvoz. S druge strane, bitan je i uvoz, posebno naprednih tehnologija i znanja. Dakle, otvorenost nije (samo) prijetnja već i prilika, a u tome je bitna uloga direktnih stranih ulaganja i poslovnog povezivanja. Radi toga je važno stvaranje poticajnog okruženja, privlačnog za investicije.

6. STRUKTURA PRIVREDE OPĆINE ZENICA

Socio-ekonomska slika Zenice je usko povezana sa sudbinom energetske i baznog kompleksa, što znači da privreda općine dijeli probleme strukturne prirode koji imaju snažan utjecaj na kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti, ekologiju, prirodne resurse i socijalnu situaciju. Istovremeno, u Zenici postoje i djeluju djelatnosti koje stvaraju znanje i koje formiraju kvalitetne ljudske potencijale, kao i moderne poslovne usluge čija će uloga i doprinos biti odlučujući u budućem razvoju.

Privredu Zenice karakterizira dominantno učešće rudarstva, energetike i prerađivačke industrije, odnosno grupacije intermedijalne proizvodnje srednje niskih tehnologija (proizvodnja koksa, proizvodnja metala i proizvodnja proizvoda od metala, osim mašina i opreme).

Ako analiziramo strukturu privrede općine Zenica po djelatnostima, i sa aspekta značaja za ekonomski razvoj općine, izdvajaju se neke djelatnosti u kojima je koncentracija zaposlenosti veća od prosječne koncentracije zaposlenosti u tim djelatnostima u FBiH. Te djelatnosti su: vađenje uglja i kamena, prerađivačka industrija i prijevoz, skladištenje i veze.

Slika 11. Analiza strukture privrede općine Zenica lokacijskim kvocijentom po SKD (2009)

Gore navedene djelatnosti imaju lokacijski koeficijent značajno veći od jedan, što je indikator da su djelatnosti *izvozne* u kojima zapošljavanje svakog novog radnika ima faktor multiplikacije kroz otvaranje novih radnih mjesta u pratećim djelatnostima.

Djelatnost vađenja uglja i kamena ima najveću koncentraciju zaposlenosti i u posljednje tri godine nije došlo do promjena u veličini lokacijskog koeficijenta. To ukazuje da je ova djelatnost stabilna i snažna lokalna djelatnost.

6.1. Poljoprivreda

Analiza lokacijskog koeficijenta ukazuje na nizak stepen razvoja djelatnosti poljoprivrede na području općine Zenica. Koncentracija zaposlenosti u djelatnosti poljoprivrede, lova i šumarstva na području općine Zenica je na oko 30% prosječne koncentracije zaposlenosti u ovoj djelatnosti na području FBiH. Djelatnosti poljoprivrede, lova i šumarstva na području općine Zenica nisu na razini razvijenosti koja bi omogućila zadovoljavanje potreba stanovništva koje živi na području općine.

U odnosu na prijeratno stanje, učinjeni su veliki pomaci u oblasti poljoprivredne proizvodnje, prije svega – njezinom prestrukturiranju. Općina Zenica je, sa 25 ha pod jagodičastim voćem, postala značajan proizvođač ove kulture. Posebno veliki napredak napravljen je u proizvodnji mlijeka. Na području općine otkupljivana je 101.000 litara. Prosjek otkupljenog mlijeka sa područja općine u posljednje 3 godine je oko 1,75 miliona litara. Trenutno, mljekara ZIM 70 % svojih potreba zadovoljava otkupima sa područja općine Zenica.

Trend rasta imaju površine pod intenzivnim voćnjacima u tzv. gustoj sadnji. Unazad 10 godina, povećavaju se svake godine za oko 8-9 hektara. Što se tiče tradicionalne ratarske proizvodnje, raste proizvodnja luka i mrkve (800-1000 tona/godišnje), dok tradicionalna proizvodnja krompira stagnira posljednjih godina.

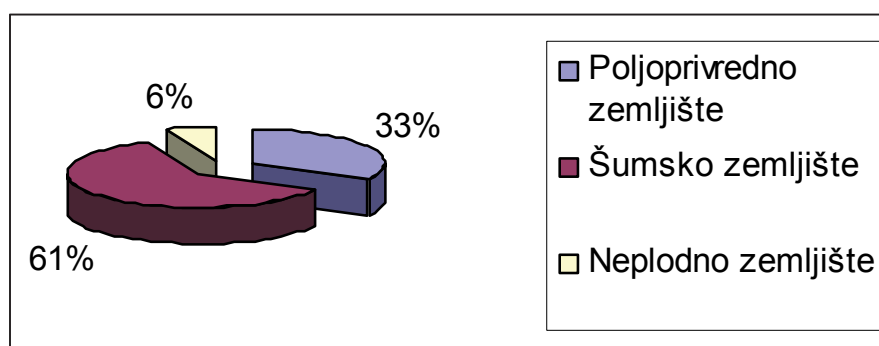
Rezultati u poljoprivrednoj proizvodnji bili bi znatno veći da na području općine postoje kapaciteti za preradu voća i povrća, hladnjače za smještaj otkupljenog povrća i pakeraži za pakovanje istog. Bez instaliranja ovih kapaciteta nema garancije sigurnog plasmata, što je, u suštini, najvažnije za razvoj poljoprivrede. U narednom periodu neophodno je iznaći mogućnost za instaliranje prerađivačkih kapaciteta. Značajan podsticaj poljoprivredi predstavljaju podsticaji primarnoj proizvodnji na nivou

općine, kantona i Federacije BiH. U posljednjih 5 godina ti su podsticaji iznosili između 500.000 i 800.000 KM na godišnjem nivou, za razne vidove poljoprivredne proizvodnje.

Prema anketama na području općine Zenica, oko 8.500 domaćinstava svoju egzistenciju ostvaruju isključivo iz poljoprivrede, dok 4.500 domaćinstava 50% svojih prihoda ostvaruju iz poljoprivrede.

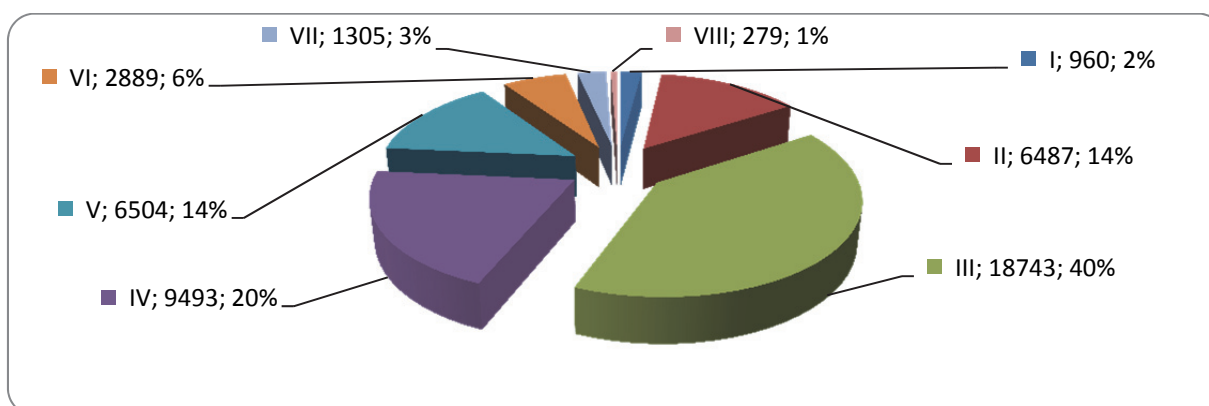
Poljoprivredno zemljište obuhvata 33,4 % ukupne površine općine, od toga su obradive 92,9%, a pašnjaci 7,1%. Najveći dio obradivog poljoprivrednog zemljišta predstavljaju livade (54,9 %), na oranice otpada 33,3% a na voćnjake 11,8 % (slika 12).

Poljoprivredno zemljište	Šumsko zemljište	Neplodno zemljište	Ukupno zemljišta
16.553,43	30.764,79	3.228,71	50.546

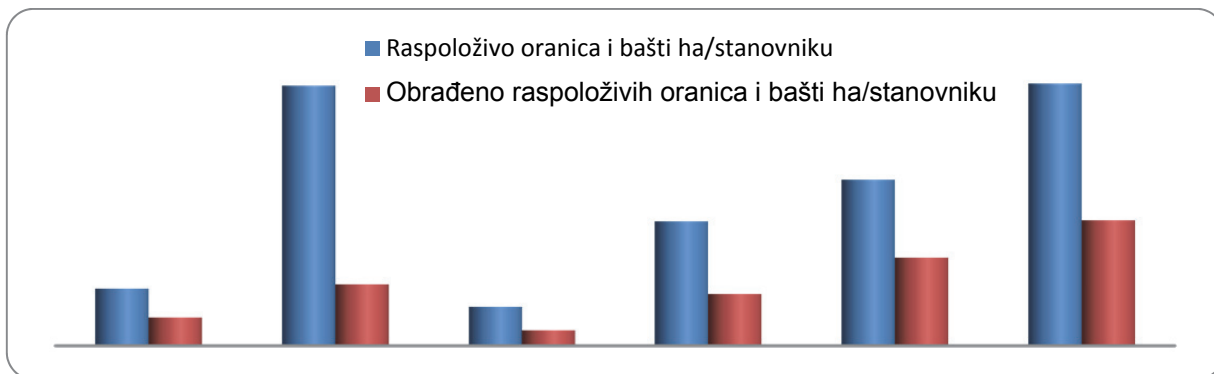
Slika 12. Struktura zemljišta u općini Zenica

Poljoprivredno zemljište je skoro potpuno (95,3%) u privatnom vlasništvu, i to: oranice i vrtovi 96,5%, voćnjaci 97,8% i livade 97,3%, a pašnjaci 74,0%. Samo 4,7% ukupnog poljoprivrednog zemljišta je u javnom vlasništvu. U odnosu na bonitet, najkvalitetnijeg zemljišta je vrlo malo. Oranica od prve do četvrte klase ima samo 21,1% (3,3% je u prve dvije klase a 17,8% spada u treću i četvrtu klasu), 53,6% je u petoj i šestoj klasi, a 25,3% u sedmoj i osmoj klasi. Kod ostalih kategorija korištenja većina površine spada u prve četiri klase (voćnjaci – 86,6%, livade – 88,3% i pašnjaci – 96,5%).

Slika 13. Struktura poljoprivrednog zemljišta po bonitetnim klasama (2009)

Na osnovi podataka *Zavoda za programiranje razvoja*, na području općine Zenica raspoloživo je 0,038 ha oranica, bašti i vrtova po stanovniku. Od toga, obrađuje se 0,019 ha po stanovniku.

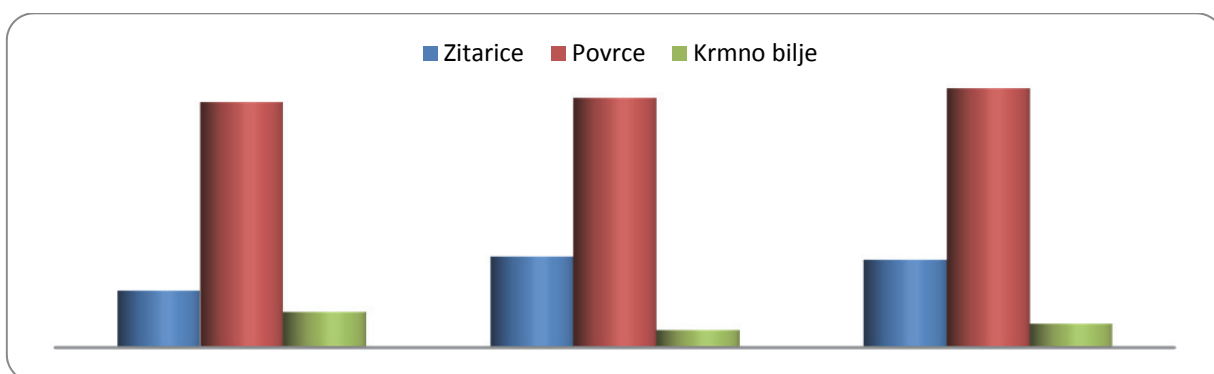
Slika 14. Usporedba raspoloživih oranica i bašti po stanovniku i obrađenih oranica i bašti po stanovniku (ha/stanovniku)⁵

Oba ova indikatora imaju niže vrijednosti od prosječnih površina raspoloživih i obrađenih oranica i bašti na području ZDK i FBiH. U literaturi se često citiraju dva standarda vezana za raspoloživost zemljišta po stanovniku koje je dostatno za proizvodnju koja omogućava prehranu stanovništva. Ti standardi se kreću od 0,24 ha do 0,4 ha/stanovniku obradivih površina, koje omogućavaju proizvodnju koja je u stanju prehraniti jednu osobu. Vidimo da su raspoložive površine na području općine Zenica značajno ispod gore navedenih minimalnih standarda i da poljoprivredna proizvodnja na području općine Zenica može zadovoljiti dio potreba lokalnog stanovništva.

6.1.1. Tip proizvodnje

Kako možemo vidjeti iz narednog prikaza, najveći dio oranica, bašti i vrtova se koristi za proizvodnju povrća.

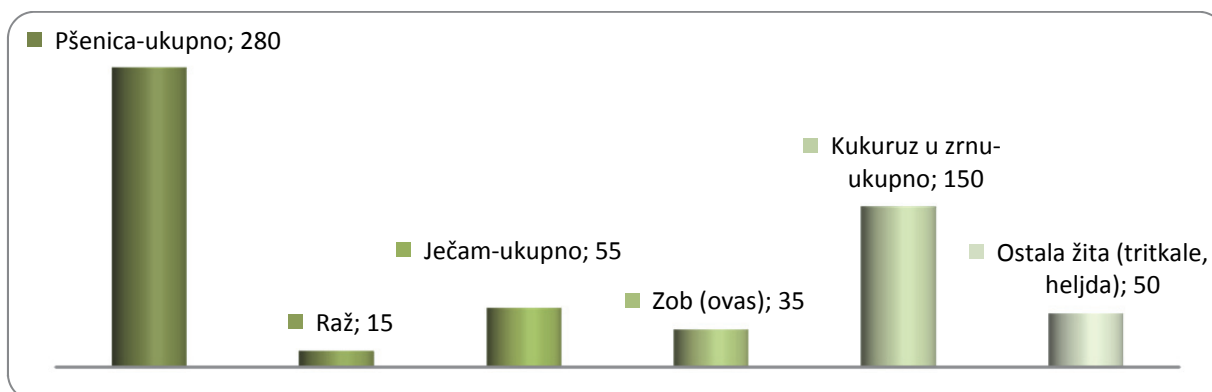
Također, uočljivo je da su se obrađene površine pod žitaricama i povrćem povećale dok su površine pod krmnim biljem smanjene.

Slika 15. Veličina zasijanih oranica različitim vrstama poljoprivrednih kultura općine Zenica

Sjetvene / požnjevene površine žitarica zauzimaju tek 11,4% oraničnih površina. Od žitarica, najveće površine su pod pšenicom i kukuruzom.

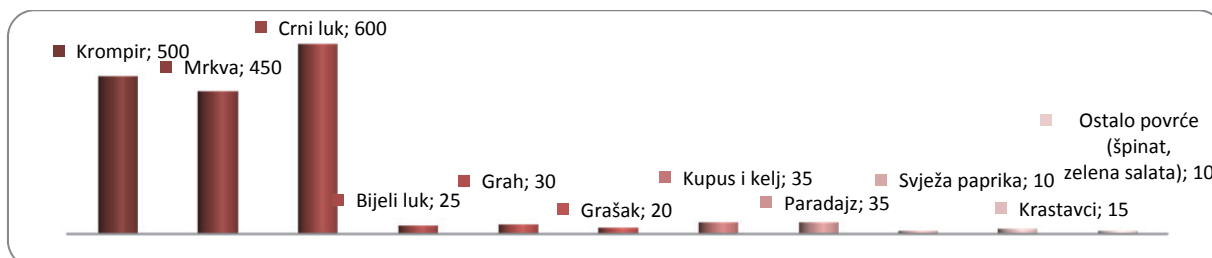
⁵Izvor: *Socio-ekonomski pokazatelji razvoja po općinama FBiH u 2009. godini*; Federalni zavod za programiranje razvoja, april 2010. godine.

Slika 16. Veličina obradivih površina u hektarima zasijanih pojedinim vrstama žitarica u 2009. godini (ha)

Ukupan prinos svih žitarica u 2009. veći je za 61,6% od prinosa u 2007. pri povećanju požnjevenih površina za 54,8%. Prosječan prinos svih žitarica u 2009. iznosio je 3,58 t/ha prema 3,43 t/ha u 2007. a najveći prinos ostvaren je kod kukuruza, 4,50 t/ha, dok je u istoj godini u ZE-DO kantonu prinos kukuruza bio 5,1 t/ha.

Znatno veći dio oraničnih površina (33,8%) je pod povrtlarskim kulturama, što je dokaz ispravne tržišne orijentacije proizvođača. Najveći dio površine je zasađen krompirom, mrkvom i crnim lukom. U posljednjih nekoliko godina raste interes za proizvodnju povrća u zaštićenom prostoru (plastenici, staklenici). Broj plastenika 2000. godine bio je oko 100 komada, da bi u 2011. godini taj broj iznosio oko 650 komada. Broj instaliranih plastenika svake godine raste jer cijena plastenika pada a i tržište za proizvedeno povrće je osigurano.

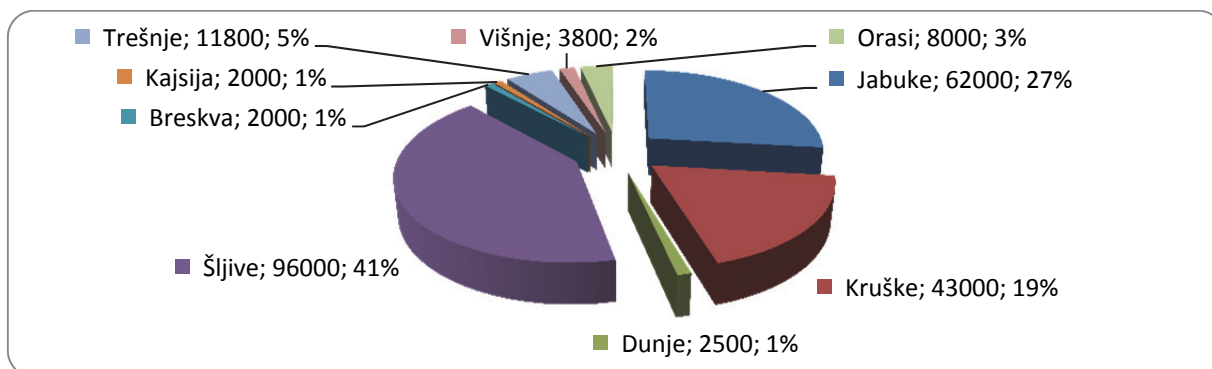
Slika 17. Veličina površina pod određenim povrtnim kulturama u hektarima (2009)

Prinos po hektaru svih povrtlarskih kultura je 17,13 tona, skoro peterostruko (478,5%) veći od prinosa po hektaru žitarica. Najveće prinose, od 25 t/ha, imaju mrkva, kupus i kelj, zatim 21 t/ha krastavci, te 15 t/ha krompir i crni luk. Prinosi po hektaru kod većine požnjevenih povrtlarskih kultura veći su od prosječnih prinosa u ZE-DO kantonu.

Uz povrtlarske kulture, i proizvodnja krmnog bilja ima povoljne uvjete i daje relativno visoke prinose po hektaru. Međutim, sjetvene / požnjevene površine su znatno ispod realnih uvjeta za ovu proizvodnju i u 2009. su za 31,3% manje nego u 2007. godini – odnosno, predstavljaju samo 3,2% ukupnih oraničnih površina. Najveće ukupne prinose i prinose po ha imaju stočna repa – korijen (40 t/ha), kukuruz – zelena masa (20 t/ha) i bundeva (24 t/ha). Prinosi ove tri kulture čine 83,2% ukupnog prinosa svih požnjevenih kultura krmnog bilja u 2009. a njihovi prinosi po ha znatno su iznad prosječnog prinosa (14,61 t/ha) za sve kulture zajedno.

6.1.2. Voćarstvo

Područje općine Zenica je vrlo povoljno za proizvodnju svih kontinentalnih vrsta voća, i ne samo za uzgoj ekonomski značajnih vrsta nego i za širu strukturu sorti u okviru pojedinih vrsta. Dostignuti nivo proizvodnje je znatno ispod mogućnosti.

Slika 18. Procentualno učešće pojedinih vrsta voća u ukupnom broju rodni stabala u 2009. godini

Povećan je broj rodni stabala, sa izuzetkom dunja i oraha, u odnosu na 2007. pa i u odnosu na 2008. godinu. Kretanje ukupnih prinosa je nešto drugačije i oni su u odnosu na 2008. manji: kod jabuka za 19,4%, kod krušaka za 8,3%, kod dunja za 74,0% i kod breskvi za 77,8%, dok su prinosi ostalog voća povećani, čak i kod oraha kod kojih je smanjen broj rodni stabala. Prosječni prinos po stablu kretao se od 12 kg kod dunja do 25 kg kod jabuka i trešanja i u svim slučajevima je veći od prosjeka u ZE-DO kantonu.

Proizvodnja voća je izrazito ekstenzivna i ne zadovoljava potrebe ni po obimu, ni po kvalitetu, a ni po strukturi proizvoda. Plantažni voćnjaci gotovo i da nema iako postoje povoljne mogućnosti za uzgoj svih vrsta voća, posebno sa stanovišta potražnje jagodičastog i koštunjavog voća za potrošnju u svježem ili prerađenom stanju. U posljednje vrijeme sve je više voćnjaka zasnovanih po principima tzv. guste sadnje.

6.1.3. Stočarstvo

Svi prirodni resursi općine, posebno struktura poljoprivrednih površina, u kojoj dominiraju pašnjaci i livade (62,0%), ukazuju na mogućnosti razvoja stočarstva. Planinska područja Zenice nemaju nikakvu alternativu stočarskoj proizvodnji, a povoljni prirodni faktori pretpostavka su za kvalitet proizvoda i prirodnu zdravu hranu. Istovremeno, bogatstvo riječnih tokova pretpostavka je za intenzivnu proizvodnju konzumne ribe, koja mora zadovoljiti sve uvjete savremenog uzgoja i ostvariti dovoljan prirast, što je garancija i za plasman na tržištu. Međutim, brojno stanje stoke nije zadovoljavajuće, posebno kod goveda, ovaca i konja, kod kojih je došlo do smanjenja u odnosu na stanje u 2007. godini. Organiziranog farmerskog uzgoja skoro da i nema, pa zbog toga ni značajnije robne proizvodnje. Učešće Zenice u stočnom fondu ZDK kantona kreće se od 10,8% kod svinja do 36,8% kod koza. Značajno je učešće kod konja (26,4%), ovaca (25,1%) i košnica (26,2%).

Obim stočne proizvodnje srazmjeran je stočnom fondu općine Zenica, a njeno učešće u stočnoj proizvodnji Kantona kreće se od 19,0% kod kravljeg mlijeka do 33,9% kod jaja. Produktivnost, odnosno proizvedena količina po jednom grlu / košnici je vrlo niska i oscilira iz godine u godinu, što je posljedica ekstenzivnog načina držanja / uzgoja i ishrane, te pasminskog sastava.

Veterinarska djelatnost je relativno dobro organizirana i njeno funkcioniranje se ostvaruje preko tri privatne veterinarske stanice i *Kantonalnog veterinarskog zavoda*, čiji su osnovni zadaci zaštita zdravlja životinja, preventivno cijepljenje zdravih i liječenje bolesnih životinja, kontrola higijenske i zdravstvene ispravnosti i kvalitativnih svojstava proizvoda animalnog porijekla, kao i unaprjeđenje stočarstva uopće.

Polovinom 2010. godine pušten je u rad *Agroveterinarski centar* koji će poslovati u okviru preduzeća *BosnaVet* u Zenici, a njegova osnovna djelatnost je podrška stočnoj i poljoprivrednoj proizvodnji. Centar posjeduje 1 274 m² zatvorenog i 800 m² otvorenog prostora, a prostorno je vezan za lokaciju budućeg poljoprivredno-veterinarskog instituta ZDK.

6.1.4. Organiziranost poljoprivrednih proizvođača

Poseban problem razvoju poljoprivrede na selu predstavlja neorganiziranost poljoprivrednih proizvođača. Najpovoljniji oblik organizovanja farmera su poljoprivredne zadruge. Prethodnih godina na području općine Zenica djelovale su dvije poljoprivredne zadruge *PZ ZENICA* i *ZZ NEMILA* koje su okupljale oko 800 zadrugara. Obje ove zadruge su, zbog nesnalaženja na tržištu, propale i u postupku su likvidacije. Trenutno na području općine djeluju 4 poljoprivredne zadruge, formirane kao porodične zadruge. Pored poljoprivrednih zadruga, aktivno je i 5 udruženja poljoprivrednih proizvođača.

Očigledno je da se na području općine mora formirati jedan oblik organiziranja poljoprivrednih proizvođača koji će imati podršku Općine i koji će biti servis poljoprivrednim proizvođačima.

6.1.5. Organska poljoprivreda

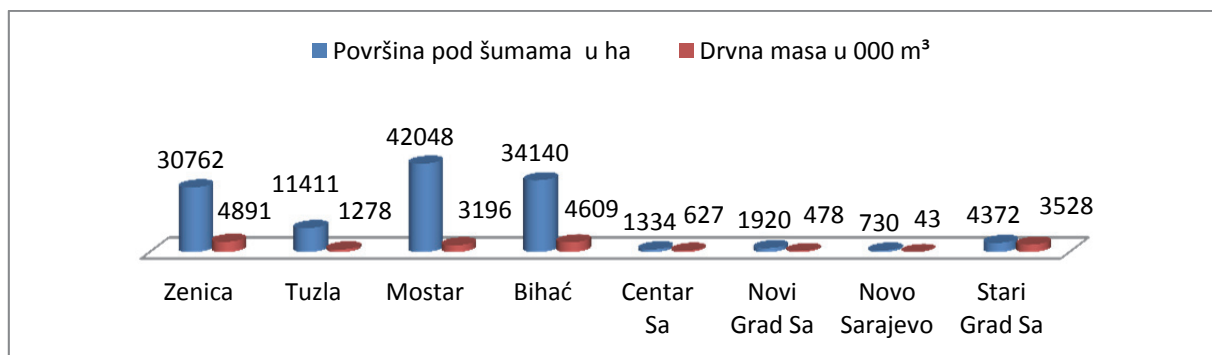
Sve je veći broj poljoprivrednih proizvođača zainteresiranih za proizvodnju organske hrane na području općine Zenica. Certifikat organske proizvodnje posjeduju proizvođač meda i proizvoda na bazi meda *Pčelica Medina* Plahovići. Udruženje proizvođača zdrave hrane *EKOZEN* okuplja sve ostale zainteresirane proizvođače i skupljače ljekobilja.

6.1.6. Registracija poljoprivrednih gazdinstava

U 2010. godini počeo je upis u registar poljoprivrednih gazdinstava i time počinje reforma poljoprivredne politike kojom se postižu temeljne promjene u odnosu na prijašnji sistem podrške poljoprivredi. To će biti urađeno kako bi se dobila što kvalitetnija baza podataka što će spriječiti improvizacije u realizaciji podrške koju lokalna i kantonalna vlast pruža poljoprivrednicima. Sistem registracije i održavanja podataka usklađen je na čitavoj teritoriji BiH i mora zadovoljiti zahtjeve EU. Time će biti osigurano kvalitetno praćenje, nadzor i izvještavanje za državni nivo vlasti. Planirano je da se do kraja 2011. u RPG upiše oko 2000 domaćinstava.

6.2. Šumarstvo

Značajna su bogatstva općine Zenica u šumama, koje se prostiru na oko 60,0 % općinske teritorije, a efekti njihovog gazdovanja nedovoljno se materijaliziraju u ekonomiji Zenice. Visoke šume zauzimaju 66,9 % šumskog zemljišta, niske šume 27,8 %, a 5,3 % odnosi se na neobraslo šumsko zemljište. Uglavnom su to lišćarske šume, a na četinarske šume otpada 0,4% šumskog zemljišta. Više od 90,0 % šumskog zemljišta je u državnom vlasništvu.

Slika 19. Usporedba površina pod šumama i drvne mase (2009)

Veličina učešća šumske površine i drvne mase na području općine u odnosu na Federaciju BiH nešto je iznad njenog učešća u ukupnoj površini teritorije. Međutim, količina drvne mase u m³/ha manja je za 4,8% od prosjeka FBiH, što je posljedica nedovoljne zaštite i zapuštenosti šuma u općini Zenica.

Na osnovi podataka iz *Biltena Federalnog zavoda za programiranje razvoja* (april 2010.), drvne zalihe / drvna masa iznosi 4.891.000 m³, odnosno 159m³/ha.⁶ U određenom periodu, mjestimično, intenzitet sječe bio je znatno iznad tolerantnog nivoa, zbog čega su nastale goleti. Osim toga, pri izvođenju sječe nije uvijek istovremeno uspostavljan tzv. šumski red, što je prouzrokovalo uništavanje šumskog podmlatka, neiskorištavanje cjelokupne sječive drvne mase te stvaranje pogodnih uvjeta za nastanak i širenje šumskih zaraza, požara, erozije i trajnih goleti.

Šume i šumska zemljišta omogućavaju rast i razvoj različitih biljnih zajednica koje daju različit asortiman drvnih proizvoda i sekundarnih šumskih (sporednih) proizvoda, koji daju mogućnost proizvodnje, berbe i sakupljanja (šumski plodovi, gljive i ljekovito bilje, lov, uzgoj sitne divljači), koji se u znatnoj količini nalaze u šumama i ekonomski su isplativi. Međutim, shvatanje šume kao prirodnog bogatstva koje se koristi prvenstveno za dobijanje drvnih sortimenata koji služe za podmirenje prerađivačkih kapaciteta, dovelo je do smanjenja zaliha drvne mase po jedinici površine ispod minimalnih zaliha, što ima za posljedicu smanjenje prirasta i stabilnosti šumskih zajednica.

6.3. Rudarstvo - eksploatacija mrkog uglja

Ugalj predstavlja stabilan strateški energetska resurs sa eksploatacijskim zalihama preko 120 miliona tona, na ležištima *Raspotočje*, *Stara jama*, *Stranjani* i *Mošćanica*. Nakon završetka rata, u proizvodnji i eksploataciji mrkog uglja došlo je do gubitka tržišta i tehničko-tehnološkog zaostajanja.

Proizvodnja *Rudnika mrkog uglja Zenica (RMU)* je prikazana u tabeli 2.

Rudnici	1990. (tona)	1996. (tona)	2001. (tona)	2007. (tona)	2008. (tona)	2009. (tona)
Stranjani	135.133		72.353		56650	-
Stara jama	342.977		98.865		138250	-
Mošćanica	260.241		-		-	-
Raspotočje	261.241		181.978		133300	-
Ukupno:	971.977	115.000	353.296	322.000	328.000	307.810

Tabela 2.

⁶ Izvor: Bilten Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2009. (april 2010)

U 1991. godini *RMU - Zenica* je ostvario proizvodnju od 810.000 t uglja sa 3.300 zaposlenih, a 1996. godine ostvarena je proizvodnja od 115.000 t sa 2.500 zaposlenih. U narednim godinama se skoro kontinuirano povećavao obim fizičke proizvodnje i smanjivao broj zaposlenih te je u 2008. godini proizvedeno 328.000 tona sa 1.500 zaposlenih. Povećanje obima proizvodnje u ovim godinama ostvareno je uz istovremeni rast produktivnosti rada. Međutim, produktivnost rada je još uvijek za oko 11 % ispod nivoa ostvarenog u 1991. godini (218.6 t po radniku u 2008. godini i 245 tona po radniku u 1991. godini).

Unaprjeđenje proizvodnje uglja je generalno povezano sa slijedećim pitanjima:

- modernizacijom tehnoloških procesa nabavkom nove i reparacija postojeće opreme,
- značajnim ulaganjima u tehnologije zaštite okoline i obnove devastiranih površina i
- programima zbrinjavanja viška radne snage.

6.4. Prerađivačka industrija

Okosnicu proizvodnih djelatnosti u općini Zenica čini rudarstvo i prerađivačka industrija, cijenjeno realnim kriterijima i parametrima koji karakteriziraju privrednu strukturu lokalne zajednice. Po tome je općina Zenica prevashodno industrijska sredina, sa proizvodnom tradicijom od preko 120 godina. Ključni ekonomsko-proizvodni parametri, koji se ostvaruju u prvoj dekadi XXI stoljeća, potvrđuju navedenu konstantaciju. U Zenici su stvarani veliki proizvođački kapaciteti za proizvodnju koksa (ca 700.000 t/godišnje), proizvodnju čelika (do 2,0 miliona t/godišnje) i čeličnih proizvoda preko 1 milion t/godišnje, proizvodnju metalnih odljevaka za autoindustriju, proizvodnju metalnih konstrukcija, te druge manje proizvodne linije prerađivačke industrije.

Sa ovom prerađivačkom strukturom općina Zenica u spoljnotrgovinskoj razmjeni pokriva uvoz izvozom preko 91%, što je iznad prosjeka ZDK (88%) i znatno iznad prosjeka u Federaciji BiH (48%).

Broj zaposlenih djelatnika u prerađivačkoj industriji iznosi 25% od ukupnog broja zaposlenih u općini Zenica i bitno doprinosi većoj prosječnoj uposlenosti u općini od uposlenosti u Kantonu i Federaciji BiH.

Direktna investiciona ulaganja u privredu općine Zenica, preko 650 miliona KM, izvršena su reformom u prerađivačkoj industriji – metalni sektor. U ovom sektoru je *Arcelor Mittal* najveća korporacija industrije čelika sa direktnim ulaganjem u obnovu, revitalizaciju i modernizaciju, pokretanje industrijskih postrojenja *Željezare* u Zenici te u ekološke projekte, sa obavezom budućih ulaganja u dostizanje ugovorenih parametara proizvodnje čelika, broja uposlenih i dostizanje evropskih ekoloških normativa.

Godišnji društveni proizvod u općini Zenica je u stalnom porastu i dostigao je ca 865 miliona KM u 2009. godini, ili 6.801 KM po glavi stanovnika, sa relativno visokom stopom rasta od preko 7%, što je znatno veće od prosjeka u Kantonu i Federaciji BiH. Pored drugih značajnih doprinosa, u ovom rezultatu prerađivačka industrija ima značajan udio.

Metalna industrija u okviru prerađivačke i u daljoj perspektivi će imati trendove razvoja i napredovanja, kako u Federaciji BiH tako i na lokalitetu općine Zenica, uz sve infrastrukturne, energetske, kadrovske, tržišne pa i globalizacijske pogodnosti koje su prisutne.

6.5. Trgovina

Prema podacima *Statističkog zavoda*, koncentracija zaposlenosti u djelatnosti trgovine na veliko i malo na području općine Zenica je ispod prosjeka FBiH, a lokacijski koeficijent od 0,82 pruža indicije kako se radi o nedovoljno razvijenoj djelatnosti.

Zadnjih pet godina evidentno je povećanje broja trgovinskih preduzeća / pravnih osoba i trgovinskih radnji, ali pokrivenost mrežom trgovačkih preduzeća (koncentracija ili gustoća trgovačke mreže) zaostaje u odnosu na druge sredine i potrebe Zenice, stanovništva i privrede. Otvaranjem novih

velikih trgovačkih centara (*Bingo, Konzum, DM, DP, CM*, i dr.) došlo je do smanjenja broja malih trgovina.

Međutim, treba napomenuti kako u bližem okruženju Zenice postoje razvijeniji trgovački centri koji privlače potrošače iz općine Zenica.

6.6. Turizam

Područje općine Zenica obiluje prirodnim bogatstvima i ljepotama, čiji se potencijali mogu iskoristiti za promociju turizma, razvijanja ekološke svijesti i boljeg, zdravijeg načina života u cjelini. Potrebno je iskoristiti mogućnosti koje priroda pruža, a u isto vrijeme ne narušiti prirodni sklad i harmoniju, te sačuvati i unaprijediti prirodnu okolinu. Osim planinskog turizma, značajne su mogućnosti za sportove na vodi i rafting na rijeci Bosni.

Staru tvrđavu Vranduk, u ljetnoj sezoni, dnevno posjeti u prosjeku do 200 turista. Ovo je izvanredan turistički potencijal za Zenicu i neophodna je planska aktivnost Općine i Kantona da bi se lokalno stanovništvo još aktivnije uključilo u turističku djelatnost. Jedan od mogućih, veoma atraktivnih i u Evropi široko rasprostranjenih načina upravljanja ovakvim objektima – jeste proglašavanje tvrđave i prostora oko nje eko-muzejem. O tome se moraju donijeti propisi (zakon) na nivou Kantona. To otvara mogućnost korištenja namjenskih sredstava za ovu oblast iz EU fondova.

Bistričak, najpoznatije zeničko izletišta, na nadmorskoj visini 430 m, obiluje potocima, zimzelenom i listopadnom šumom, sa uređenim sportskim terenima i mjestima za izletničko spravljanje hrane i odmor. Udaljen je oko 25 km od grada i pruža izvanredan ugođaj svježine u vrelin ljetnim danima.

Izletišta Pepelari nalazi se na nadmorskoj visini od 770 m i od Zenice je udaljeno 48 km. Okruženo je gustom borovom šumom i živopisnim pitomim terenima. U selu Pepelari rastu muška i ženska tisa, obima 390, odnosno 483 cm. Ova stabla su nekada bila pod zaštitom, a sada imaju prividnu zaštitu i prepuštena su brizi mještana i planinara. Procjenjuje se da je starost ženske tise oko 3000 godina i da spada u vjerovatno najstarije tise na svijetu.

Planina Smetovi, do koje se iz centra grada dolazi vozilom za manje od pola sata, mjesto je koje su mnogi stručnjaci proglasili jedinstvenom vazdušnom banjom. Najveći vrh Smetova je nešto niži od 1000 metara i tu se planira izgradnja centra turizma i sporta. To je idealno mjesto za cjelodnevni odmor.

U podnožju Smetova, u ambijentu kanjona Babina rijeka, nalazi se jedinstveno penjalište, poligon za penjače rekreativce početnike i vrhunske rekreativce. Iako imaju veliki prirodni potencijal, ovi lokaliteti nisu adekvatno iskorišteni.

Da bi se sačuvala ova i druga izletišta za sadašnje i buduće generacije, potrebno je napraviti projekte zaštite i uređenja istih i podići svijest građana o očuvanju okoline. S tim ciljem, pokrenuta je procedura proglašenja *Parka prirode Babina*, u koji spadaju Smetovi, Pepelari, Bistovac, Lastavica i dio doline Babine rijeke. Smještajni kapaciteti na području Zenice sastoje se od četiri hotela, tri motela i tri pansiona.

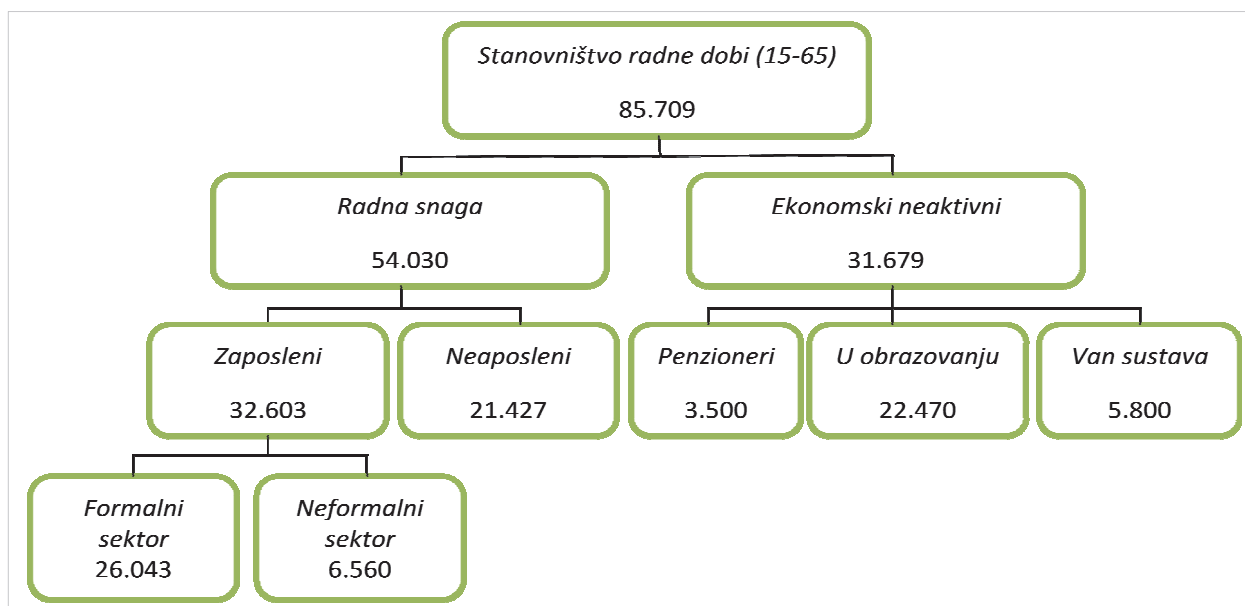
6.7. Finansijsko posredovanje

Lokacijski koeficijent od 0,7 pruža indicije o nerazvijenosti djelatnosti finansijskog posredovanja na području općine Zenica. Međutim, u praksi je evidentno da postojeći kapaciteti finansijskih institucija zadovoljavaju potrebe privrede i stanovništva općine Zenica. Činjenica je, međutim, da cijena finansijskih proizvoda nije povoljna, odnosno stimulatívna za razvoj privrede.

U sektoru finansijskog posredovanja, zajedno sa osiguravajućim društvima, u Zenici je 2009. godine bio 71 registrirani poslovni subjekt, sa 469 ukupno zaposlenih osoba. Pored jedne domicilne banke (Investiciono-komercijalna banka d.d. Zenica), i više filijala / predstavništava većine banaka registriranih u Bosni i Hercegovini, prisutna su i društva koja se bave poslovima osiguranja lica i imovine kao i druge finansijske institucije / agencije.

7. TRŽIŠTE RADA

Broj stanovnika radne dobi općine Zenica, u 2009. godini, iznosio je 85.709, a udio stanovnika radne dobi u ukupnoj populaciji općine je 67,4%. Procenat ekonomski aktivnog stanovništva je 63%, dok je procenat ekonomski neaktivnog stanovništva 37%. U procent ekonomski aktivnog stanovništva je uračunato i procijenjenih 7,6% zaposlenih u neformalnom sektoru (*na crno*). Procent ekonomske aktivnosti od 63% je značajno iznad prosjeka ekonomske aktivnosti stanovništva radne dobi u FBiH i BiH.

Slika 20. Učešće stanovništva radne dobi na tržištu rada (2009)

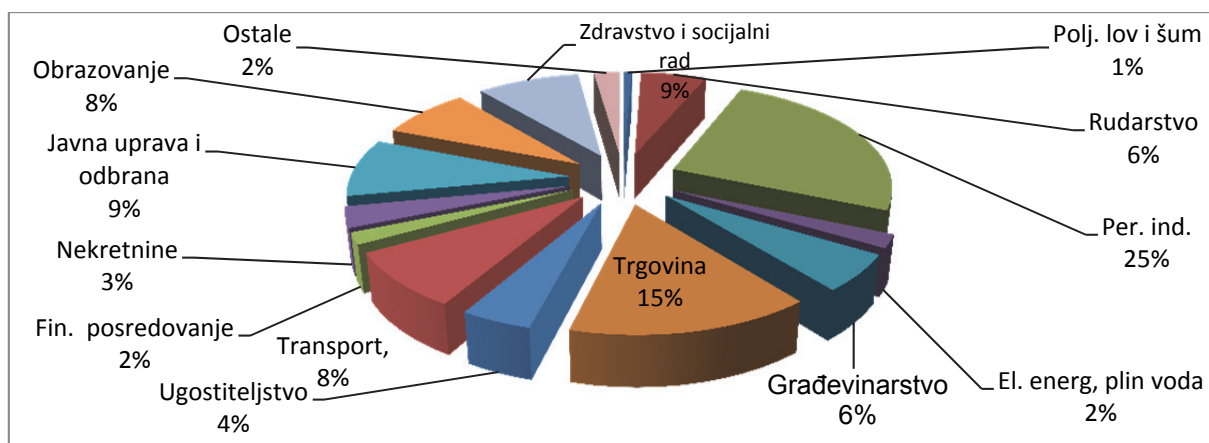
Prema procjenama Općinskog razvojnog tima, za oko 5800 stanovnika radne dobi nije poznat status, odnosno nisu obuhvaćeni niti sistemom tržišta rada niti drugim sistemima (penzioni, obrazovni, i dr.).

7.1. Zaposlenost

Ukupan broj registriranih zaposlenih na području općine Zenica u 2009. godini iznosio je 26.043. U posljednjih 9 godina najveći ukupni broj registriranih zaposlenih je dosegnut u 2004. godini. Nakon toga, broj zaposlenih oscilira oko tog nivoa. Stopa zaposlenosti stanovništva radne dobi veća je od kantonalnog

i federalnog prosjeka. Struktura zaposlenih po djelatnostima se, u proteklom periodu, promjenila tako što je u ukupnoj zaposlenosti značajno porastao udio zaposlenih u uslužnim djelatnostima.

Od ukupno zaposlenih u 2009. godini, 65,4% su muškarci a 34,6% žene, a nisu zabilježene bitnije promjene u posljednje tri godine.

Slika 21. Struktura zaposlenosti po SKD-u (2009)

Najveći udio u ukupnom broju registriranih zaposlenih ima prerađivačka industrija, i ona čini 25% ukupne zaposlenosti na području općine. Slijedeća djelatnost po veličini udjela je djelatnost trgovine na veliko i malo i održavanje sa 15% od ukupnog broja zaposlenih u Zenici. Djelatnosti javne uprave i odbrane, obrazovanja i zdravstvene i socijalne zaštite upošljavaju 26% od ukupnog broja registriranih na području općine. U poređenju sa prosjekom

F BiH, djelatnost prerađivačke industrije na području općine Zenica ima veći udio u ukupnoj zaposlenosti za 6%, dok djelatnost trgovine ima na području općine Zenica manji udio u ukupnoj zaposlenosti za 3%. Udio zaposlenosti u djelatnostima javne uprave i odbrane, obrazovanja i zdravstvene i socijalne zaštite je skoro identičan sa prosjekom u F BiH.

Sektor	Hrvatska	Slovenija	Srbija	Hungary	F BiH	općina Zenica
Primarni ⁷	3 %	4.4%	21.9 %	4.6%	2 %	1 %
Sekundarni ⁸	35 %	34.9 %	26.3%	31.2%	32%	39 %
Tercijarni ⁹	62 %	61.7 %	51.8 %	64,2%	66%	60%

Tabela 3. Zaposlenost po sektorima (2009)

Usporedba strukture zaposlenosti po glavnim sektorima sa F BiH ukazuje na nerazvijeniji primarni sektor i tercijarni sektor i na razvijeniji sekundarni sektor. Struktura zaposlenosti se ne razlikuje značajnije od strukture zaposlenosti u Hrvatskoj, Sloveniji i Mađarskoj.

⁷Primarni sektor: Poljoprivreda, lov i šumarstvo, Ribarstvo;

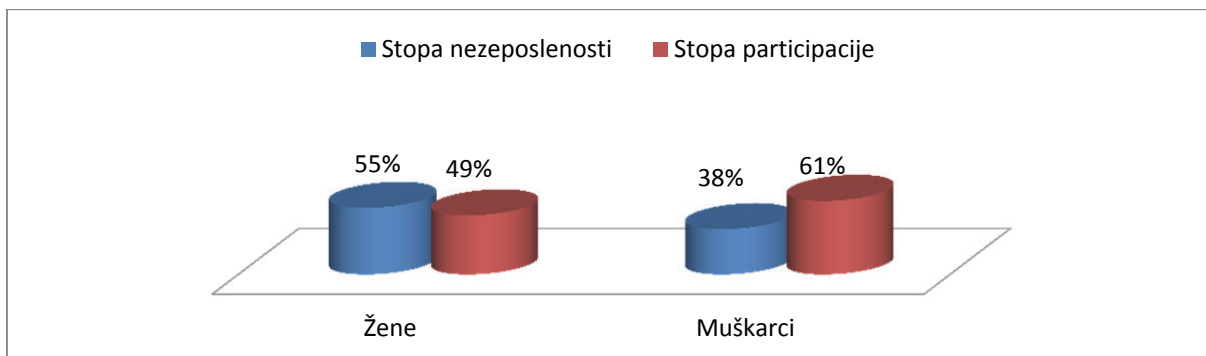
⁸Sekundarni sektor: Rudarstvo, Prerađivačka industrija, Opskrba električnom energijom, plinom i vodom, Građevinarstvo;

⁹Tercijarni sektor: Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala te predmeta za osobnu upotrebu i domaćinstvo, Ugostiteljstvo, Saobraćaj, skladištenje i veze, Finansijsko posredovanje, Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge, Javna uprava i odbrana, Obrazovanje, Zdravstvena zaštita i socijalna zaštita, ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti, Domaćinstva sa zaposlenim osobljem, Izvanteritorijalne organizacije i tijela;

7.2. Nezaposlenost i ekonomska aktivnost

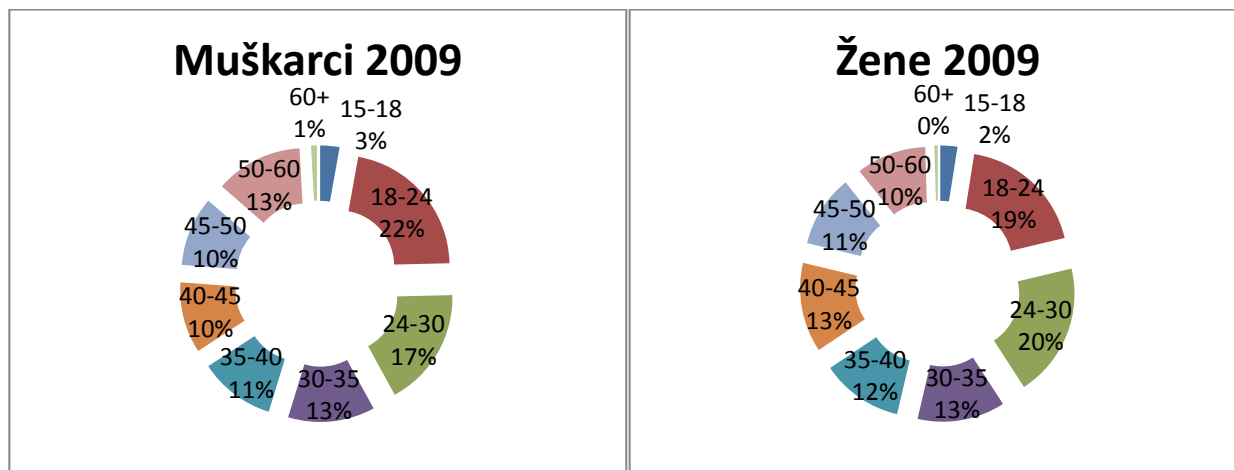
Službeni podaci o registriranoj nezaposlenosti govore o visokoj stopi registrirane nezaposlenosti koja je neznatno ispod prosječne stope registrirane nezaposlenosti na području ZDK i FBiH.

Stopa participacije stanovništva radne dobi na tržištu rada na području općine Zenica veća je od prosječne stope participacije na području FBiH i ZDK.

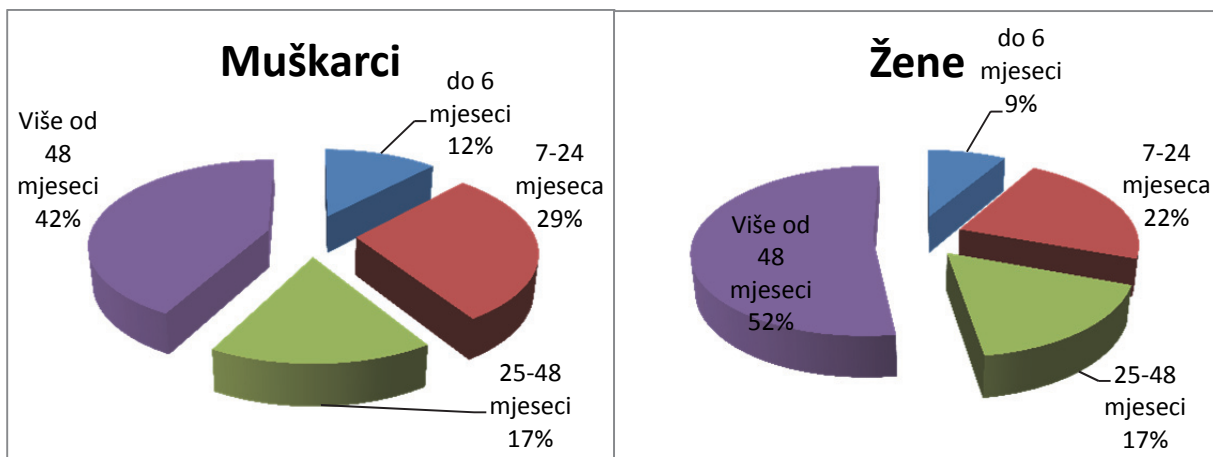
Slika 22. Usporedba stope nezaposlenosti i stope participacije žena i muškaraca (2009)

Ako analiziramo razlike u stopama nezaposlenosti i stopama participacije na tržištu rada između muškaraca i žena, vidimo da je stopa nezaposlenosti žena za 17% veća od stope nezaposlenosti muškaraca, a stopa participacije muškaraca na tržištu rada je bitno veća od stope participacije žena. Ako stopu participacije žena na tržištu rada u općini Zenica usporedimo sa stopom participacije žena u nekim od zemalja članica EU, primijetit ćemo da je potrebno posvetiti posebnu pažnju povećanju ekonomske aktivnosti žena.

Slika 23. Udio pojedinih starosnih grupa u ukupnoj registriranoj nezaposlenosti muškaraca i žena (2009)

Kod registriranih nezaposlenih muškaraca, najveći udio (22%) u ukupnoj nezaposlenosti imaju mladi od 18 do 24 godine starosti, a slijedi ih grupa starosti između 24 i 30 godina, sa udjelom od 17% u ukupnoj nezaposlenosti. Udio mladih u ukupnoj registriranoj nezaposlenosti muškaraca je 42%. I kod registriranih nezaposlenih žena imamo sličnu situaciju, gdje najveći udio u ukupnoj nezaposlenosti čine mladi dobi od 18 do 24 godine (19%) i mladi starosne dobi od 24 do 30 godina (20%). U odnosu na 2006. godinu, došlo je do smanjenja učešća mladih dobi od 18 do 30 godina u ukupnom broju registriranih nezaposlenih muškaraca za 6%. U istom periodu došlo je i do smanjenja učešća mladih žena (od 18 do 30 godina starosti) u ukupnom broju registriranih nezaposlenih žena za 3%.

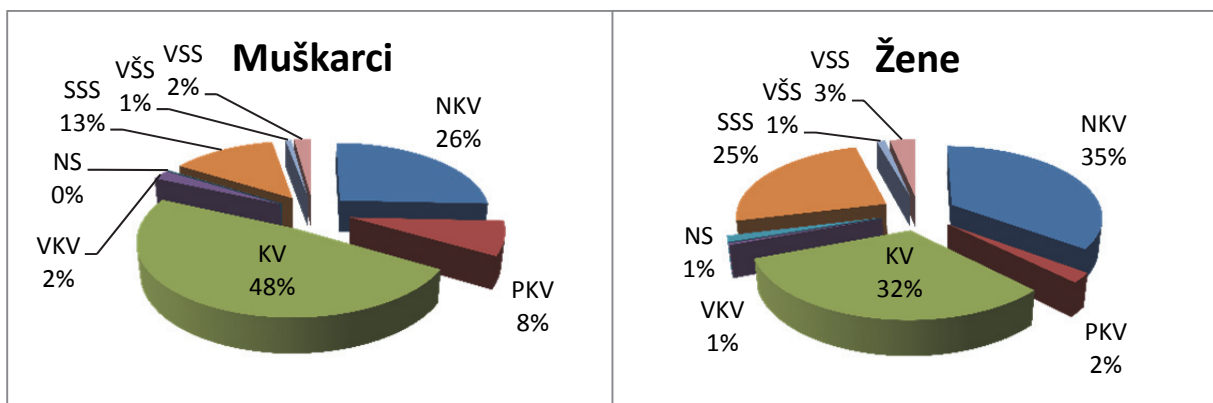

Slika 24. Dužina nezaposlenosti muškaraca i žena u 2009. godini

Kod registriranih nezaposlenih muškaraca, njih 59% su nezaposleni duže od dvije godine. Čak 42% od ukupno registriranih nezaposlenih muškaraca su bez zaposlenja duže od četiri godine. Kod registriranih nezaposlenih žena dugotrajna nezaposlenost je još izraženija i 69% od ukupnog broja registriranih nezaposlenih žena su nezaposlene duže od dvije godine. Čak 52% registriranih nezaposlenih žena je nezaposleno duže od četiri godine.

Najbrojniju skupinu nezaposlenih čine kvalifikovani (KV) radnici, kojih je u 2009. godini bilo 39,5% od ukupnog broja registriranih nezaposlenih. Visoku i višu spremu imalo je 3,6% nezaposlenih osoba (dominiraju društvena zanimanja: pravnici, ekonomisti, pedagozi), a sa srednjom spremom bilo je 20% nezaposlenih.

Daljnja analiza ukazuje na određene razlike u obrazovnoj strukturi registriranih nezaposlenih muškaraca i žena. Kvalificirani radnici (KV) učestvuju sa 48% u ukupnom broju registriranih nezaposlenih muškaraca. Pored kvalificiranih radnika, najveća grupa registriranih nezaposlenih muškaraca su niskokvalificirani radnici (NKV) čiji je udjel u ukupnom broju registriranih nezaposlenih muškaraca 26%.

Slika 25. Registrirani nezaposleni muškarci i žene po kvalifikacijskoj strukturi (2009)

Isto tako, kvalificirane radnice (KV) učestvuju sa 32% u ukupnom broju registriranih nezaposlenih žena. Pored kvalificiranih radnica (KV), najveći udio u ukupnom broju registriranih nezaposlenih žena čine niskokvalificirane radnice. U poređenju sa kvalifikacijskom strukturom registriranih nezaposlenih u 2006. godini, nije došlo do značajnije promjene u strukturi registriranih nezaposlenih.

Rezime

U planiranju programa, projekata i aktivnosti usmjerenih na unaprjeđenje dinamike tržište rada, posebnu pažnju treba posvetiti mladima, ženama i nezaposlenim preko 45 godina starosti. Stopa registrirane nezaposlenosti žena je značajno viša od registrirane stope nezaposlenosti muškaraca. Isto tako, stopa ekonomske aktivnosti žena je značajno ispod stope ekonomske aktivnosti muškaraca.

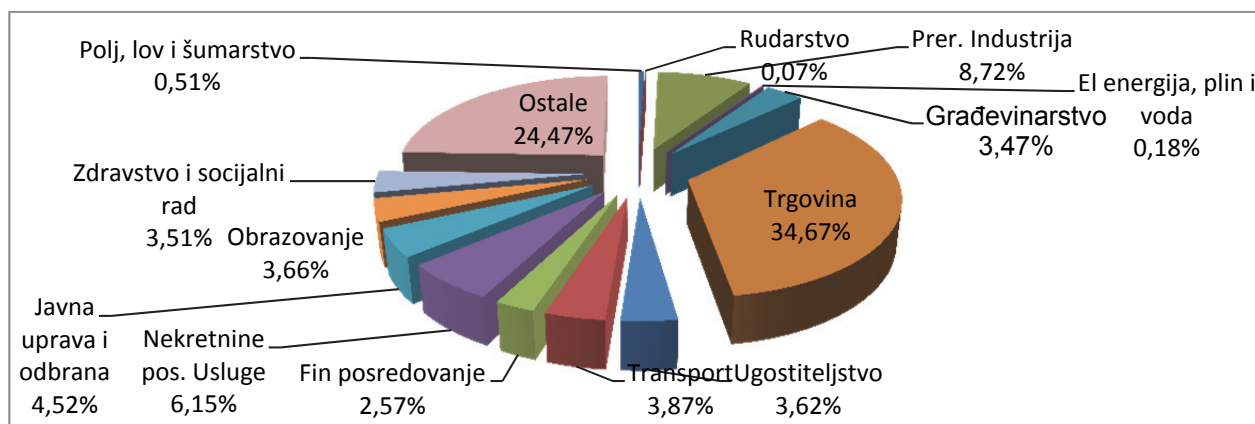
Mladi, starosne dobi od 15 do 30 godina, su starosna grupacija sa najvećim procentualnim učešćem u ukupnoj nezaposlenosti.

Među registriranim nezaposlenima dominiraju teže zapošljive kategorije, među kojima treba istaći: od ukupnog broja registriranih nezaposlenih 47.5% ih je na birou duže od 4 godine, od ukupnog broja registriranih nezaposlenih 30% nema formalnu kvalifikaciju, a 34% je preko 40 godina starosti.

8. PODUZETNIŠTVO

Na području općine Zenica na dan 31.12.2009. godine bilo je ukupno 4.821¹⁰ registriranih poslovnih subjekata – preduzeća (1600 pravne osobe, 1162 jedinice u sastavu i 2059 obrta), što predstavlja 38 preduzeća i preduzetničkih radnji na 1000 stanovnika.

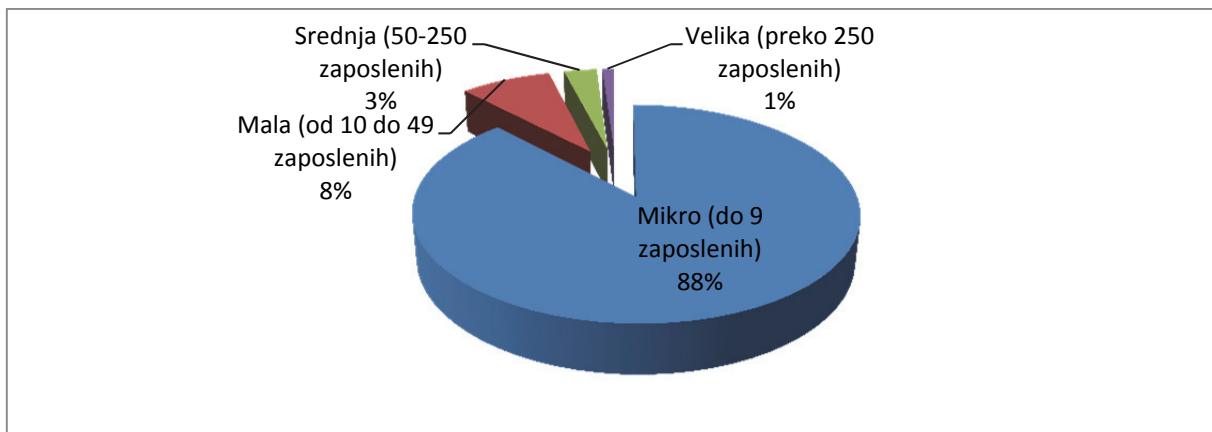
Ukupan broj privrednih subjekata u 2009. godini veći je za 3,4% nego u prethodnoj godini, a u odnosu na stanje iz 2005. za 26,7%. Uslužne djelatnosti imale su nešto višu stopu rasta, tako da je njihovo učešće u strukturi ukupnog broja privrednih subjekata u 2009. godini povećano za 0,3 procentna poena. Najveći broj pravnih osoba je registriran u djelatnosti trgovine na veliko i malo (34,67%).

Slika 28. Procentualno učešće pojedinih djelatnosti u ukupnom broju registriranih preduzeća (2009)

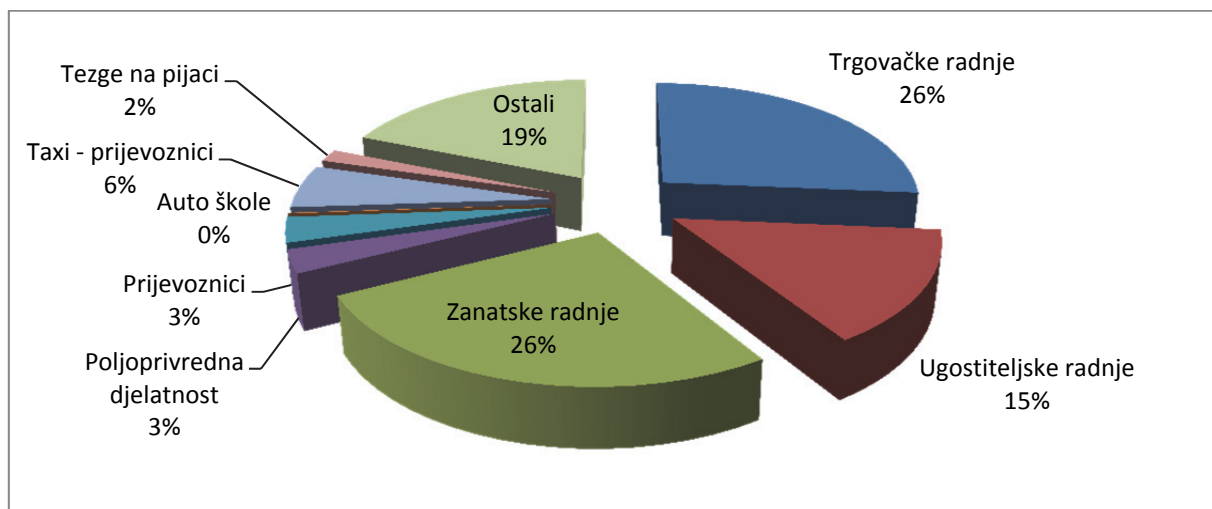
Strukturu djelatnosti i privrede Zenice, uopće, determinira prvenstveno prerađivačka industrija, a u okviru prerađivačke i ukupne industrije dominantno mjesto zauzima proizvodnja metala i proizvodnja proizvoda od metala (osim mašina i opreme) – metalna industrija. Kod privrednih subjekata zaposleno je 38,5% od ukupnog broja zaposlenih u općini Zenica i radi se u pravilu o većim privrednim subjektima (srednje velika i velika preduzeća) u pogledu obima poslovanja i zapošljavanja. Od ukupnog broja od 2.763 preduzeća, najveći broj ili 88% su mikro preduzeća, koja upošljavaju do 9 radnika. Preduzeća koja se smatraju velikim i koja zapošljavaju preko 250 radnika ima 29 (1% od ukupnog broja registriranih preduzeća), a srednjih preduzeća, koja zapošljavaju između 50 i 250 radnika, ima 81 (3% od ukupnog broja registriranih preduzeća).

¹⁰ Izvor: Bilten Federalnog zavoda za statistiku: ZDK u brojkama (juni 2010)

Slika 27. Struktura preduzeća po broju zaposlenih radnika (2009)

Kod broja registriranih obrta, dominiraju obrtnici u oblasti trgovine, ugostiteljstva i zanatstva, koji zajedno čine 67.5% ukupnog broja svih obrtnika. Zanimariv je broj obrtnika koji se bave starim zanatima.

Slika 28. Procentualno učešće pojedinih vrsta obrta u ukupnom broju obrta (2009)

8.1. Poduzetnička infrastruktura u Zenici

U Zenici djeluju instrumenti za razvoj i unaprjeđenje poduzetništva: *Poslovna zona Zenica 1*, *Agencija za lokalni ekonomski razvoj ZEDA*, *Biznis inkubator Zenica (BIZ)* i *TechnoPark*. Sa svrhom stvaranja što povoljnijeg ambijenta za razvoj preduzeća, Općina je nekoliko proteklih godina osigurala budžetska sredstva za rekonstrukciju postojeće infrastrukture u *Poslovnoj zoni* kao i izgradnju novih infrastrukturnih objekata.

Na regionalnom nivou, u Zenici djeluju i *Biznis Servis Centar Zeničko-dobojskog kantona* i *REZ – Regionalna razvojna agencija*.

Značajnu ulogu u poslovnom okruženju imaju *ZEPS* sajmovi na kojima je od 1994. godine nastupilo 8.653 firme iz 46 zemalja i koje je obišlo 1.186.690 posjetilaca. Pored uvida u nove tehnologije, na ovim sajmovima zaključeni su brojni poslovi i pokrenute investicione inicijative, a značajne su i neposredne ekonomske koristi. Prema metodologiji *Međunarodne unije sajmova UFI-Pariz*, na jednu novčanu jedinicu prihoda sajmu, država, regija, a najviše grad, imaju 11 novčanih jedinica, u zavisnosti od umijeća i organiziranosti u korištenju te razvojne šanse. Kako bi se u još većoj mjeri efektuirale ove mogućnosti, potrebno je, prije svega, stvoriti prostorne pretpostavke za dalji razvoj *ZEPS* sajmova gradnjom sajmišta.

8.1.1. Poslovna zona Zenica 1

Projekat *Poslovna zona Zenica 1* je važan iskorak u afirmaciji lokalne samouprave i pionirski poduhvat operacionalizacije ideje lokalnog ekonomskog razvoja. Strateški cilj Projekta je pokretanje procesa produktivnog zapošljavanja kroz prestrukturiranje zeničke privrede, koja se gotovo u cjelosti oslanjala na *Željezaru Zenica*.

Odabrani put u prevazilaženju krize je, prije svega, stvaranje prostornih i drugih preduvjeta, koji daju šansu radu i produktivnom zapošljavanju u drugim / novim oblastima i u različitim organizacionim oblicima.

Prvi korak učinjen je početkom 2001. godine, kada je Općina Zenica, na osnovi potraživanja svojih izvornih prihoda od *Željezare Zenica* i *BH STEEL-a*, pribavila imovinu od 336.427m² zemljišta, sa objektima zastarjelih i napuštenih kapaciteta, s ciljem stavljanja iste u funkciju razvoja novih preduzeća.

Ustupljeni prostor na kojem je prestala proizvodnja, Općina je opredijelila za razvoj privredne djelatnosti i definirala ga kao *Poslovna zona Zenica 1*.

Na tom prostoru je, sa svrhom organiziranog pristupa razvoju poslovno-radnog kompleksa, izrađena *Predinvesticijska studija* sa urbanističkim rješenjem *Zone*, koju je usvojilo *Vijeće Općine* 2002. godine. A na sjednici, održanoj 2005. godine, usvojeno je novelirano urbanističko rješenje i donesena *Odluka* o uvjetima i načinu dodjele / ustupanja neizgrađenog građevinskog zemljišta na korištenje, radi gradnje i prodaje postojećih objekata na prostoru *Poslovne zone Zenica 1*.

Ulaskom slovenačke firme *CIMOS d.d.* Kopar, kao strateškog partnera u *Poslovnu zonu*, ukazala se nužnom revizija postojećeg Urbanističkog plana, tako da je tokom 2006. godine, uz uvažavanje novonastale situacije, urađeno novo urbanističko rješenje *Zone* i nova parcelacija.

Jedan broj objekata je opredijeljen za rušenje i uklanjanje što je u periodu od 2006. do danas i učinjeno, a rezultat ovih aktivnosti su nove parcele za dodjelu.

a) Infrastruktura Zone

Lokacijski, *Zona* je smještena između radnog kompleksa *Arcelor Mittal-a* i grada, a kao bivši dio jedinstvenog radnog kompleksa, dobro je povezana sa ostalim dijelom radne podzone cestovnim i željezničkim saobraćajnicama. Kako je bivši jedinstveni radni kompleks bio povezan sa mrežom državne željeznice tako je i *Poslovna zona Zenica 1* povezana sa ovom veoma važnom infrastrukturom.

b) Stanje cestovnih saobraćajnica

Da bi se formirala *Zona* u skladu sa planskom dokumentacijom, odnosno da bi sve novoformirane parcele imale saobraćajni pristup, bila je neophodna značajna intervencija, odnosno rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih saobraćajnica, koje su i izgrađene u periodu do 2010. godine. Izgradnjom ovih saobraćajnica, svi trenutni korisnici su dobili kvalitetan prilaz a otvorene su i nove parcele u *Zoni* i otvorena mogućnost ulaska novih kompanija u *Zonu*.

c) Komunalna infrastrukturna mreža

Komunalna infrastrukturna mreža je djelomično naslonjena na mrežu infrastrukture *Arcelor Mittal-a*, a njeno stanje je slijedeće:

- *Zona* ima vlastiti vodovodni sistem.
- Kanalizaciona mreža je vezana za instalaciju *Arcelor Mittal-a*.
- Tokom 2008. i 2010. godine izgrađene su tri trafostanice sa pratećom opremom, snage po 2 MW, i svi korisnici *Zone* se napajaju sa ovih trafostanica osim preduzeća *Cimos* koje, kao veliki potrošač električne energije, ima napajanje direktno sa *TS Zenica IV*.
- Telefonska mreža je u potpunosti rekonstruirana i neovisna je od telefonske centrale *Arcelor Mittal-a*, što je bio ozbiljan problem u početku uspostave *Zone*.
- Većina korisnika nije izrazila potrebu za zajedničkim sistemom grijanja, tako da se odustalo od ove investicije.

d) Prodaja parcela

U periodu 2005-2010. Godina, Općina je objavila više konkursa za dodjelu neizgrađenog građevinskog zemljišta i javnih poziva – tendera za prodaju postojećih objekata u *Poslovnoj zoni*. Rezultat svih ovih aktivnosti je da na prostoru *Zone* danas privređuje 25 kompanija sa cca 800 uposlenih. Pored ovih kompanija, koje su kupci parcela, u *Zoni* djeluje i *Biznis inkubator Zenica* sa 27 preduzeća i cca 100 zaposlenih. Sumarno posmatrano, na prostoru *Zone* trenutno djeluje 55 preduzeća i zauzimaju površinu od cca 135 000 m².

8.1.2. Agencija za ekonomski razvoj ZEDA Zenica

ZEDA je centralna organizacija za podršku razvoju, što se postiže uz direktnu saradnju i podršku od strane Općine kao osnivača. U realizaciju projekata uključen je veliki broj saradnika koji se, kroz praktičan rad, educiraju i usavršavaju svoje vještine povezivanja ljudi i institucija, općinskih i drugih nivoa vlasti, sposobnosti osiguravanja resursa, sposobnosti rada sa stranim institucijama, EU i donatorima i svoje sposobnosti rada sa uglednim poduzetnicima i menadžerima.

ZEDA izrasta u najznačajniju razvojnu instituciju sa osnovnim zadatkom da slijedi razvojne prioritete Općine Zenica, da stvara partnerstva za implementaciju razvojnih projekata, da ih priprema i koordinira njihovu realizaciju.

Područja djelovanja *ZEDE* su:

- privreda (ekonomski razvoj),
- razvoj ljudskih resursa,
- razvoj, promocija i unaprjeđenje poduzetništva,
- upravljanje objektima poduzetničke infrastrukture (*Inkubator, Poslovna zona, Tehno park...*),
- promocija ulaganja u privredu (domaćih i stranih),
- proizvodnja hrane (poljoprivreda i veterinarstvo),
- turizam i
- ekologija (održivi razvoj).

8.1.3. BIZ - Biznis inkubator Zenica

Biznis (poduzetnički) inkubator je smješten u *Poslovnoj zoni Zenica 1* i, kao instrument lokalnog ekonomskog razvoja, pomaže poduzetnicima početnicima u realizaciji njihovih ideja. Za ovu namjenu 2005. i 2006. godine adaptirana su dva objekta ukupne površine cca 3100 m² i u njima može poslovati oko 25 malih preduzeća. Pored toga, početkom 2009. godine adaptirana je još jedna zgrada - bivša *Tehnička kontrola Željezere Zenica* (površina cca 2000 m²) sa svrhom uspostavljanja *Centra savremenih tehnologija* - posebnog inkubatora namijenjenog malim i srednjim preduzećima koja se bave inovativnim i novim djelatnostima. Adaptaciju objekata su finansirali, pored Općine Zenica i EU, Vlada ZE-DO kantona, Vlada Republike Italije, Vlada FBiH i općina Baar iz Švicarske.

Upravljanje *Inkubatorom* je povjereno *Agenciji ZEDA*, koja korisnicima Inkubatora pruža kontinuiranu pomoć, neophodnu za poslovanje. Direktnu korist od ovog projekta imaju poduzetnici sa poslovnom idejom, a i šira zajednica, jer je to mjesto stvaranja novih preduzeća i novih radnih mjesta. Kao što je prethodno spomenuto, u funkciji su dvije komponente *Biznis inkubatora Zenica*: **Opšti** i **CST**.

a) BIZ Opšti

Biznis inkubator Zenica predstavlja mjesto za *uzgajanje* novih preduzeća koji svim potencijalnim poduzetnicima, čiji poslovni plan obećava realne mogućnosti razvoja, osigurava povoljne uvjete rada, početne prostorije, administrativnu poslovnu podršku, savjetovanje i drugu pomoć kako bi u 3-4 godine razvili preduzeće, sposobno da pod tržišnim uvjetima uspješno radi. Formiranjem *Biznis inkubatora* stvoreni su optimalni uvjeti za realizaciju poslovne ideje, a poslovni poduhvat je podržan u početnoj fazi kada je i najpotrebnije.

Ciljna skupina: start-up korisnici – početnici, proizvodne i uslužne djelatnosti izuzev trgovine, ugostiteljstva i proizvodnje hrane. (U funkciji: 5 godina; trenutno u *BIZ-u* boravi 20 kompanija.)

b) BIZ - Centar savremenih tehnologija

BIZ CST predstavlja *dom* u kojem nastojimo da, uz povoljnu cijenu zakupnine i optimalne uvjete, omogućimo mladim i kreativnim osobama da pokrenu poslovne aktivnosti zasnovane na modernim tehnologijama. Ovakvim djelovanjem se nastoji doprinijeti razvoju modernog biznisa u Zenici te nastanak novih preduzeća koja se fokusiraju na ICT (informaciono-kompjuterske tehnologije) i na biznis baziran na što većem stepenu korištenja akademskog znanja.

Ciljna skupina: start-up korisnici – početnici, koji u svom radu primjenjuju inovativne metode i savremene informativne tehnologije, te rade na realizaciji kreativnih ideja sa sofisticiranim proizvodima.

(U funkciji: 2 godine; trenutno u *CST-u* boravi 7 kompanija.)

8.1.4. TechnoPark Zenica

Aktivnosti na formiranju *TechnoPark-a* započete su 2007. godine, o čemu je odluku donijelo Vijeće Općine. U maju 2008. godine potpisan je *Sporazum o partnerstvu kod realizacije projekta Tehnološki park u Zenici* između Općine Zenica, *Agencije ZEDA*, Univerziteta u Zenici, *Regionalne razvojne agencije REZ* i Zeničko-dobojskog kantona.

TechnoPark u organizacionom smislu čini jedan od sektora unutar *Agencije ZEDA*. Nakon uspostave funkcija *TPZ-a*, odnosno stvaranja kadrovskih, materijalnih i organizacionih uvjeta, donijet će se odluka o njegovom izdvajanju u samostalnu instituciju. Ovo je još jedan u nizu uspješnih općinskih projekata na

uspostavi instrumenata privrednog razvoja u općini Zenica i značajan kvalitativni iskorak na viši nivo podrške malim i srednjim preduzećima (MSP sektoru) u Zenici.

U okviru TPZ-a formirana su tri sektora:

- Sektor za metalne i nemetalne materijale,
- Sektor za energiju i održivi razvoj i
- Sektor za izvrsnost u drvoprerađi.

9. INVESTICIJE

9.1. Izgradnja toplane

Jedna od najvećih investicija u Bosni i Hercegovini u poslijeratnom razdoblju, od koje se očekuje unaprjeđenje kvaliteta života u Zenici i regiji, je izgradnja kogeneracijske elektrane u Zenici, *KTG Zenica*.

Ukupna investicija u ovu centralu bit će cca 400 miliona eura i predstavljat će značajan doprinos razvoju, a osigurat će električnu energiju za domaće potrebe i za izvoz. Toplana će, također, predstavljati i pouzdan izvor toplotne energije za sistem daljinskog grijanja u Zenici. Projekat će, sasvim izvjesno, donijeti nova radna mjesta i upošljavanje firmi iz oblasti proizvodnih i uslužnih djelatnosti, a zbog korištenja plina, u grijnoj sezoni će prestati sadašnja potrošnja od oko 700 tona uglja dnevno, što će značajno doprinijeti smanjenju zagađenja. Centrala će se graditi u fazama sa ukupnim instaliranim kapacitetom koji će po projektu biti dostignut sredinom 2014. godine. Ovo postrojenje će proizvoditi 390 MW električne energije i 170 MWth toplotne energije.

9.2. Izgradnja vodovoda Plava voda

Još jedan od kapitalnih projekta koji se realizuje u općini Zenica je izgradnja regionalnog vodovoda *Plava voda* od Travnika do Zenice, kojim će u našem gradu biti trajno riješeno pitanje vodosnabdijevanja. Spremnost za učešće u projektu je iskazalo pet općina iz centralne Bosne. Ukupna investicija, uz uračunate dodatne troškove rekonstrukcije svih rezervoara i zaštitu izvorišta, procijenjena je na 32,8 miliona KM. Zenica će učestvovati sa 19,3 miliona KM, sa omjerom od 58,7 % vlasništva.

9.3. Glavna gradska magistrala (GGM)

To je longitudinalna gradsko-prigradska magistralna saobraćajnica, namijenjena povezivanju ulazno-izlaznih pravaca. Funkcija *GGM*-a je da osigura brz i protočan saobraćaj i poveže primarnu i sekundarnu uličnu mrežu sa ulazno-izlaznim pravcima, prevashodno sa autocestom na Koridoru V-c (preko magistralne ceste M-17), odnosno sa ostalom putnom mrežom preko regionalnih cesta R-441 i R-445.

GGM-a je predviđena za saobraćaj javnog prevoza, saobraćaj teretnih vozila, putničkih vozila te za pješački saobraćaj a sa karakteristikama gradske ulice na gradskom dijelu (petlja Blatuša – Bojin vir), odnosno prigradske saobraćajnice na potezu Bojin vir – petlja Perin Han.

Početak *GGM*-a je na raskršću vezne saobraćajnice sa petljom Blatuša i Bulevarom kralja Tvrtka I, a kraj na priključku na M-17 (petlja Perin Han).

Ukupna dužina *GGM*-a je 7,85km, a gradit će se put sa četiri kolovozne trake i razdjelnim ostrvom, dva rondo, desetak raskrsnica, pješačke staze i prateća infrastruktura.

Gradska dionica *GGM*-a proteže se od Bulevara kralja Tvrtka I do Bojina vira, ukupne dužine 3,25 km. Normalni profil je ukupne širine gabarita od 24,25 m, sa dva odvojena kolovoza širine po 7,0 m, odvojeni razdjelnim pojasom od 4,25 m (min 1,25 m) te obostranim pješačkim stazama širine po 3,0 m (bez razdjelnog zelenog pojasa sa kolovozom). Od važnijih objekata na trasi predviđena je izgradnja mostova M1 i M2 u sklopu *GGM*-a, raspona 45,00 m (26+19) i 40,00 m (20+20). Pored građevinskih radova, predviđena je i izgradnja nove ulične rasvjete kao i semaforizacija i centralno upravljanje semaforima.

Prva faza projekta podrazumijeva izgradnju gradske dionice *GGM*-a sa pratećim objektima i infrastrukturom, kao i izgradnju, rekonstrukciju i modernizaciju servisnih i veznih saobraćajnica u sklopu *GGM*-a. Zbog povećanja protočnosti saobraćaja, izgradnjom prve dionice *GGM*-a, potrebno je osigurati neometan tranzit saobraćaja na potezima:

1. Vangradska dionica *GGM*-a: lokalitet Raspotočje - Lukovo polje – Goraždanska – Crkvice – Metalurg (Lamela) - Gradska dionica *GGM*-a (raskrsnica kino Central);
2. Kraj gradske dionice *GGM*-a: kružna raskrsnica Bojin vir – kružna raskrsnica Drveni most – kružna raskrsnica Crkvice (gdje se ulijevaju transferzale 1 i 2);
3. Vezna saobraćajnica: Fakultetska – Zukići – Pišće – Ekonomska škola, kojom se ostvaruje poprečna veza *GGM*-a sa centrom, odnosno Bulevarom kralja Tvrtka I;
4. Vezna saobraćajnica Aska Borića kojom se ostvaruje veza željezničke i autobuske stanice sa *GGM*-om.

Da bi se ostvarile ove veze, pored građevinskih i instalaterskih radova, od važnijih objekata, pored mostova M1 i M2, na trasi *GGM*-a predviđena je izgradnja slijedećih objekata:

1. Izgradnja mosta nad rijekom Kočevom u sklopu saobraćajnice Fakultetska – Zukići – Pišće - Ekonomska škola, dužine $L= 20,00$ m;
2. Izgradnja kružne raskrsnice Drveni most;
3. Izgradnja kružne raskrsnice Crkvice;
4. Izgradnja kružne raskrsnice Metalurg (Lamela);
5. Izgradnja mosta preko rijeke Bosne $L= 87,50$ m u sklopu vezne saobraćajnice Raspotočje – Goraždanska;
6. Zamjena rasponske konstrukcije podvožnjaka ($L= 16,00$ m), između kružnih raskrsnica Drveni most i Crkvice.

U sklopu izgradnje *GGM*-a predviđena je rekonstrukcija i izgradnja, odnosno djelimično izmještanje komunalne infrastrukture iz trupa saobraćajnice, kao i ozelenjavanje putnog pojasa *GGM*-a na osnovi *Projekta hortikulture*.

Druga faza Projekta podrazumijeva izgradnju vangradske dionice *GGM*-a, u dužini 4,60 km, normalnog profila – 11,50 m, i mosta preko rijeke Bosne u dužini $L=210,00$ m (spoj sa magistralnom cestom M-17 i Koridorom V-c).

Ciljevi projekta su:

1. Pouzdano i sigurno odvijanje saobraćaja u užem gradskom i prigradskom dijelu
2. Saobraćajna veza sa autocestom – Koridorom V-c i magistralnim putem M-17
3. Poboljšanje protočnosti saobraćaja
4. Smanjenje zastoja u saobraćaju
5. Smanjenje emisije štetnih gasova
6. Povezivanje primarne, sekundarne ulične mreže i ulazno – izlaznih pravaca
7. Upošljavanje građevinske operative
8. Proširenje primarne mreže komunalnih instalacija

10. DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

10.1. Obrazovanje

Grad Zenica je regionalni obrazovni centar sa razvijenom mrežom predškolskog, osnovnog, srednjeg, univerzitetskog, dodiplomskog i postdiplomskog obrazovanja.

U Zenici su stvoreni uvjeti za smještaj djece predškolskog uzrasta – kada su u pitanju prostor i kadar. Javna ustanova za predškolski odgoj ima 10 objekata. Posljednjih godina koristi se 6 objekata, a ovim vidom obrazovanja obuhvata se godišnje oko 300-400 djece. Jedan dio obdaništa je djelimično obnovljen i stvoreni su bolji materijalno-tehnički uvjeti za obavljanje predškolskog obrazovanja. Preostali objekti zahtijevaju adaptaciju i poboljšanje uvjeta kako bi se podizao kvalitet ovoga vida obrazovanja. U skladu sa zakonskim mogućnostima, egzistiraju i privatna obdaništa.

Na području općine Zenica ima 18 državnih osnovnih škola. Osim njih, postoje i privatne osnovne škole (*Međunarodna osnovna škola, Baletska škola* i druge). U školskoj 2009/2010. godini broj učenika bio je 13.082, u 2010/2011. školskoj godini 12.339, a u 2011/2012. školskoj godini taj broj je iznosio 11.284 učenika. Primjećuje se tendencija smanjenja broja učenika u osnovnoj školi.

U 11 srednjih škola u Zenici, obrazuje se oko 5.000 učenika a nastavu izvodi oko 400 nastavnika gotovo svih zanimanja i stručnih zvanja. U prethodnom periodu u srednjim školama su poboljšani uvjeti za rad, adaptirane su i renovirane učionice i dvorane, nabavljena nova informatička oprema a u svim školama zastupljena je stručna nastava. U nadolazećem periodu potrebno je nastaviti opremanje dvorana, biblioteka, nabavku računarske opreme i drugo. U školama će se planski raditi na prilagođavanju fizičkog pristupa za učenike sa posebnim potrebama.

Zenica je u prethodnom periodu stekla status univerzitetskog grada i formirala Univerzitet sa 8 fakulteta (*Mašinski fakultet, Fakultet za metalurgiju i materijale, Islamska pedagoška akademija, Ekonomski fakultet, Pravni fakultet, Zdravstveni fakultet, Pedagoški fakultet* i *Politehnički fakultet*) sa 24 studijska programa. Ove studijske programe pohađa preko 5.000 studenata. U sastavu Univerziteta su i: *Metalurški institut Kemal Kapetanović, Univerzitetska biblioteka* – u kojoj su svi bibliotečki fondovi ujedinjeni na jednom mjestu – te *Centar za inovativnost i preduzetništvo*. Na Univerzitetu u Zenici, u akademskoj 2011/2012. godini, predviđen je upis 1.200 studenata u prvu godinu studija. U oktobru 2011. godine, promovirano je ukupno 640 diplomanata, 50 magistranata i 13 doktoranata Univerziteta u Zenici. Ova činjenica potvrđuje da je Zenica poželjno mjesto studiranja. Kapacitet *Studentskog doma u Zenici* je ispunjen do posljednjeg mjesta, što znači da u Zenici studira veliki broj studenata iz drugih gradova.

Do kraja 2012. godine planirano je da se završi započeta izgradnja nove zgrade za potrebe *Ekonomskog i Pravnog fakulteta*, čime će se još više unaprijediti uvjeti studiranja i stvoriti mogućnosti za otvaranje novih studijskih programa. U akademskoj 2011/2012. upisana je prva generacija studenata na Politehnički fakultet. U njegovom sastavu se planiraju četiri odsjeka sa četiri izlazne diplome. Time će se povećati struktura studenata na tehničkim fakultetima i produkcija budućih inženjera, kojih za sada nedostaje.

U narednom periodu potrebno je uspostaviti blisku vezu između visokoobrazovnih institucija i privrednih subjekata kako bi se zadovoljile njihove potrebe, a i olakšalo zaposlenje diplomiranih studenata.

10.2. Kultura

Najvažnije institucije kulture, čiji značaj i djelovanje prevazilazi lokalne granice su: Bosansko narodno pozorište, Muzej grada Zenice, Javna biblioteka, Univerzitetska biblioteka i Kamerni simfonijski orkestar. U BNP-u, Muzeju i Biblioteci, čiji je osnivač općina Zenica, stalno su zaposlene 103 osobe. Za potrebe ovih institucija se, na godišnjem nivou, izdvaja preko 2.3 miliona KM iz budžeta Kantona i Općine. Općina snosi troškove grijanja i pomaže u produkciji novih predstava, izložbi i programa te nabavke novih knjiga. Bosansko narodno pozorište, Muzej i Univerzitetska biblioteka raspolažu dovoljnim i namjenskim prostorom, dok to nije slučaj sa Javnom bibliotekom.

U Zenici djeluju 3 kulturna nacionalna društva: Preporod, Napredak i Prosveta te 13 kulturno-umjetničkih društava, od kojih su najznačajnija KUD Željezara Zenica, KUD Bosnia Folk, i KUD Ibrahim Perviz. Prisutan je trend formiranja i razvoja novih kulturno-umjetničkih društava po prigradskim i seoskim mjesnim zajednicama. To su mjesta u kojima se organizirano provode kulturne aktivnosti, angažiraju mladi ljudi, a umnogome predstavljaju i jedine oblike organizirane zabave u ruralnim područjima.

Značajan doprinos kulturi svakako daju i *Osnovna i Srednja muzička škola*, kako u edukaciji tako i u programima.

Nevladine organizacije koje daju značajan doprinos u oblasti kulture su: *Omladinski hor, Udruženje pedagoga muzičke kulture, Udruženje Dječija nota, Udruženja za promociju plesa Šedous i Latino*, klubovi mladih u Donjoj Gračanici, Gorici, Tetovu, Nemili, muzičke, dramske i likovne sekcije kao oblici organiziranog korištenja slobodnog vremena u okviru znatnog broja NVO.

Zenica je i festivalski grad. Najznačajniji festivali su: *Festival bh. drame, Međunarodna kulturna manifestacija Zeničko proljeće, Dječiji festival Kad muzika svira, Festival filma djece i omladine, Festival duhovne muzike, Festival sevdaha, Ulični festival, Festival folklor*a i drugi.

Imajući u vidu redovnu djelatnost, festivalsku ponudu te određene programe gostovanja drugih kulturnih institucija, može se zaključiti da građani Zenice imaju mogućnost zadovoljavanja kulturnih potreba u zavisnosti od ličnih interesovanja. U velikom broju slučajeva se, osim ustanova kulture, kao organizatori pojavljuju i nevladine organizacije.

Posljednjih godina, posebno od 2004. godine, općina Zenica izdvaja značajna sredstva za obnovu i izgradnju infrastrukture za razvoj kulture i sporta. U ovom periodu sagrađena je nova zgrada *Muzeja*, adaptirana sinagoga, sanirana tvrđava *Vranduk* sa *Bosanskom kućom*, renovirana zgrada *Preporoda* i infrastruktura drugih kulturnih subjekata, uključujući i neke vjerske objekte. Za ove svrhe utrošeno je oko 3 miliona konvertibilnih maraka.

U opisivanju stanja kulture u Zenici, osim navedenog, treba dodati i postojanje *Multiplex kina Ekran*, koje značajno upotpunjuje mogućnosti zadovoljavanja potreba građana. U Zenici, također, izlazi i nekoliko

časopisa: *Zeničke sveske*, *Krijesnica*, *Didaktički putokazi*, a izdavači su *Bosansko narodno pozorište*, *Biblioteka*, *Pedagoški zavod*, *Matica hrvatska* i izdavačka kuća *Vrijeme*. Tome treba dodati i nekoliko stručnih časopisa iz specifičnih oblasti (medicina, tehničke struke i slično).

Kao javni serviseri, u Zenici djeluju: lokalna radio-televizijska stanica – *RTV Zenica* i *Informaciono-tehnički centar RTVBHTI* i *RTVFBiH*. Pored njih, programe emitiraju i komercijalne radiostanice, u koje spadaju: *BM radio*, *Radio Zenit* i *Q radio*. Također, izlazi i jedan sedmični list – *Naša riječ*, te jedan dvosedmični list – *Superinfo*, koji je za čitaoce besplatan. U Zenici funkcionira i kablovska televizija. U narednom periodu bi trebalo nastaviti sa adaptacijom i renoviranjem infrastrukture, prije svega, *Bosanskog narodnog pozorišta* i nekih nacionalnih spomenika, te riješiti problem prostora *Javne biblioteke* i *Galerije*.

10.3. Sport

Općina Zenica jeste i sve se više razvija kao sportski grad.

Adaptacija nogometnog stadiona *Bilino polje* je urađena kroz više faza. Zahvaljujući tim investicijama, stadion danas ispunjava kriterije za održavanje međunarodnih utakmica. Na njemu seniorska nogometna reprezentacija, uz sjajnu podršku sa tribina, postiže jako dobre rezultate. Zahvaljujući reprezentativnim susretima, stadion postaje istinski ambasador općine Zenica. I pored izvršenih adaptacija, zbog međunarodnih standarda, u narednom periodu će biti neophodno investirati u ovaj stadion kako bi se stvorili optimalni uvjeti za odigravanje međunarodnih utakmica.

Završena je i rekonstrukcija *Atletskog stadiona Kamberovića polje* koji, sa novom proširenom stazom, dodatnom zatvorenom stazom, modernim svlačionicama, izgrađenim tribinama i pratećom opremom, s pravom nosi epitet jednog od najljepših stadiona u regionu. Stadion ispunjava uvjete za održavanje IAF takmičenja, tako da su na njemu održane atletske manifestacije poput *Balkanskog prvenstva 2007. godine* i *Kupa Evrope 2008. godine*. Također, održano je i nekoliko atletskih mitinga.

U proljeće 2009. godine je svečano otvorena multifunkcionalna *Gradska arena*, koja ispunjava sve uvjete za održavanje različitih sportskih, kulturnih i drugih manifestacija. To je najznačajnija investicija u oblasti sporta u BiH. Izgrađena je vlastitim sredstvima, a u nju je uloženo 37.500.000 KM. Izgrađena je za 2.5 godine, čime su se ostvarile decenijske želje mnogih generacija Zeničana. *Arena* raspolaže kapacitetom od 6.100 sjedećih mjesta, a za vrijeme koncertnih aktivnosti u mogućnosti je primiti do 11.000 posjetilaca. Na taj način su stvoreni vrhunski uvjeti za sve dvoranske sportove u Zenici, a naročito za košarku i rukomet. Također, *Arena* daje vrhunske mogućnosti za bavljenje rekreativnim sportom za sve zainteresirane građane i njihove asocijacije. U sklopu *Gradske arene* se nalazi i savremeni fitness-centar koji, osim treninga, nudi i usluge relaksacije (masaža, sauna).

U općini Zenica postoje potencijali za dodatno razvijanje zimskog sporta i ekstremnih sportova na Smetovima (klub *Scorpio*), gdje se već održavaju sportska takmičenja i visinske pripreme. Da bi Smetovi prerasli u kvalitetan sportsko-rekreativni centar, potreban je kvalitetan program za nova ulaganja.

U 2011. godini je počela izgradnja nogometnog kompleksa *NSBiH* na Crkvičkom brdu, kao zajednički projekat *UEFA-e*, *FIFA-e*, *NS-a* i Općine. To će znatno unaprijediti već bogatu ponudu sportskih sadržaja u gradu.

Sve navedeno, uz otvorene bazene, zatvoreni bazen, otvorene terene sa vještačkom travom, teniske terene i pomoćne terene na Kamberovića polju, streljanu, poznato rukometno igralište *Papirna* i kuglana – čine dobru infrastrukturnu podlogu za razvoj sporta i sportskog turizma. Potrebna je rekonstrukcija postojećih gradskih bazena kojim bi se, sa postojećom sportskom infrastrukturom, zaokružila raznovrsna sportska

ponuda. Naime, blizina *Atletskog stadiona, Arene*, nogometnog kompleksa *NSBiH* i blizina hotela će pružati jedinstvenu ponudu *sve na jednom mjestu* i omogućiti da se Zenica u budućnosti brendira kao grad sporta.

Sportske aktivnosti odvijaju se u 10 sportskih saveza i 74 sportska kluba, u kojima trenira oko 4.800 registriranih sportista. U budućnosti je potrebno unaprijediti školski sport, uključiti veći broj pedagoga i stručnjaka, koji će motivirati djecu da se bave sportom. Talentirana djeca, koja pokazuju želju za dodatnim aktivnostima, će se afirmirati u postojećim klubovima. Fokus mora biti na animiranju ostale djece kojoj je za pravilan razvoj potrebna fizička aktivnost. Pozitivni utjecaji sporta na zdravlje su višestruki i iz tog razloga lokalna uprava mora stvarati uvjete za bavljanje sportom ne samo za potebe aktivnih sportista i djece nego i svih građana. Sa svrhom unapređenja rekreacijskog sporta, potrebna je izgradnja novih objekata za zadovoljavanje masovne fizičke kulture, kao što su biciklističke staze i trim staze. Obnavljanje postojećih sportskih terena i izgradnja novih, posebno u prigradskim sredinama, će omogućiti građanima, a posebno mladima, još veće učešće u sportskoj rekreaciji.

10.4. Zdravstvena i socijalna zaštita

Zdravstvenu zaštitu stanovništva na području općine Zenica obavljaju slijedeće javne ustanove: *Dom zdravlja, Kantonalna bolnica, Zavod za medicinu rada ZDK, Zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti ZDK, Zavod za javno zdravstvo ZDK* te *Apoteka Zdravlje*. Osim navedenih javnih ustanova, zdravstvenom zaštitom stanovništva bavi se i više privatnih ustanova.

Zdravstvenim osiguranjem u 2009. godini obuhvaćeno je 111.697 osiguranika, što iznosi 87,9% ukupnog broja stanovnika u toj godini.

Dom zdravlja pruža zdravstvene usluge u područjima: opće medicine, medicine rada, zdravstvene zaštite žena, higijene i epidemiologije, plućnih bolesti i TBC sa RTG dijagnostikom, kućnog liječenja i patronaže, laboratorijske dijagnostike, stomatološke zaštite te hitne medicinske pomoći od 0 do 24 sata.

Kantonalna bolnica Zenica, uz sekundarnu i dio tercijarne bolničke zdravstvene zaštite i dijagnostike, obavlja kompletnu konsultativno-specijalističku zdravstvenu zaštitu na području Kantona. Za potrebe građana Zenice, adaptiran je prostor u *Aneksu Stacionara*, gdje rade sve konsultativno-specijalističke ambulante. U periodu od 2007. do 2011. godine znatno je unaprijeđena infrastruktura *Kantonalne bolnice Zenica*. Značajna sredstva su izdvojena i za novu opremu, čime su poboljšani uvjeti za rad, a samim tim je podignut i nivo usluga koje bolnica pruža. Izvšena je rekonstrukcija prostora *Službe za psihijatriju*, zatim službi za unutrašnje bolesti, onkologiju i ginekologiju, objekat za smještaj magnetne rezonance i *Službe za RTG dijagnostiku*. Izgrađena je zgrada za radioterapiju i zgrada za *Službu patologije*.

U narednom periodu se planira izgradnja termoenergetskog bloka.

Kantonalni zavod za javno zdravstvo Zenica je jedna od vodećih ustanova javnog zdravstva u BiH, koja je 2009. godine dobila certifikat ISO 9001:2008, kao prva zdravstvena ustanova u BiH.

Zenica je oduvijek imala razvijen osjećaj za zajedništvo i brigu o socijalnim i ugroženim kategorijama stanovništva. U 2008. godini je izgrađeno 6 stanova i obnovljene su 4 kuće za romsku populaciju. U 2011. godini izgrađeno je 28 stanova za pripadnike romske populacije. Također, bivši izbjeglički kamp je adaptiran i preuređen za socijalna stanovanja, gdje je smješteno oko 70 porodica iz te kategorije. Uz redovne zakonske obaveze, Općina Zenica dodatno učestvuje u poboljšanju uvjeta stanovanja, rješavanju pojedinačnih socijalnih problema i finansira gradsku narodnu kuhinju za najugroženije kategorije.

Također, u gradu se razvijaju ustanove kao što su *JU Dom Porodica za djecu bez roditeljskog staranja*, *JU Dom za stara lica*, a Općina pomaže i određene projekte nevladinih organizacija (*Sigurna kuća – Medica*) i liječenje starih osoba (*Ruhama*).

Putem *Centra za socijalni rad*, korisnicima je pruženo 27.012 određenih vidova socijalne pomoći. Ukupan broj korisnika svih prava, poslije 2005. godine, kretao se između 30 i 35 hiljada. Broj korisnika dječije zaštite, zbog uvođenja dječijeg dodatka, povećan je za oko pet puta. Kada se radi o ranjivim grupama, broj djece bez roditeljskog staranja koja se zbrinjavaju u drugu porodicu, ne pokazuje veće oscilacije. Istovremeno, broj djece i odraslih osoba koja se zbrinjavaju u ustanove socijalne zaštite povećava se iz godine u godinu. Socijalnu zaštitu starih lica osigurava *JU Dom za stara lica*.

Potrebno je raditi na suzbijanju siromaštva kroz različite programe zapošljavanja kojima će se smanjiti broj nezaposlenih a samim tim i broj korisnika socijalne pomoći.

10.5. Sigurnost građana

Došlo je do pada ukupnog broja krivičnih djela za 11,2%, u odnosu na 2005. godinu, a za 26,9% u odnosu na 2007. godinu. Istovremeno, zahvaljujući određenim akcijama i projektima (*krim-lovci*, mogućnost anonimnog prijavljivanja), povećan je broj prijavljenih počinitelja krivičnih djela.

U strukturi krivičnih djela dominiraju krivična djela protiv imovine (60,0%), a, uz privredu, na meti su i druga društvena dobra i vrijednosti. Karakteristika ovih djela je da mogu biti učinjena samo od određenih osoba (osobe koje imaju svojstvo odgovornog lica u pravnom subjektu). U blagom su porastu krivična djela protiv osnovnih sloboda i prava čovjeka i građanina.

10.6. Civilno društvo

Na području općine registrirano je 603 nevladine organizacije sa različitim programima djelovanja. U ovaj broj ulaze organizacije iz oblasti kulture, sporta, socijalne zaštite, ekologije, mladih te razna strukovna udruženja i udruženja za ostvarivanje određenih grupnih interesa. Sve organizacije su registrirane na osnovi *Zakona o udruženjima i fondacijama*. Većina njih nije finansijski samoodrživa. Mnoge nevladine organizacije su nastale uz podršku stranih donatora. Uočljiva je veza između donatora i nevladinih organizacija u dužem vremenskom periodu. Određeni broj nevladinih organizacija je uspio osmisliti vlastitu ulogu u lokalnoj zajednici i na toj osnovi osigurati finansiranje prvenstveno iz domaćih i drugih izvora finansiranja. Time su se te organizacije potvrdile kao ozbiljan partner općinske uprave u rješavanju prisutnih problema u lokalnoj zajednici, s jedne strane, a, s druge strane, omogućile angažiranje volontera i kreiranje radnih mjesta.

Taj odnos je reguliran u *Sporazumu* između Općine i nevladinih organizacija i *Sporazumu* o partnerskim odnosima između lokalne zajednice i nevladinog sektora. U skladu s tim, općinska uprava izdvaja značajna sredstva iz budžeta Općine Zenica koja se, putem javnih poziva, dodjeljuju nevladinim organizacijama za realizaciju njihovih aktivnosti. Ozbiljan problem je nedostatak stručnih kadrova u nevladinim organizacijama koje se trebaju razvijati u smislu rješavanja konkretnih problema lokalne zajednice. Moraju se razvijati na principu projektno-programskog djelovanja i odgovornog korištenja dobivenih budžetska sredstva.

10.7. Omladinske i ostale sektorske politike

Ulaganja u obrazovnu, kulturnu i sportsku infrastrukturu te u razvoj civilnog društva, omogućila su razvijanje specifičnih omladinskih organizacija koje sve više iskazuju i definiraju potrebu aktivnog uključivanja mladih u procese donošenja odluka. Učešće u kreiranju još bolje budućnosti grada, može se realizirati kroz omladinske i posebne sektorske politike.

Rezime

Zenica predstavlja regionalni obrazovni centar sa razvijenom mrežom predškolskog, osnovnog, srednjeg, univerzitetskog, dodiplomskog i postdiplomskog obrazovanja. Kontinuirano usklađivanje potreba tržišta rada i strukture obrazovnog sistema će biti od izuzetnog značaja za razvoj općine Zenica. To podrazumijeva uvođenje sistema cjeloživotnog učenja, modernizaciju obrazovnih sadržaja i nastavnih metoda te kontinuirani razvoj nastavnog osoblja. Zenički Univerzitet je u eskpanziji i kao takav će u bliskoj budućnosti generirati i deficitarna zanimanja za kojima se ukazuje potreba.

Zenica ima veoma razvijenu sportsku infrastrukturu koja otvara mogućnost ka razvoju sportskog turizma. Proteklih godina su se u Zenici održale brojne sportske međunarodne manifestacije od kojih su utakmice nogometne reprezentacije, sasvim sigurno, ostale kao najupečatljiviji i najposjećeniji događaji. Zenički sportisti i sportski radnici kontinuirano postižu zapažene rezultate na domaćoj i međunarodnoj sportskoj sceni. Očekivat je da će se taj trend u budućnosti nastaviti i u individualnim i kolektivnim sportovima.

Kulturna scena je također razvijena sa bogatom i raznovrsnom ponudom kulturnih sadržaja. Najznačajnije institucije svojim djelovanjem prevazilaze lokalne granice a raznovrsni festivali privlače umjetnike i publiku sa prostora cijele regije.

Zenica će i u budućnosti raditi na obogaćivanju sportskih i kulturnih manifestacija koje će i dalje doprinosti stvaranju pozitivnog imidža grada koji je do skoro bio viđen samo kao industrijski grad.

Prethodnih godina je napravljen značajan iskorak u zdravstvenoj infrastrukturi općine Zenica. To se prvenstveno odnosi na rekonstrukciju postojeće infrastrukture i izgradnju novih zgrada Kantonalne bolnice Zenica. Razvijeni su svi vidovi zdravstvene zaštite (primarna, sekundarna i tercijarna).

Kada je u pitanju socijalna zaštita, broj djece i odraslih osoba koja se zbrinjavaju u ustanove socijalne zaštite povećava se iz godine u godinu, što je pokazatelj ili većeg povjerenja u institucionalnu zaštitu ili nedostatka podrške vaninstitucionalnim oblicima zaštite.

Stanje sigurnosti može se ocijeniti pozitivnim, posebno u odnosu na aktivnosti policije i drugih službi koje se brinu za sigurnost. Međutim, bitno je obratiti pažnju na one uvjete koji dovode u pitanje i ugrožavaju sigurnost građana. Nezaposlenost stanovništva u Zenici, kao i u drugim sredinama, najveći je ekonomski i socijalni problem i bitan uzrok mnogih pojava nesigurnosti, kao što su maloljetnička delinkvencija, kriminal, konzumiranje opijata i dr.

Nevladin sektor na području općine ima potencijal i potrebno je preduzeti inicijative za njegovo jačanje i uključivanje u razvojne procese.

11. TEHNIČKA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA I USLUGE

11.1. Stanje prostorno-planske dokumentacije

Općina Zenica, glavni grad i administrativno sjedište Zeničko-dobojskog kantona, locirana je u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine, u kotlini rijeke Bosne kojom prolazi magistralna saobraćajnica M-17 i željeznička pruga. Povoljan geoprometni položaj, različitost prirodnih uvjeta, uvjetovali su stvaranje naselja još od najstarijih vremena.

Razvoj rudarstva i crne metalurgije direktno je utjecao na razvoj Zenice kao industrijskog grada. Danas, grad je doživio transformaciju i predstavlja najveći privredni, kulturni, sportski i univerzitetski centar sa obiljem trgovačkih, ugostiteljskih i drugih sadržaja, što mu daje odlike regionalnog centra.

U *Prostornom planu Zeničko-dobojskog kantona 2009-2029. godine*, općina Zenica zauzima značajno mjesto. U ovom dokumentu definirani su osnovni ciljevi razvoja Kantona, koji se detaljnije razrađuju u ostalim planskim dokumentima: *Prostornom planu* (teritorij općine) i *Urbanističkom planu* (grad), te provedbenim planovima u gradskom području. U prethodnom periodu područje grada obrađeno je kroz *Urbanistički plan*, dok su dijelovi grada obrađeni kroz regulacione planove kojim je pokriven veći dio užeg urbanog područja.

Na osnovi postavki *Prostornog plana Zeničko-dobojskog kantona 2009-2029*, stvoreni su uvjeti za donošenje (reviziju) prostorno-planske dokumentacije, što će se decidno definirati nakon utvrđivanja trase koridora V-c, kao i granica rudnih zona.

Osnovni pravac razvoja grada vezan je uz rijeku Bosnu, magistralni put i željezničku prugu (longitudinalni razvoj), sa prodorima na padine i doline vodotoka, pritoka rijeke Bosne. Prostor za razvoj obuhvata četiri reona, dok je peti (na području Putovičkog polja, Janjića i Drivuše) definiran za razvoj individualne izgradnje i radnih zona, a prostori pogodni za kolektivnu izgradnju tretirani su kao rezerve. Ukupna površina užeg urbanog područja, bez reona pet, iznosi 3 665 ha, što je dvostruko povećanje u odnosu na površinu tadašnjeg urbanog područja. Šire urbano područje obuhvata svih pet reona, prateći granice mjesnih zajednica i iznosi 9 000 ha.

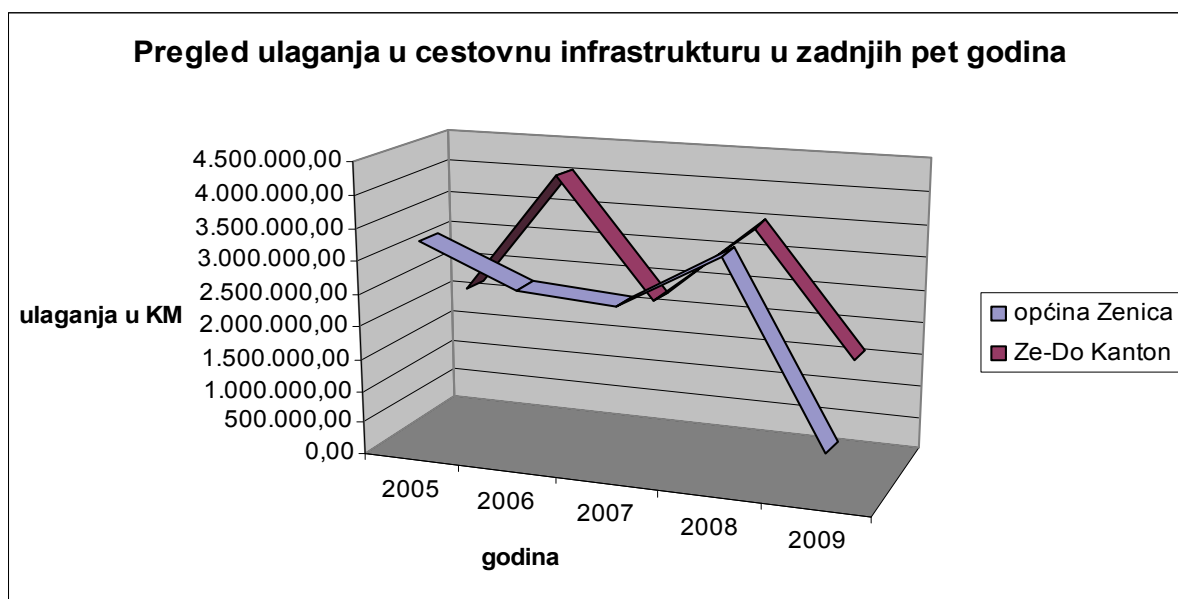
U narednom periodu neophodno je definirati lokacije za izgradnju novih poslovnih zona, odnosno novih privrednih kompleksa. Za novo gradsko groblje na lokalitetu Prašnice predviđeno je 15 ha. Urbanističkim planom je predviđeno i izmještanje *Kazneno-popravnog zatvora* izvan gradskog područja.

11.2. Saobraćajna infrastruktura

Ulaganja u saobraćajnu infrastrukturu u posljednjih pet godina su prikazana slijedećoj tabeli:

Godina Kapitalna ulaganja	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Općina Zenica	3.265.658,62	2.657.162,22	2.554.730,05	3.409.053,84	670.000,00
ZDK	2.170.605,31	4.079.319,31	2.251.357,00	3.495.536,50	1.617.830,00
U K U P N O K M :	5.436.263,93	6.736.481,53	4.806.087,05	6.904.590,34	2.287.830,00

Tabela 4. Cestovna mreža: finansijska ulaganja u KM

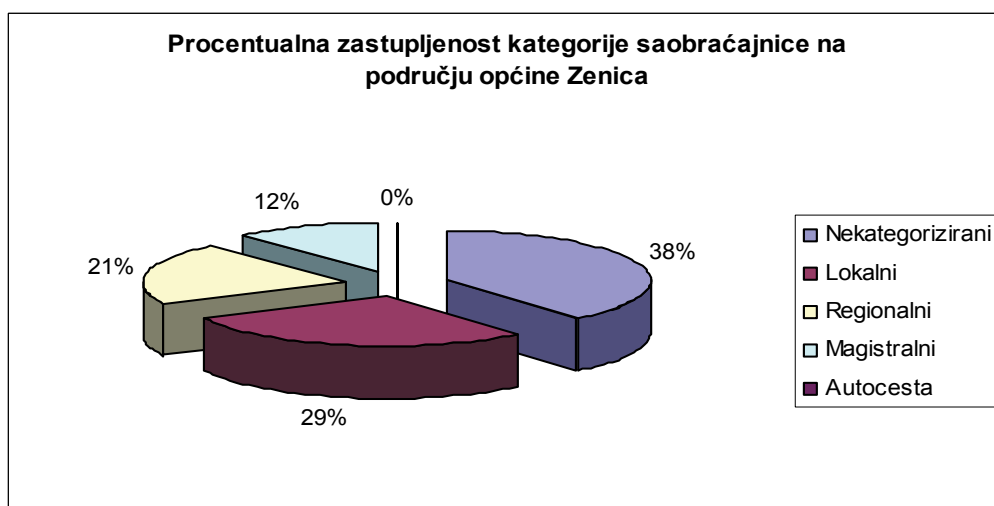

Grad Zenica ima povoljnu strukturu i gustinu mreže saobraćajnica, koja se sastoji od ortogonalne i radijalne mreže. Komunikacije preko rijeke Bosne obavljaju se preko četiri mosta.

Ukupna dužina putne mreže na području općine Zenica iznosi 362,6 km, od čega je 11,7% magistralnih, 20,5% regionalnih, 38,9% lokalnih i 28,9% nekategoriziranih cesta. Gustina kategorizirane putne mreže (magistralni, regionalni i lokalni putevi) iznosi 26,7 km/100 km².

Opis	Dužina u km	%
Nekategorisani	140,90	38,86
Lokalni	104,71	28,88
Regionalni	74,50	20,55
Magistralni	42,50	11,72
Autocesta	0,00	0,00
Ukupno	362,61	100,00

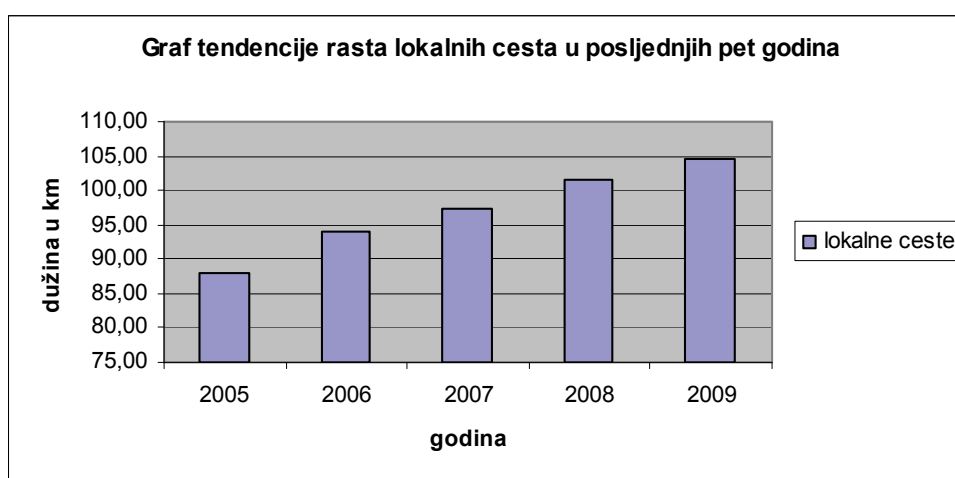
Tabela 5. Cestovna mreža na području općine Zenica

Ukupno je na području općine asfaltirano 392,86 km cesta i 52,9 km uređenih trotoara. Asfaltnom cestom sa gradom Zenica povezani su centri 65 mjesnih zajednica na području općine, a samo centri u šest mjesnih zajednica nemaju takvu povezanost.

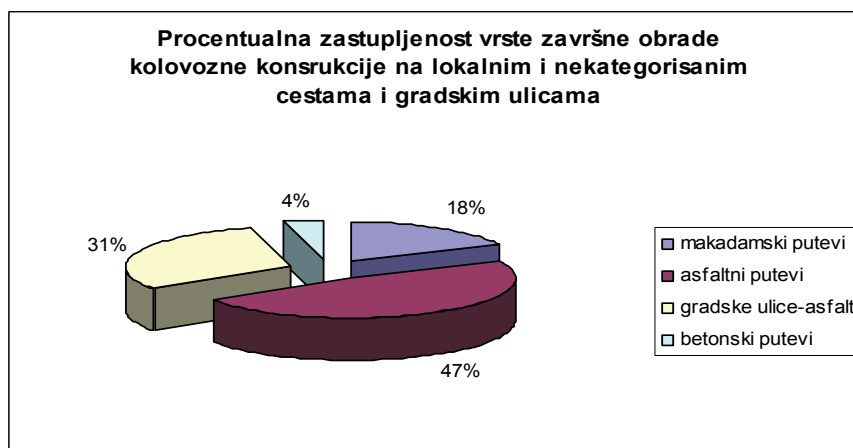
Opis \ Godina	Godina				
	2005	2006	2007	2008	2009
Nekategorizirani	123,99	129,85	132,25	136,80	140,99
Lokalni	87,86	94,00	97,25	101,41	104,71
Ukupno dužina (km)	211,85	223,85	229,50	238,21	245,70

Tabela 6. Cestovna mreža u nadležnosti Općine

2009. godina		%
Opis	ukupna dužina u km	
makadamski putevi	64,33	18,18
asfaltni putevi	167,70	47,39
gradske ulice – asfalt	108,16	30,57
betonski putevi	13,65	3,86
U K U P N O (km):	353,84	100,00

Tabela 7. Cestovna mreža u nadležnosti Općine: pregled završne obrade kolovozne konstrukcije

Grad Zenica ima povoljnu strukturu i gustinu mreže saobraćajnica, koja se sastoji od ortogonalne i radijalne mreže. Komunikacije preko rijeke Bosne obavljaju se preko četiri mosta. Zbog povećanja saobraćajnog intenziteta, Općina Zenica je, sredinom 2007. godine, izradila *Studiju sistema saobraćajne mreže grada Zenice sa analizom i prognozom saobraćaja do 2027. godine*.

Studiju je izradio *Građevinski fakultet u Sarajevu – Institut za saobraćajnice*. Pristup prilikom izrade *Studije* bio je multidisciplinarnan, odnosno podrazumijevao je i istraživanja postojeće mreže saobraćajnica, demografske podatke, ankete, brojanja vozila, simulacije saobraćaja i sl, što je rezultiralo konkretnim zaključcima za poboljšanje uvjeta odvijanja saobraćaja na području općine Zenica.

Planirane intervencije na mreži u periodu od 2007 do 2027. godine su okosnica strategijskog razvoja putne infrastrukture za narednih 20 godina.

Uzimajući u obzir izgradnju Koridora V-c i preklapanje perioda strategijskog planiranja sa periodom izgradnje *Koridora* kroz općinu Zenica, kao jedan od glavnih strategijskih ciljeva nametnulo se uvezivanje ulazno-izlaznih pravaca sa magistralnom cestom M-17, odnosno sa Koridorom V-c. Najefikasniji način rješavanja ovog zadatka, uz istovremeno rješavanje zagušenja saobraćaja u užem gradskom jezgri, je izgradnja *Glavne gradske magistrale* u Zenici, sa intervencijama na gradskoj mreži.

Pored ovih aktivnosti, na osnovi raspoloživih podataka o putnoj mreži na teritoriji općine Zenica, nametnuli su se još neki strategijski ciljevi, uključujući i mirujući saobraćaj, koji je u direktnoj vezi sa tekućim saobraćajem.

Definiranjem trase autoputa na Koridoru V-c, stvoreni su uvjeti za kvalitetnije planiranje, odnosno razvoj mreže saobraćajnica, izdvajanjem tranzitnog saobraćaja sa užeg urbanog područja i omogućavanjem korištenja magistralnog puta kao gradske saobraćajnice (gradske magistrale). Veze gradske mreže sa autoputem bit će ostvarene u Drivuši i Donjoj Gračanici, što se može smatrati povoljnim rješenjem sa stanovišta ulaza i izlaza iz grada na autoput.

Tunelom *Vijenac*, čija izgradnja je u toku, razdaljina između Sarajeva i Zenice skratit će se za oko pet kilometara. Rok za izgradnju ove dionice je 36 mjeseci. Istovremeno, planiraju se i aktivnosti na izgradnji zeničke zaobilaznice.

Ukupna dužina putne mreže na području općine Zenica iznosi 362,6 km, od čega je 11,7% magistralnih, 20,5% regionalnih, 38,9% lokalnih i 28,9% nekategoriziranih cesta. Gustina kategorizirane putne mreže (magistralni, regionalni i lokalni putevi) iznosi 26,7 km/100 km². Magistralnim putem i željezničkom prugom, grad Zenica povezan je sa širim područjem, a regionalnim putem ostvarena je veza sa Lašvanskom dolinom.

Ukupno je na području općine asfaltirano 392,86 km cesta i 52,9 km uređenih trotoara. Asfaltnom cestom, sa gradom Zenica, povezani su centri 65 mjesnih zajednica na području općine, a samo centri u šest mjesnih zajednica nemaju takvu povezanost. Potrebno je napomenuti neophodnost rekonstrukcije puta za Smetove.

Općina Zenica je u stalnom kontaktu i saradnji sa *Željeznicama FBiH*, u vezi s izgradnjom nove željezničke stanice sa planiranim podvožnjakom – prolazom prema Blatuši i eventualnim uređenjem staničnog trga.

11.3. Tehnička infrastruktura

Dužina elektro-mreže na području općine u 2009. godini bila je 1.470 km, što je za 7,4% više od stanja u 2005. godini.

U novembru 2011. godine započela je gradnja kombinovane gasno-parne kogeneracijske elektrane (*KTG Zenica*), snage 390 MW električne i 170 MW toplinske energije. Uskoro se očekuje objavljivanje tendera za izgradnju *HE Vranduk*, a pokrenute su i aktivnosti izgradnje *HE Janjići* i mini hidroelektrana (*Čajdraš, Babina rijeka i Bistričak*).

Od 2005. do 2009. godine ukupan broj kupaca/potrošača električne energije povećan je za 4,1%, tj. sa 41.903 iz 2005. godine na 43.636 u 2009. godini (1.703 nova kupca/potrošača).

U velikom broju razvijenih zemalja prihvaćeno je da dosadašnji, nekontrolisani pristup potrošnji energije nije održiv. Prioritet treba dati održivoj potrošnji energije kroz racionalno planiranje potrošnje i implementaciju mjera energijske efikasnosti u sve segmente energetskog sistema.

Evidentna je potreba da se u dokumentima prostornog razvoja obavezno prihvati opredjeljenje razvoja integralnog transporta, odnosno razvoja: putnog, željezničkog, cjevovodnog i vazdušnog transporta, te robnih terminala. To će omogućiti da se za svaku granu saobraćaja rezerviraju prostori, odnosno saobraćajni koridori, vodeći pri tome računa o zaštiti okoline.

11.3.1. Vodovodna i kanalizaciona mreža

Vodovodna mreža na području općine dužine je cca 200 km. U proteklom periodu došlo je do proširenja gradske vodovone mreže na naselja Janjići, Mala i Velika Broda i Čajdraš. U toku je priprema za proširenje gradske vodovodne mreže na visoke zone mjesnih zajednica Zmajevac, Raspočje i Podbrežje. Radovi na rekonstrukciji gradske razvodne vodovodne mreže bitno su doprinijeli smanjenju gubitaka u mreži, naročito u posljednje tri godine.

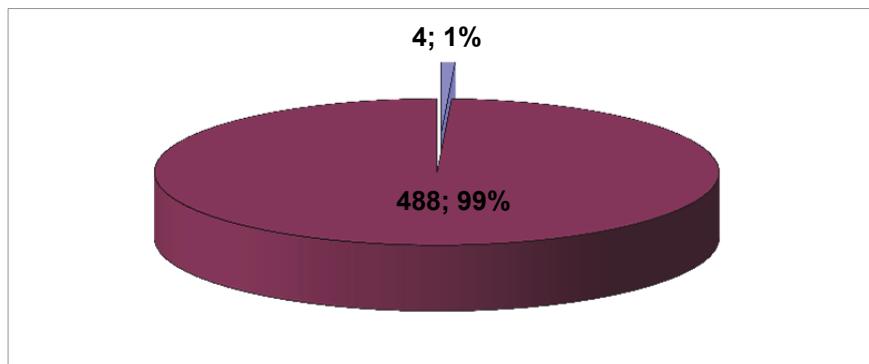
Na području općine dužina kanalizacione mreže iznosi 120 km. Broj priključaka u 2009. iznosio je 22.460 za domaćinstva i 1.728 za pravna lica, odnosno ukupno 24.188, što predstavlja povećanje od 9,1% u odnosu na stanje u 2005. godini.

Industrijska voda za potrebe pogona i postrojenja kompanije *Arcelor Mittal* i firmi u *Poslovnoj zoni Zenica 1*, zahvata se iz rijeke Bosne, a hidrotehničkim objektima upravlja navedena kompanija.

Problematika zbrinjavanja tehnoloških i komunalnih otpadnih voda u Zenici je vrlo kompleksna zbog njihove dispozicije putem mješovite kanalizacije i neriješenog adekvatnog prečišćavanja prije njihovog ispuštanja u vodotok, u rijeku Bosnu. Trenutno su aktuelni planovi izgradnje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u okviru projekta započetog krajem 80-tih godina prošlog vijeka.

Osnovna karakteristika vodosnabdijevanja općine Zenica je da se mogu izdvojiti dva zasebna područja vodosnabdijevanja. Prvo područje je uže gradsko, koje se snabdijeva iz gradskog vodovoda kojim upravlja *Javno preduzeće Vodovod i kanalizacija d.o.o. Zenica*. Gradski vodovod snabdijeva vodom oko 80.000 stanovnika. Drugo područje obuhvata preostali dio općine (ruralni dio), tako da se preostalih 50.000 stanovnika snabdijeva iz lokalnih vodovodnih sistema.

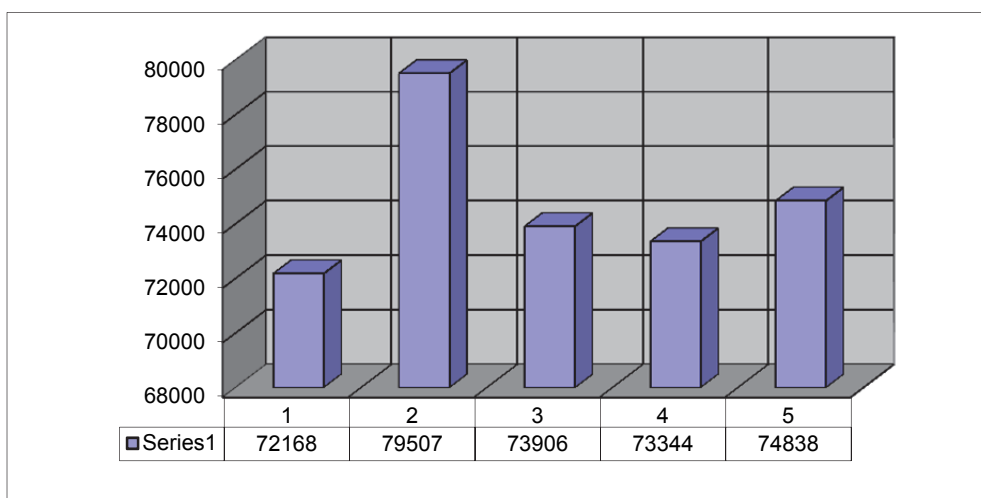
Godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
% gubici vode	43,6	46,1	47,7	39,2	35,6

Slika 29.

Iz gore prikazanih podataka vidljiv je trend smanjenja gubitaka u gradskoj vodovodnoj mreži u posljednjih pet godina, a što je naročito izraženo u posljednje dvije godine.

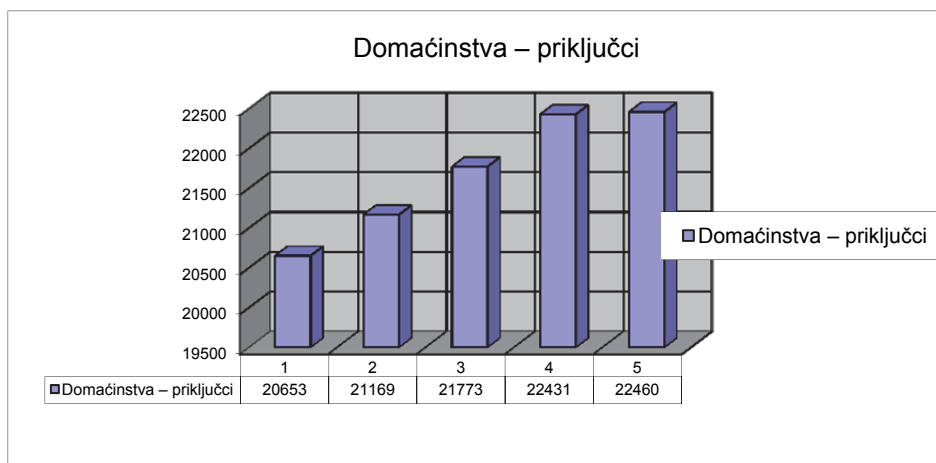
Godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Broj potrošača gradskog vodovoda	72168	79507	73906	73344	74838

Slika 30.

Na području općine dužina kanalizacione mreže iznosi 120 km. Broj priključaka u 2009. iznosio je 22.460 za domaćinstva i 1.728 za pravna lica, odnosno ukupno 24.188, što predstavlja povećanje od 9,1% u odnosu na stanje u 2005. godini.

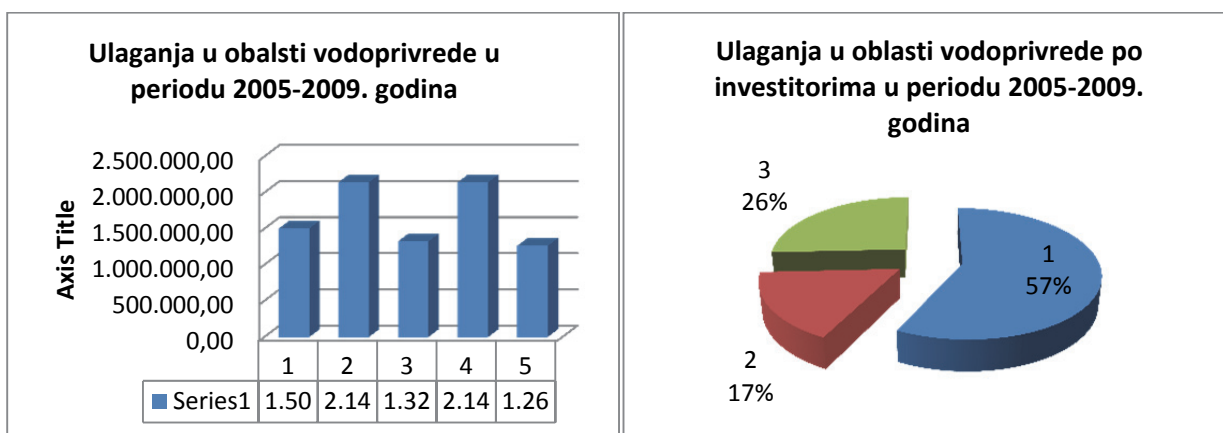
Opis	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Domaćinstva – priključci	20653	21169	21773	22431	22460

Slika 31.

Problematika zbrinjavanja tehnoloških i komunalnih otpadnih voda u Zenici je vrlo kompleksna zbog njihove dispozicije putem mješovite kanalizacije i neriješenog adekvatnog prečišćavanja prije njihovog ispuštanja u vodotok, u rijeku Bosnu. Trenutno su aktuelni planovi izgradnje kanalizacione mreže koja će odvojiti grad od kolektora koji prolazi kroz prostore kompanije *Arcelor Mittal*. U toku je izrada predstudija i odabir odgovarajućih tehnologija za obradu otpadnih voda postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda grada Zenice.

U posljednjih pet godina, od 2005. do 2010. godine, ulaganja u oblast vodoprivrede iznosila su 8.382.736,93 KM. Najviše sredstava je osigurao ZDK, oko 57%, Općina Zenica 26% i *Agencija za vodno područje rijeke Save (Javno preduzeće za sliv rijeke Save)*, 17%.

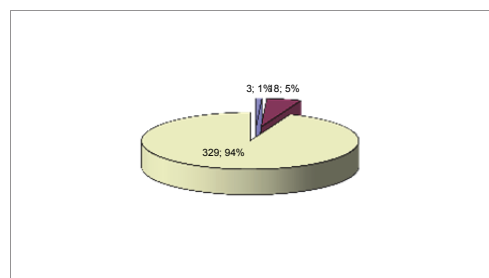
ukupno 2005. g.	ukupno 2006. g.	ukupno 2007. g.	ukupno 2008. g.	ukupno 2009. g.	ukupno 2005 – 2009. g.
1	2	3	4	5	zbir 1 do 5
1.503.786,70	2.144.293,54	1.326.136,87	2.144.495,80	1.264.024,02	8.382.736,93

Slika 32.

Vanurbani dio grada Zenice, i seosko područje, snabdijeva se iz mjesnih i individualnih vodovoda. Na području općine Zenica registrirano je oko 350 vodovoda i 492 izvorišta.

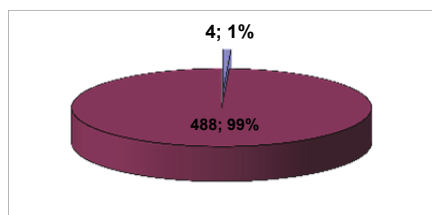
Broj registriranih vodovoda:

Registrirani	U toku provođenja postupka	Nisu registrirani
3	18	329

Slika 33.

Pregled stanja izvorišta u pogledu postojanja odluke o zonama sanitarne zaštite i njihovog sprovođenja:

Broj Izvorišta koja se koriste	Odluka postoji	Odluka ne postoji
492	4	488

Slika 34.

Osnovni problemi mjesnih vodovoda su: nekontrolirana potrošnja, naročito u ljetnjim mjesecima, nevršenje redovne kontrole i čišćenja objekata i instalacija, minimalna i vrlo često – nikakva izdvajanja korisnika za održavanje vodovoda koja su, po *Zakonu o vodama*, obavezna dok neposjedovanje vodoprivredne dozvole stvara najveće probleme na terenu. U proteklom periodu na vanurbanom području grada Zenice, i seoskom području, izgrađeno je 47 rezervoara ukupne zapremine oko 3000 m³, položeno 408.000 metara vodovodnih cijevi, te izgrađeno 78.000 m³ kanalizacione mreže.

Već nekoliko godina vode se intenzivni dogovori sa susjednim općinama oko izgradnje vodovoda *Plava voda*. Njegovom izgradnjom steći će se uvjeti za dalju urbanizaciju prigradskih naselja.

11.3.2. Grijanje

Sistem daljinskog grijanja u Zenici postoji oko 40 godina. Dužina vrelododne mreže je cca 120 km. Distribucijom toplinske energije zagrijava se 1 036 356 m² domaćinstava (cca 20 000 korisnika u objektima kolektivnog stanovanja i 1 500 u individualnim objektima, kućama) i 252 800 m² pravnih osobe. Postoji 551 toplinska podstanica (aktivno je 516), od toga je 447 sa direktnom izmjenom topline i 104 sa izmjenjivačem topline. Regulacija u toplinskim podstanicama vrši se ručno.

Osnovni problemi i nedostaci postojećeg stanja daljinskog grijanja su: niska pouzdanost i ograničenost kapaciteta izvora topline, dotrajalost vrelododne mreže, limitiranost raspoloživog toplotnog kapaciteta mreže i tehnička nemogućnost za priključenje novih potrošača, dotrajalost toplinskih podstanica i zastarjelost u tehničkom pogledu, neujednačenost kvaliteta grijanja u objektima jer isporučena toplinska energija zavisi od hidrodinamičkih uvjeta u priključnim vrelododima, nepostojanje elemenata automatske temperature regulacije, što često dovodi do grešaka subjektivne prirode i do narušavanja hidrodinamičkog režima rada u vrelododnoj mreži (posebno kod toplinskih podstanica sa direktnom izmjenom topline), obračun usluga grijanja po jedinici površine ne stimuliše potrošače na štednju.

Realizacijom projekta kogeneracijske elektrane (*KTG Zenica*), snage 390 MW/170MW, će se za cca 50% proširiti kapacitet sistema grijanja uz neophodnost rekonstrukcije postojećeg vrelododa.

11.3.3. Javni prevoz

Javni prevoz putnika organiziran je na 37 općinskih linija sa ukupno 692 dnevna polaska.

Cjelokupan posao javnog prevoza građana se obavlja sa 53 vozne jedinice *Javnog preduzeća Zenicatrans – prevoz putnika d.d. Zenica*. Starost voznog parka kojim se obavlja javni prevoz u prosjeku je 22 godine, a tehničko stanje autobusa je zadovoljavajuće. Prosječna potrošnja ovog voznog parka je 36 l/100 km.

S ciljem što kraćeg rada motora vozila u mjestu (na autobuskim stajalištima), uveden je elektronski sistem naplate (prvi i jedini u BiH), je omogućio da se vrijeme rada motora vozila na autobuskim stajalištima smanji za 50 %, što, ujedno, smanjenjuje i zagađenost u gradu.

U 2011. godini realizirana je nabavka novih voznih jedinica (10) čija potrošnja goriva je manja za oko 8 litara/100 km, i sa motorima EURO III koji emitiraju znatno manje zagađujućih materija u atmosferu.

S ciljem generalnog rješavanja problema prevoza putnika, u gradu urađena je *Studija javnog prevoza putnika u Zenici* koja je nedvojbeno pokazala opravdanost pokretanja svih aktivnosti kojima je cilj uvođenje tramvaja u Zenici, čime bi se u kratkom vremenskom periodu autobuski saobraćaj u gradu u velikoj mjeri zamijenio tramvajskim saobraćajem, što bi, sa aspekta zagađenja zraka, imalo veliku prednost jer će se znatno smanjiti upotreba automobila u gradskom prevozu.

11.4. Zaštita okoline

Okolina / okoliš je prirodno okruženje: zrak, tlo, voda, klima, biljni i životinjski svijet u ukupnosti uzajamnog djelovanja i kulturna baština, kao dio okruženja kojeg je stvorio čovjek.

Evidentnaje zagađenosti zraka u gradskoj kotlini, naročito u zimskom periodu, kada, uz *Arcelor Mittal*, kao najvećeg zagađivača i veliki dio kućnih ložišta umnogome doprinosi zagađenju.

Neophodno je uvesti **Sistem praćenja kvaliteta zraka (Monitoring kvaliteta zraka)**, jer je to siguran način da se dođe u poziciju upravljanja kvalitetom zraka u Zenici. Prvenstven je cilj odrediti optimalnu mrežu automatskih i dopunskih mjernih stanica za monitoring kvaliteta zraka, sa uspostavom i organiziranjem sistema za obradu i tumačenje rezultata, izvještavanje i preduzimanje potrebnih mjera i aktivnosti, u skladu sa odredbama *Pravilnika o monitoringu kvaliteta zraka* (Službene novine FBiH br. 12/05).

Aktivnosti koje treba sprovesti do postizanja ciljeva su:

- izrada projekta sistema monitoringa kvaliteta zraka,
- nabavka opreme i instrumenata za mjerenje i
- obuka lica koja će vršiti mjerenje i obradu podataka.

Općina Zenica poduzima niz konkretnih aktivnosti na rješavanju problema pasa lutilica. U saradnji sa veterinarskom stanicom i nevladinim organizacijama, vrši se redovna kontrola zdravlja pasa lutilica, njihovo vakcinisanje i obilježavanje. Do sada je pregledano oko 700 pasa i oko 130 mačaka.

U toku je realizacija projekta izgradnje azila – utočišta za zbrinjavanje pasa lutilica. Definirana je lokacija i izdata početna potrebna urbanistička dokumentacija za izgradnju objekta sa pratećim sadržajima.

Slijedeća aktivnost koju Općina Zenica provodi, i koja je, također, u skladu sa *Zakonom o zaštiti i dobrobiti životinja*, je kampanja koja u konačnom cilju ima obilježavanje, odnosno mikročipovanje svih pasa, kako pasa u vlasništvu tako i pasa lualica. Upravo s tom akcijom, provest će se i akcija evidentiranja svih vlasnika pasa na području cijele općine.

Nakon provedenih istraživanja, koja su pokazala prisutnost teških metala u biljkama i zemljištu, a koja su provedena na području četiri mjesne zajednice koje gravitiraju kompaniji *Arcelor Mittal Zenica*, u 2012. godini će biti nastavljeno ispitivanje o kontaminiranosti zemljišta i biljaka. Ispitivanje će biti obavljeno na ukupno 12 lokacija i to u tri koncentrična kruga, na udaljenosti 2,5 do 20 kilometara. Projekat vodi i stručno realizira *Federalni Zavod za poljoprivredu i agropedologiju*. Nakon provedenog istraživanja će se uspostaviti i stalni monitoring zagađenosti zemljišta i biljnih kultura.

Količina i kvalitet vode većine vodotoka i izvorišta osjetno je narušen, prije svega, zbog nekontrolirane sječe šuma u proteklom periodu, a sada – nedovoljnog pošumljavanja i velikog broja divljih deponija otpada, što dovodi do zagađenja tla i vodotokova.

Neophodno je pronaći operativna rješenja unapređenja ukupne ekološke situacije kroz prihvatanje i primjenu principa održivog razvoja.

11.4.1. Odvoz smeća i otpada

Integralni sistem upravljanja otpadom sastavni je dio modernog društva, a za njegovo razvijanje i efikasnost važne su ekonomske odrednice koje potiču smanjivanje otpada, odvojeno skupljanje, obradu, recikliranje i ponovnu upotrebu.

U Bosni i Hercegovini je zakonodavni dio sistema upravljanja otpadom velikim dijelom riješen, iako još neusklađen sa zahtjevima i standardima EU. Međutim, veliki problem predstavlja neprovođenje propisa. Nema potpunih i pouzdanih podataka o količinama i tokovima otpada, niti odgovarajuće kontrole. Naročito je loše stanje sa infrastrukturom koja je neodgovarajuća ili se ne koristi na zadovoljavajući način. Postupci zbrinjavanja otpada uglavnom se svode na odlaganje na odlagališta, od kojih vrlo mali dio zadovoljava propisane standarde. Edukacija i aktivnosti podizanja svijesti javnosti nedovoljno su razvijeni.

Analiza stanja ukazala je na nekoliko problema koji imaju negativan utjecaj na ljudsko zdravlje i okolinu. Da bi se svi problemi adekvatno riješili, potrebno je postići nekoliko ciljeva.

Do kraja 2011. godine bit će usvojen *operativni plan upravljanja otpadom*. Planom će biti definirani konkretni projekti kojima će se unaprijediti proces upravljanja otpadom u općini Zenica, i čijom realizacijom će se poboljšati usluge prikupljanja i odvoza otpada, kao i povećati pokrivenost područja općine organiziranim prikupljanjem otpada te povećati ekološka svijest građana.

a) Postojeće usluge sakupljanja i odvoženja otpada

Donošenjem seta zakona o zaštiti okoline u 2003. godini, te niza drugih podzakonskih propisa, stvoreni su zakonski preduvjeti za uspostavu integralnog sistema upravljanja otpadom. U kontekstu provedbe tih propisa, glavni ciljevi općine Zenica su zaštita okoline, promocija i poticanje održivog korištenja resursa kroz uspostavu integralnog sistema upravljanja otpadom.

U općini Zenica, komunalno preduzeće *ALBA Zenica* je zaduženo za pitanja prikupljanja i transporta komunalnog otpada i nekih vrsta neopasnog otpada sličnog komunalnom, kao što su otpad iz industrije, medicinskih ustanova i građevinski otpad. Aktivnosti koje sačinjavaju postojeće sisteme upravljanja

otpadom su svedene na one osnovne i to prikupljanje otpada putem kontejnera ili kanti, njegov transport i odlaganje na sanitarno odlagalište.

U narednom periodu potrebno je proširiti skupljanje komunalnog otpada i na domaćinstva koja nisu željela uzeti kante, odnosno uključiti se u sistem, a koja vlastiti otpad ponovo odlažu na divlje deponije koje treba posebno uklanjati.

Tokom 2001. godine, 70% grada je bilo pokriveno organiziranim prikupljanjem komunalnog otpada. U ovoj godini pokrivenost za grad je 95 %, s tim da treba istaći činjenicu da je u prethodnom periodu podijeljeno i 4715 kanti za domaćinstva iz prigradskih naselja koja se uključuju u organizirano prikupljanje otpada.

Organiziranim odvozom smeća i otpada u 2009. godini obuhvaćeno je 70,3% domaćinstava i 90,0% pravnih subjekata, odnosno 24.100 korisnika usluga odvoza smeća i otpada. Godišnje se prikupi cca 28.000 m³ otpada i on se adekvatno zbrinjava na način organiziranog odvoza na *Regionalnu sanitarnu deponiju* Mošćanica, na kojoj se na potpuno kontrolisan način odlaže. Vrlo se mala količina otpada sortira (cca 5,0%).

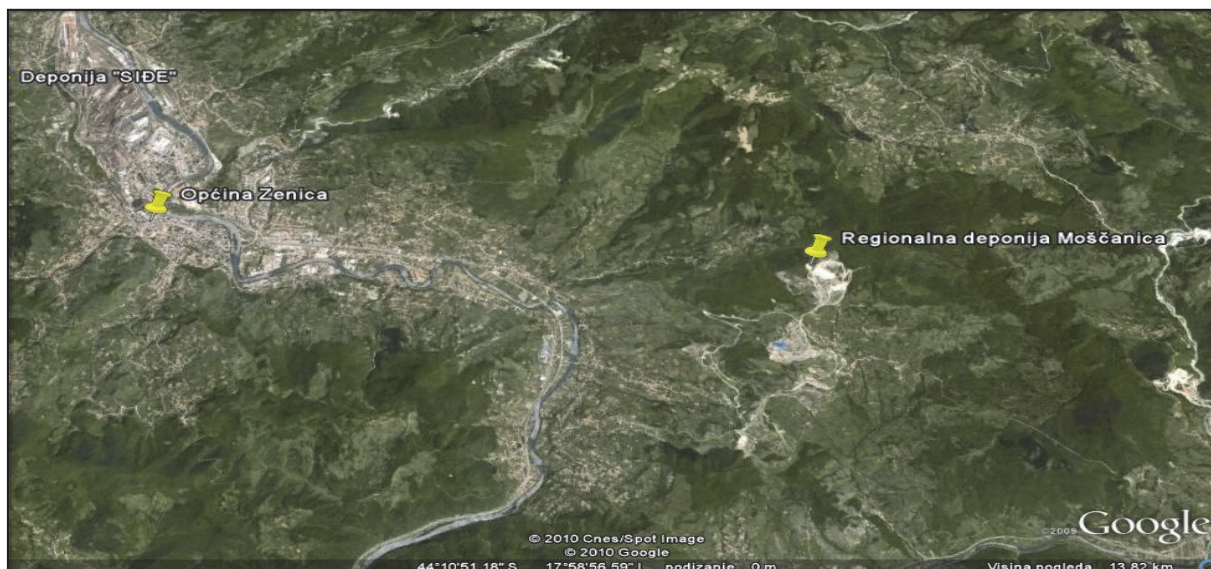
Procijenjeno je da je u posljednjih 20 godina na *divlje* deponije odloženo oko 68.000 m³ otpada. Ove deponije treba sanirati na okolinski prihvatljiv način. Potrebno je, kroz izmjene odluke o komunalnom redu i ažuriranje inspeksijskih kontrola, stvoriti pretpostavke za hvatanje i kažnjavanje pojedinaca koji, nepoštivanjem komunalnog reda, stvaraju divlje deponije što bitno utječe na zagađivanje vodotoka i prirode uopće.

b) Regionalna deponija Mošćanica

Regionalna deponija Mošćanica, koja je osnovana 2002. godine, kao rezultat prve faze projekta *Svjetske banke* za upravljanje otpadom u BiH, počela je sa radom u junu 2008. godine.

Lokalitet sanitarne deponije nalazi se na prostoru *Površinskog kopa* Mošćanica, na udaljenosti od oko 16 km od urbanog dijela općine Zenica. Površina deponije iznosi 20,5 ha. Deponija se nalazi na nadmorskoj visini od 600 do 700 m. Površina je nastala nasipanjem jalovine i stvaranjem nasipa između postojećih brda.

RD Mošćanica je društvo sa ograničenom odgovornošću u vlasništvu Općine Zenica, a osnovana je nakon potpisivanja sporazuma ili *Memoranduma o razumijevanju* sa okolnim općinama. Deponija je projektovana za prijem 220 tona otpada dnevno, uz životni vijek od 30 godina. Trenutno primaju samo 100 tona dnevno, jer samo jedan dio planiranih općina iz regije koristi deponiju, a i one koje je koriste ne šalju onoliko otpada koliko je očekivano. Zbog niske stope iskorištenosti, cijena odlaganja otpada na deponiju iznosi 45,70 KM po toni, bez PDV-a. Potrebno je istaći da je *Regionalna deponija* Mošćanica u Zenici prvi uspješno završeni projekat izgradnje sanitarne deponije, od šest planiranih u Bosni i Hercegovini, i da je najsavremenija deponija u regiji.

Slika 35. Položaj Regionalne deponije Moščanica

c) Lokalna deponija Side

Deponija *Side* je smještena na istočnoj padini zeničke kotline, 2 km udaljena od centra grada. Koristi se od 60-tih godina prošlog stoljeća, i to je, zapravo, bilo odlagalište raznih vrsta otpada, pretežno komunalnog. Područje deponije djelimično leži na starom rudničkom oknu. Na vrhu deponije postoji izvorište koje se potokom slijeva niz ovo područje i uzrokuje klizište. Visoke temperature unutar mase otpadnog materijala su, u ranijem periodu, često uzrokovala požare i iznenadne eksplozije metana, stvarajući crni dim, uz opasnost i rizik za okolno stanovništvo koje živi u kućama samo 150 metara udaljenim od deponije.

Teren je građen od propusnih i nepropusnih slojeva, sa vapnencima i laporima, glinama i površinskim slojevima uglja.

Najudaljeniji plato je zatvoren, prekriven zemljom i muljem iz željezare, te je trenutno potpuno prekriven vegetacijom.

Sloj otpada je dubine 15 do 30 metara, ali nisu dostupni precizni i sigurni podaci o tome, između ostalog, jer se deponija punila nekontrolirano i neplanski tako da su se slojevi ostavljali kroz neki period u mirovanju i zatim se ponovo prekrivali otpadom. Trenutno je količina otpada procijenjena na oko 1,3 miliona m³ na površini od oko 7,8 ha.

Sanacija deponije predstavlja zahtjevan zadatak sa aspekta raspoloživih tehničko-tehnoloških opcija i finansijskih mogućnosti.

Izgradnjom i otvaranjem *Regionalne deponije* Moščanica, stvoreni su svi uvjeti za trajno zatvaranje i sanaciju deponije *Side*. U tom smislu, Općina Zenica je pokrenula aktivnosti u skladu sa propisima o upravljanju otpadom a s ciljem zaštite okoliša i okolnog stanovništva. Sačinjen je idejni projekat sanacije, urađen uz pomoć regije *Piemonte* iz Italije. Federalno Ministarstvo okoliša i turizma je odobrilo nepovratna sredstva od 1 milion KM koja su utrošena za nabavku geosintetičkog materijala za sanaciju, odnosno konzervaciju i trajno zatvaranje ove deponije. Cilj ovog projekta je da gradsko smetlište pretvorimo u uređenu zelenu površinu.

Stručna revizija izrađene dokumentacije utvrdila je potrebu izrade:

- projekta istražnih radova,
- projekta sanacije klizišta i
- izvedbenog projekta sanacije.

Radi ažuriranja cijelog procesa, pokrenuta je procedura izrade projekta koji će biti financiran sredstvima kredita *Svjetske banke*, kojim rukovodi *Tim za implementaciju projekta upravljanja čvrstim otpadom*, formiran u okviru društva *Regionalna deponija Moščanica*. Započela je prva faza sanacije stare deponije *Siđe*. Izvođač radova je kompanija *Eurco*. Investicija je procijenjena na oko 1,5 mil. KM.

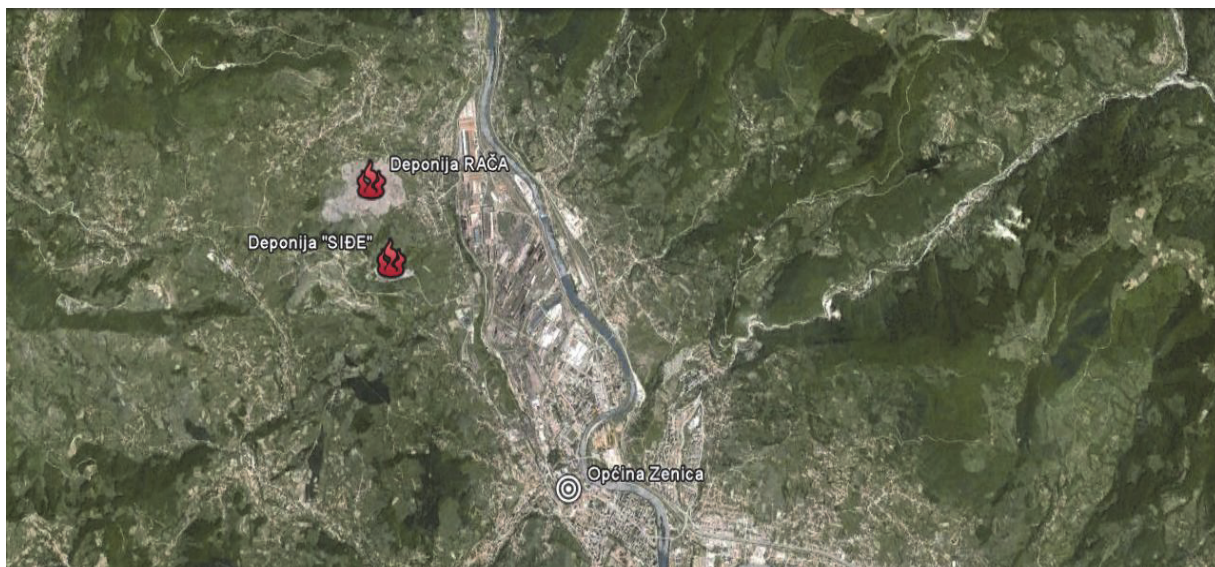
Projektom rješenjima je predviđeno da se sanacija deponija *Siđe* odvija u dva glavna dijela.

Prvo bi se izvršila sanacija klizišta, a potom bi se pristupilo sanaciji same deponije. Ovo će biti prva gradska deponija koja je zatvorena, sanirana i rekultivirana prema svim svjetskim standardima za očuvanje okoliša.

d) Deponija industrijskog otpada – Rača

Na lokalitetu *Rača*, duži niz godina vršeno je odlaganje industrijskog otpada iz pogona *Željezare Zenica*, a kasnije *Arcelor Mittal-a*. Taj lokalitet obuhvata prostor površine 66,5 ha.

U prethodnom periodu, Općina Zenica je pokrenula aktivnosti oko preuzimanja tog lokaliteta od *Željezare Zenica*, s ciljem stvaranja pretpostavki za zakonito upravljanje tom lokacijom. Kao rezultat tih aktivnosti, pokrenuta je procedura izbora najpovoljnijeg izvođača radova na sanaciji deponije *Rača*.

Slika 36. Položaj deponija Siđe i Rača

U novembru 2010. godine raspisan je tender čime je pokrenuta procedura izbora strateškog partnera za eksploataciju i preradu troske do konačne sanacije i rekultivacije deponije. Potpisivanjem *Ugovora* između Općine Zenica i kompanije *MLM-group*, započela je sanacija deponije industrijskog otpada *Rača*.

e) Divlje deponije

Divlje, nelegalne deponije su veliki problem naše općine, naročito njenih prigradskih djelova. Živimo u potrošačkom društvu koje od svega najviše proizvodi smeće. Divlje deponije su gotovo uvijek na napuštenom i državnom zemljištu, najčešće uz prilazne puteve, uz rijeke (Bosna, Kočeva, Babina rijeka), u neposrednoj blizini sela. Krajem 2004. godine JP Regionalna deponija Mošćanica uradilo je kataloški pregled deponija, u kojem je prikazano postojanje 88 većih divljih deponija. Svake godine, početkom proljeća, Općina organizira akciju čišćenja grada. U akciju je uključeno cjelokupno stanovništvo gradskih i prigradskih naselja, dok je u planu da se uključi i stanovništvo seoskih naselja. Ova akcija iz godine u godinu daje sve bolje rezultate, jer se svake godine povećava broj učesnika akcije: osnovne i srednje škole, studenti, NVO, razna udruženja građana i stanovnici naselja u kojima se akcija sprovodi. Godišnje se prikupi 27.256 m³ otpada koji se adekvatno odlaže. Nažalost, imamo i dalje problem sa divljim odlaganjem smeća i smatramo da su glavni uzroci tog problema slijedeći:

- Organiziranim sakupljanjem komunalnog otpada obuhvaćeno je 70% stanovništva i 90% pravnih subjekata.
- Nije riješen način sakupljanja pojedinih vrsta otpada (kabasti otpad).
- Ne postoji integriran pristup rješavanju problema.

Iz navedenog proizilazi da je u ovom momentu najbitnije sačiniti katastar divljih deponija iz kojeg bi se dalje sačinio plan njihovog uklanjanja i sanacije zemljišta na kojem se one nalaze.

11.4.2. Korištenje i zaštita zemljišta

Zemljište predstavlja najvrjedniji prirodni resurs, a poljoprivredno zemljište predstavlja opći društveni interes. Upotreba zemljišta na području općine Zenica pretežno je usmjerena na privrednu ili neku drugu tehničku upotrebu (izgradnja i proširenje naselja i infrastrukturnih objekata i sl.), a manji dio koristi se i u poljoprivredne svrhe.

Značajan dio zemljišnih površina, cca 350 ha uništen je rudarskim kopovima i odlagalištima. Zbog prekomjerne i bespravne sječe ugrožen je šumski fond a veliki dio šumskog zemljišta je ogoljen i devastiran.

Poseban vid ugrožavanja zemljišta jeste kontaminacija zemljišta štetnim materijama, prije svega teškim metalima, emitiranim iz metalurških i drugih industrijskih postrojenja. Problem kontaminacije zemljišta je prisutan u šest (6) mjesnih zajednica u blizini preduzeća *Arcelor Mital*.

Najnovija istraživanja pokazuju da je kapacitet zemljišta općine Zenica ograničen za prijem (imisiju) i bezopasno vezivanje teških metala i sumpora, kao i sposobnosti samoprečišćavanja. Urađena su dva elaborata 2010. godine o koncentraciji teških metala i sumpora u tlu i biljkama na prostoru cijele općine Zenica.

11.4.3. Zaštita zraka

Kvalitet zraka u Zenici ugrožen je zbog rada postrojenja crne metalurgije, drugih industrija i saobraćaja, kućnih ložišta i pojedinačnih kotlovnica. Nepovoljni sadržaj osnovnih sirovina i goriva u tehnološkim procesima proizvodnje željeza i čelika i pripadajućim termoenergetskim postrojenjima (npr. ugljevi sa visokim sadržajem sumpora) dodatno utječe na povećanje zagađenja. U zrak se emitiraju mnogobrojne štetne materije, kao što su: SO₂, H₂S, CO, CO₂, organska jedinjenja, čestice prašine, teški metali i drugi polutanti.

Izdavanjem okolinskih dozvola za pogone *Arcelor Mittal*-a, najvećeg zagađivača na području općine Zenica, po kojima treba realizirati veliki broj okolinskih projekata s ciljem smanjenja emisija polutanata – stvoren je preduvjet da se poboljša ekološka situacija na području općine Zenica.

Općina Zenica će, zajedno sa nadležnim subjektima (Ministarstvom za okoliš i turizam FBiH i nadležnim inspeksijskim organima), intenzivno pratiti realizaciju ovih projekata, a posebno uspostavljanjem monitoringa emisija, pomoću stacionarnih mjernih stanica koje su u fazi nabavke.

Stanje okoline u Zeničkoj kotlini je veoma složeno i kompleksno zbog tradicionalne metalurške proizvodnje i eksploatacije uglja te nepostojanja sistema za adekvatno okolinsko upravljanje.

11.4.4. Korištenje i zaštita voda

Primaran zadatak je izgradnja infrastrukture za prihvatanje, transport i pročišćavanje otpadnih voda sa gradskog područja s ciljem smanjenja nekontroliranih ispusta otpadne vode.

Na području općine Zenica postoji veći broj izvorišta koja su dijelom već iskorištena za snabdjevanje vodom lokalnog stanovništva. Izvorišta pitke vode, koja se koriste za vodosnabdjevanje, nisu zaštićena i ne provode se nikakve mjere zaštite za vodosnabdjevanje. Potrebno je izvršiti registraciju svih prirodnih izvorišta s ciljem sistemskog planiranja njihove zaštite.

Sada se gradske otpadne vode ispuštaju dijelom (oko 50%) u industrijsku kanalizaciju kompanije *Arcelor Mittal* i na tri mjesta direktno u rijeku Bosnu, čime se ugrožava kvalitet ovog vodotoka. U toku su aktivnosti na izradi projekta za izgradnju uređaja za prečišćavanje gradskih otpadnih voda, što predstavlja najkvalitenije rješenje za zbrinjavanje gradskih otpadnih voda i zaštitu rijeke Bosne. Projektom je idejno planirana i izgradnja separatnog sistema kanalizacije.

Izgradnjom vodovoda u prigradskim i seoskim područjima, povećava se i količina otpadnih voda koje se direktno ispuštaju u vodotoke. Kanalizacijom treba riješiti efikasno prikupljanje otpadne vode i iz svih malih naselja na širem području Zenice, uz izgradnju infrastrukture za prečišćavanje ovih otpadnih voda prije ispuštanja u vodotoke.

11.4.5. Ekološka svijest stanovništva

Jedan od osnovnih uzroka sporog rješavanja problema zagađenja okoline na području općine Zenica – jest nizak nivo znanja i ekološke svijesti građana. To rezultira nekontroliranim zagađenjem od strane neodgovornih pojedinaca, a istovremeno je vidan i slab utjecaj javnosti na odgovorne institucije (nadležne općinske službe, ministarstva, inspekcije...) koje trebaju rješavati ove probleme. Neophodno je sistemski vršiti stalnu edukaciju i na razne načine ići ka podizanju nivoa znanja i ekološke svijesti a sve sa svrhom kvalitetnijeg življenja i smanjenja zagađenja prirode.

11.4.6. Klizišta

Na području općine Zenica, zbog inženjersko-geoloških karakteristika terena, kao i tehnogenih aktivnosti i eksploatacije mineralnih sirovina, prisutan je veliki broj klizišta. Trenutan broj registriranih aktivnih i umireni klizišta je 60. Ukupan broj klizišta na teritoriji općine Zenica je: aktivna 26 i umirena 34. Procenat stabilnog i uvjetno stabilnog tla na teritoriji općine Zenica iznosi 68,60 %. Procenat nestabilnog tla na teritoriji općine Zenica iznosi 31,40 %, od čega je pod kliznim procesima 227,81 ha, što iznosi 0,41 % ukupne teritorije općine Zenica (55.056,12 ha).

Općina Zenica posjeduje *Katastar klizišta sa stepenom stabilnosti i hidrokarakteristikama*, iz 1979. godine, urađen od strane *Geodetskog zavoda iz Sarajeva i Zavoda za kartografiju Beograd*. Vremenska distanca od preko trideset godina dovela je do toga da je raspoloživi katastar zastario i da je potrebna izrada novog katastra klizišta.

Općinska *Služba civilne zaštite* izradila je *Registar klizišta* koji može biti dobra polazna osnova za izradu katastra klizišta.

U 2010. godini Općina Zenica je aplicirala, zajedno sa italijanskim partnerom (*Environment park Torino*) *Projekat za formiranje i vođenje katastra klizišta* nadležnom italijanskom ministarstvu, koje je odobrilo sredstva za realizaciju etape 1 i dijela etape 2 iz prve faze.

Programom i planom aktivnosti formiranja i vođenja katastra klizišta i labilnih padina na području općine Zenica, planirane su dvije faze radova.

I faza – formiranje katastra klizišta, sastoji se od dvije etape:

Etapa 1 (prethodni radovi) – program i plan aktivnosti formiranja i vođenja katastra klizišta, izrada metodologije i stvaranje uvjeta za formiranje baze podataka.

Etapa 2 – uspostavljanje *GIS sistema* i nabavka neophodnog softvera, nabavka digitalnih podloga i satelitskih snimaka, prikupljanje geoloških podataka, nabavka neophodne terenske i kabinetske opreme, formiranje početne baze podataka i umrežavanje u sistem korisnika te izrada prospekcijske karte klizišta.

Po završetku projekta, Općina će dobiti matricu katastra klizišta sa unesenim lokalitetima i tri kompletno obrađene lokacije najkritičnijih klizišta po najsavremenijim metodama koje se primjenjuju i u EU. Projekat podrazumijeva i obuku osoblja za unošenje podataka u katastar klizišta, vođenje i monitoring.

Za naredni planski (strateški) period potrebno je osigurati sredstva za drugu fazu projekta katastra klizišta, koji podrazumijeva unošenje podataka za sva klizišta, vođenje katastra i monitoring klizišta sa pripadajućom potrebnom opremom za realizaciju (*GIS sistem*).

Rezime

Saobraćajna infrastruktura Zenice je dobro razvijena. Najavljene investicije i investicije koje su u toku će (izgradnja autoputa), u velikoj mjeri, doprinijeti razvoju Zenice i konkurentnosti općine za nove investicije.

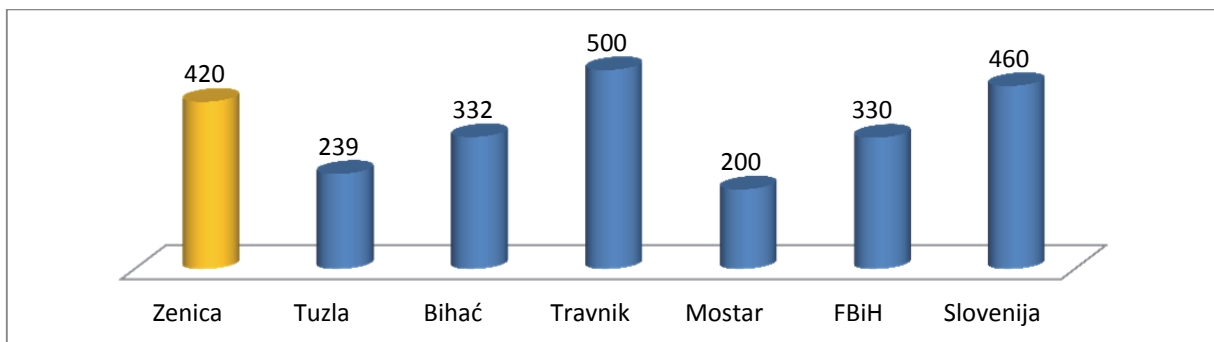
Održivi razvoj je skladan razvoj koji zadovoljava potrebe razvoja za energijom i resursima, ne narušavajući ekološku ravnotežu. Razvoj ne smije ugroziti budućnost budućih generacija i zadovoljavanje njihovih potreba. Korištenje obnovljivih izvora energije mora biti ultimatum za budućnost.

Iako su učinjeni značajni naponi u unaprjeđenju kvalitete sistema vodosnabdijevanja stanovništva, i dalje je potrebno kontinuirano raditi na unaprjeđenju sistema. Isto vrijedi za sistem upravljanja otpadnim vodama. Problematika zbrinjavanja tehnoloških i komunalnih otpadnih voda u Zenici je vrlo kompleksna, zbog njihove dispozicije putem mješovite kanalizacije i neriješenog adekvatnog prečišćavanja prije njihovog ispuštanja u vodotok, u rijeku Bosnu.

Osnovni preduvjet za racionalno korištenje prostora i okoliša jeste održivo upravljanje prostorom i okolišem, koje treba bazirati na ekološkim načelima: prevencije (primjena ekoloških kriterija u prostornom planiranju); integralnog pristupa (interakcije sa širim prostorom i okolišem u cjelini); očuvanja i unaprjeđivanja postojećeg stanja i održivog korištenja (da stepen potrošnje prirodnih resursa ne prevazilazi okvire u kojima prirodni sistemi mogu to nadomjestiti); usklađivanja emisija / opterećenja okoline sa potencijalnim prirodnim kapacitetom okoline; kooperacije / konsenzusa (povećanje demokratizacije odlučivanja); supstitucije (zamjena aktivnosti, tehnologija i postupaka sa onima koje imaju znatno manji rizik za okolinu); tržišne regulacije (cijena prostora koju korisnici moraju platiti u skladu s ekološkim parametrima njegovog korištenja).

12. OPĆINSKA ADMINISTRACIJA

Općinska uprava i administracija se sastoji iz 12 službi. U općinskoj administraciji ukupno je uposljeno 303 radnika.

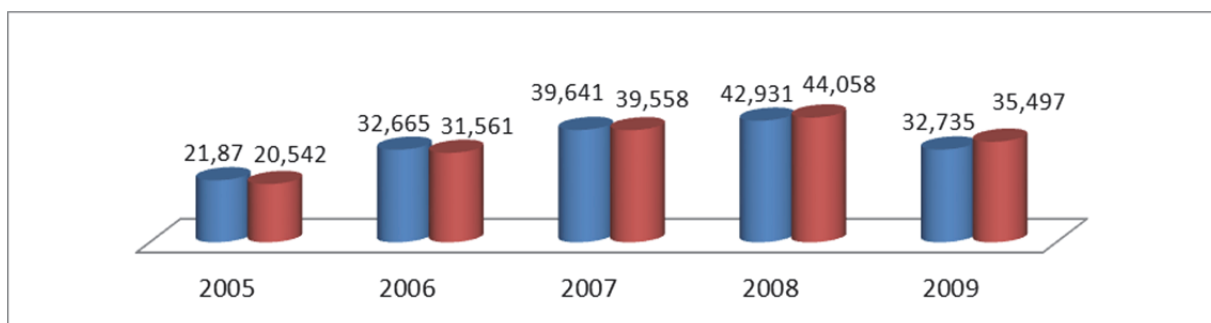
Slika 38. Usporedba broja građana na jednog zaposlenog u općinskoj administraciji

Ako kao jedan od indikatora efikasnosti općinske administracije uzmemo broj stanovnika po jednom zaposlenom u općinskoj administraciji, vidimo da u općini Zenica na jednog uposlenog dolazi značajno veći broj građana nego što je to prosjek u FBiH. Po ovom kriteriju općina Zenica je blizu standarda u lokalnoj upravi u Sloveniji.

Na području općine organizirane su 72 mjesne zajednice. Četiri mjesne zajednice ne raspolažu kancelarijskim prostorom, 32 mjesne zajednice nemaju aktivno uključenih žena u rad savjeta, 18 MZ ne posjeduju odgovarajuću kancelarijsku opremu (telefon, fax, kompjuter i dr.), u 37 MZ nema zatvorenog prostora za organiziranje javnih i kulturnih sadržaja, a 3 MZ imaju uređene sportske terene.

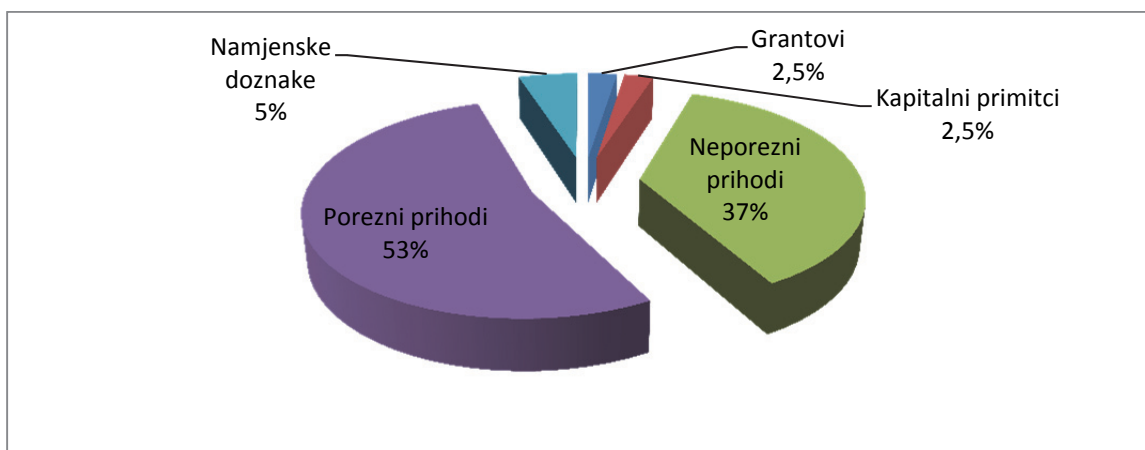
13. OPĆINSKI BUDŽET

Prihodi budžeta Općine Zenica u 2009. godini iznosili su 31.152.088,00 KM, odnosno, sa namjenskim grantovima Kantona, 32.735.067,00 KM, što je za 23,8% manje nego u 2008. a za 17,4% od prihoda u 2007. godini.

Slika 39. Kretanje budžetskih prihoda i rashoda Općine Zenica (000 KM)

Vidimo da su se u periodu od 2005. do 2008. godine i prihodi i rashodi općinskog budžeta udvostručili. Nakon toga, u 2009. godini imamo značajan pad i prihoda i rashoda, prvenstveno uzrokovan manjim prilivom poreznih prihoda, što je posljedica lošije ekonomske situacije u BiH. Do smanjenja prihoda je, također, došlo i zbog izostanka prodaje zemljišta u poslovnoj zoni, što je činilo značajan izvor prihoda u prethodnim godinama.

Slika 40. Struktura prihoda budžeta Općine Zenica (2009)

U strukturi ukupnih prihoda budžeta, 53,0% ili 17.316.820 KM, su porezni prihodi, 37,0% su neporezni prihodi, a ostalo su (10,0%) kapitalni primitci, grantovi i namjenske doznake.

U okviru poreznih prihoda, najveće učešće imaju prihodi od indirektnih poreza sa jedinstvenog računa, koji su ostvareni u iznosu od 9.945.281,00 KM, što čini 57,4% ukupnih poreznih prihoda, odnosno 30,4% ukupnih prihoda budžeta Općine. Od ukupnog iznosa prihoda od indirektnih poreza, Općini, kao jedinici lokalne samouprave, pripada 8.934.424,00 KM a 1.010.857,00 KM *Direkciji za puteve*. Ova vrsta poreznih prihoda manja je za 11,1% od ostvarenog iznosa u prethodnoj godini, pri istovremenom smanjenju za 27,6% ukupnih poreznih prihoda.

Kod svih ostalih vrsta poreza, smanjeni su prihodi u odnosu na ostvarene u 2008. godini, i to: kod poreza na dobit – 23,5%, poreza na plaće - 96,1%, poreza na imovinu – 59,3%, domaćih poreza – 92,6% i ostalih poreza – 93,6%. Prihod od poreza na dohodak, koji nije zabilježen u prethodnim godinama, ostvaren je u iznosu od 3.628.000,00 KM.

Neporezni prihodi ukupno su manji za 7,3% od ostvarenih u 2008. godini. Posebne naknade i takse povećane su za 56,0% i ostale budžetske naknade za 10,1%, a ostale vrste neporeznih prihoda smanjene su u odnosu na prethodnu godinu.

Struktura rashoda budžeta Općine Zenica za 2009. godinu data je u slijedećoj tabeli:

R.b.	Rashodi-Izdaci	PLAN 2009. u KM	IZVRŠENJE u KM	INDEX Izvršenje/plan
1.	2.	3.	4.	5.
I	Tekući rashodi (redovna djelatnost)	8.647.000,00	7.571.231,89	87,56
II	Izdaci za posebne namjene	29.570.000,00	23.175.479,84	78,37
III	Doznake nižim potrošačkim jedinicama	2.978.000,00	1.975.834,34	66,35
IV	Tekuća budžetska rezerva	300.000,00	63.980,00	21,33
V	Neizmirene obaveze iz 2008. g.	1.130.000,00	1.127.225,37	99,75
	UKUPNO RASHODI BUDŽETA	42.625.000,00	33.913.751,44	79,56
VI	REALIZACIJA NAMJENSKIH DOZNAKA Tekuće potpore-namjenske doznake od Kantona	2. 000. 000, 00	1.582.979,49	79,15
	Ukupno rashodi I-VI	44.625.000,00	35.496.730,93	79,54

Tabela 8.

U okviru tekućih rashoda, plaće i naknade troškova zaposlenih i materijalni izdaci poslovanja općinske administracije čine 21% ukupnih budžetskih rashoda.

Na ime izdataka za posebne namjene, a koje se odnose na podmirenje javnih potreba i usluga u 2009.godini utrošeno je ukupno 23.175.479,84 KM ili 78% u odnosu na plan. Strukturu ove grupe izdataka čine:

- izdaci za materijal i usluge (npr. izdaci za javnu rasvjetu i grijanje, komunalna higijena grada, troškovi prevoza đaka, održavanje putne mreže, javne rasvjete i signalizacije, izrada projektne i planske dokumentacije, troškovi nadzora, usluge mjerenja zagađenosti zraka, troškovi mrtvozorstva i deratizacije i dr.),
- tekući transferi (npr. grantovi drugim nivoima vlasti, grantovi pojedincima, grantovi neprofitnim organizacijama, subvencije javnim preduzećima i ostali grantovi),
- kapitalni transferi (npr. izgradnja *Gradske arene*, ulaganja u vodoprivredu u MZ, investiciono i tekuće održavanje obdaništa i dr.) i
- nabavka stalnih sredstava (npr. rekonstrukcija i investiciono održavanje i opremanje objekata u okviru *Poslovne zone*, izgradnja spomen-obilježja i stambenih objekata za porodice u stanju socijalne potrebe, i dr.).

Doznake nižim potrošačkim jedinicama su rashodi koji se odnose na sredstva za finansiranje redovne djelatnosti *JU Centar za socijalni rad Zenica* i na izdatke za stalne korisnike socijalne pomoći, subvencije grijanja za stalne korisnike socijalne pomoći i socijalno ugrožene – najugroženije kategorije stanovništva.

II. STRATEŠKO FOKUSIRANJE

1. SWOT ANALIZA

Snage:

- Centralna geostrateška pozicija (Evropski koridor V-c, blizina Sarajeva) i dobra prometna povezanost
- Tradicija u građevinarstvu
- Administrativni i kulturni centar Kantona, regionalni razvojni centar
- Univerzitetski grad, sa tradicijom istraživačko-razvojnog rada
- Poslovno-preduzetnička infrastruktura
- Relativno stručna i jeftina radna snaga
- Industrijska i zanatska tradicija
- Obnovljeni i pokrenuti proizvodni kapaciteti industrije čelika
- Privučen i investiran značajan inostrani kapital
- Sportska, kulturna i sajamska infrastruktura, dobar imidž u organiziranju sportskih i sajamskih manifestacija
- Regionalna sanitarna deponija
- Bogati tehnički resursi i laboratorije za dijagnostiku u svim oblastima i sektorima – u sklopu UNZE

Slabosti:

- Neusklađeni odnosi i neefikasna saradnja između općine, kantona i države
- Nepovoljna privredna struktura (dominantan udio teške industrije, nedovoljno razvijen sektor MSP)
- Nepreduzetnička tradicija i kultura
- Velika nezaposlenost i mala kupovna moć stanovništva
- Pad nataliteta i demografsko starenje
- Socijalne deformacije, karakteristične za veće sredine u BiH (kriminalitet, droga i sl.)
- Kontaminiranost poljoprivrednog zemljišta, devastirani rudnički prostori i pojava klizišta
- Ugrožen okoliš, nerazvijeno upravljanje okolišem

Prilike:

- Prednjačenje u izgradnji razvojne infrastrukture, projektnom upravljanju i korištenju domaćih i međunarodnih fondova
- Koridor V-c prolazi u neposrdnj blizini grada.
- Poboljšanje privredne strukture kroz:
 - sistemsku podršku razvoju poduzetništva i MSP
 - ciljanu promociju i privlačenje investicija
- Javno-privatno partnerstvo u finansiranju i realizaciji razvojnih projekata
- Podrška razvoju tzv. kreativnih industrija
- Korištenje nadolazećih programa podrške i fondova za ruralni razvoj
- Uključivanje nevladinog i privatnog sektora u pružanje javnih usluga
- Kreiranje jedinstvenog multidisciplinarnog pristupa integriranom privrednom razvoju kako bi se na efikasan način odgovorilo na izazove i mogućnosti koje se otvaraju približavanjem EU.
- Uvođenje mehanizama i instrumenata za upravljanje okolišem
- Znatno smanjenje stepena zagađenja okoliša izgradnjom termoelektrane na plin
- Ulaganja u podizanje energetske efikasnosti

Prijetnje:

- Zaostajanje BiH u procesu pridruživanja EU, kašnjenje u dobijanju statusa zemlje - kandidata (nemogućnost korištenja fondova za transport, konkurentnost, ekologiju, razvoj ljudskih resursa i ruralni razvoj)
- Kašnjenja u izgradnji Koridora V-c i modernizaciji željezničkog transporta
- Zaostajanje u privlačenju investitora u odnosu na zemlje i lokacije u okruženju
- Pritisak socijalnih problema na ulaganja u razvoj
- Porast siromaštva kao posljedica nezaposlenosti i strukturne neprilagodivosti privrede
- Porast općeg kriminaliteta
- Ubrzanje odliva mladih i stručnjaka
- Aktiviranje klizišta usljed prirodnih nepogoda

Sinteza nalaza socio-ekonomske i strateške (SWOT) analize

Općina Zenica ima *staru* populaciju, što, u kombinaciji sa negativnim migracijskim saldonom, dovodi do smanjenja ukupnog broja stanovnika te pomjera fokuse socijalne politike prema sve izraženijim potrebama starije populacije.

Analiza osnovnih demografskih indikatora pruža indicije o:

- nastavku starenja populacije općine Zenica;
- budućim većim potrebama za izdvajanja za zdravstvenu i socijalnu zaštitu;
- daljnjem smanjenju radnog kontingenta te
- daljnjem smanjenju ukupnog broja stanovnika općine Zenica.

Značajan i kontinuiran rast BDP-a je bio dostatan da amortizira veliki gubitak radnih mjesta u predratnim velikim sistemima koji su bili glavni poslodavci na području općine. Potrebno je unaprijediti dinamiku tržišta rada, na kojem posebnu pažnju treba posvetiti ženama i mladima čija je pozicija na tržištu rada lošija od ostalih grupa nezaposlenih.

Struktura privrede općine Zenica ima snažan utjecaj na životnu sredinu.

Potrebno je nastaviti sa aktivnostima revitalizacije zemljišta koje je bilo devastirano industrijskom upotrebom. Potrebno je kontinuirano raditi na unaprjeđenju kontrole i zaštite kvalitete zraka, unaprjeđenju i poboljšanju kvalitete vodosnabdijevanja stanovništva te unaprjeđenju upravljanja sistemom prikupljanja i odvodnje otpadnih voda. Također, potrebno je nastaviti već započete aktivnosti i kontinuirano unaprjeđivati sistem upravljanja čvrstim otpadom.

Zenica je administrativni i kulturni centar Kantona. U posljednjem desetljeću Zenica se uspjela isprofilirati i kao prepoznatljiv sportski i sajamski grad. Sve su ovo značajni elementi i preduvjeti za podizanje kvalitete i standarda življenja. Kombinirano sa razvijenom prometnom i drugom tehničkom infrastrukturom, Zenica ima preduvjete za privlačenje stranih investicija.

Zenica je univerzitetski grad, sa razvijenim istraživačkim kapacitetima kako u pogledu tehničkih resursa tako i sa aspekta ljudskih resursa. Snažniji znanstveno-istraživački kapaciteti predstavljaju dobru osnovu za potporu snažnijem razvoju općine.

Zenica, također, posjeduje značajnu fizičku i institucionalnu infrastrukturu, potrebnu za razvoj poduzetništva i malih i srednjih preduzeća. Tu prvenstveno mislimo na *Agenciju za lokalni ekonomski razvoj ZEDA*, *Biznis inkubator* i *TechnoPark*. Ove institucije mogu i trebaju biti pokretači i implementatori razvojnih inicijativa.

2. STRATEŠKI FOKUSI RAZVOJA OPĆINE ZENICA

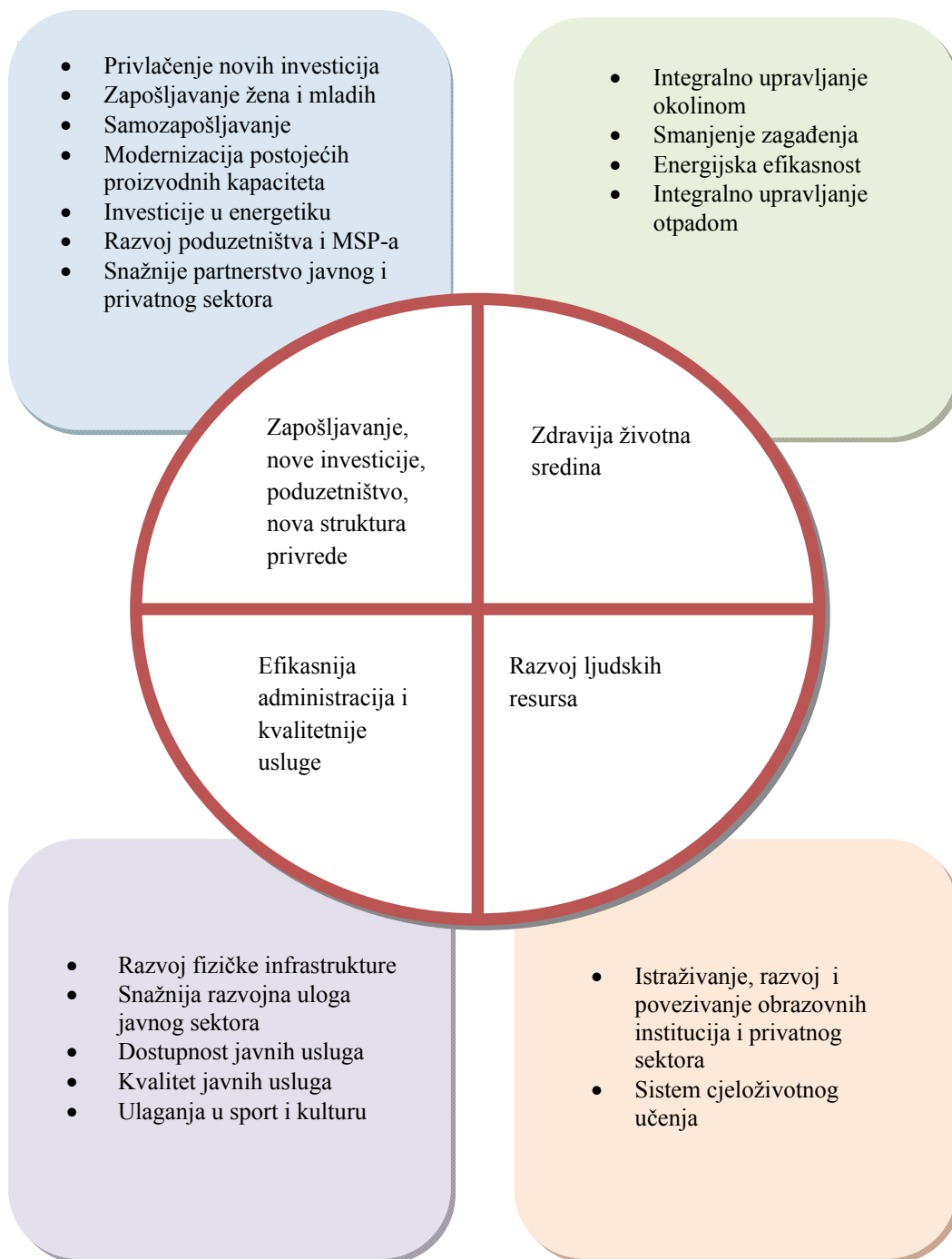
Kada je u pitanju ekonomski razvoj, resurse treba usmjeriti na daljnju izgradnju infrastrukture potrebne za razvoj privatnog sektora i daljnju snažnu institucionalnu potporu razvoju poduzetništva i stvaranje preduvjeta za efikasnije privlačenje investitora.

Promjena privredne strukture, kroz daljnji razvoj fizičke infrastrukture i institucionalne potpore za razvoj privatnog sektora i poduzetništva i nove investicije – mora biti praćena ulaganjima u razvoj ljudskih resursa i stvaranje visokokvalificirane radne snage. Zenica ima značajne institucionalne resurse u obrazovnom sistemu sa kojima može pokrenuti proces izgradnje sistema cjeloživotnog učenja koji bi omogućio brzo prilagođavanje radne snage potrebama tržišta.

Javni sektor, pri čemu se prvenstveno misli na općinsku administraciju, mora kontinuirano unaprjeđivati efikasnost i kvalitet rada i preuzimati vodeću ulogu u pokretanju razvojnih inicijativa. Efikasnija općinska administracija treba biti inicijator bliske saradnje javnog, privatnog i nevladinog sektora, ali i koordinator velikog broja zajedničkih razvojnih inicijativa i stvaranja prostora za privatni i nevladin sektor te njihovo uključivanje u pružanje *javnih* usluga.

Zaštita okoline, smanjenje stepena zagađenja i regeneracija devastiranih površina su, također, jedan od fokusa *Strategije razvoja općine*.

Jedan od strateških kapitalnih projekata koji ima veliki ekonomski značaj, ali i značaj za poboljšanje situacije u zaštiti okoline i stvaranja zdravije životne sredine – je izgradnja kogeneracijske termoelektrane, koja će, osim proizvodnje električne energije, isporučivati gradu i toplinu za grijanje.

Slika 42. Razvojni fokusi općine Zenica

3. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA

Diverzificirana privredna struktura kroz nove investicije, poduzetništvo i istraživanje i održivi razvoj

Čist zrak, voda, tlo, efikasno korištenje energije, održivo upravljanje otpadom i održivo korištenje i upravljanje okolinom

VIZIJA

2022. grad lider u kojem želite živjeti!

Grad u kojem djecu odgajate u zdravoj životnoj sredini, u vrhunskim odgojno-obrazovnim ustanovama sa vrhunskim sportskim i kulturnim sadržajima; u kojem možete naći dobar posao.

Razvijena komunalna infrastruktura i efikasna javna uprava u pružanju kvalitetnih i svima dostupnih zdravstvenih, socijalnih i drugih javnih usluga

Vrhunski univerzitetski i sportski centar sa uspostavljenim sistemom cjeloživotnog učenja i viokoobrazovanom radnom snagom

STRATEŠKI CILJ 1:

Diverzificirana privredna struktura kroz nove investicije, poduzetništvo i istraživanje i održivi razvoj

Postojeća privredna struktura općine Zenica je osnova dosadašnjeg razvoja, ali, također, direktni i indirektni uzrok visoke stope nezaposlenosti i strukturalnih poremećaja na tržištu rada. Privredna struktura je, također, uzrokovala nezadovoljavajuću socijalnu situaciju zbog niskih plaća u djelatnostima koje zapošljavaju većinu radne snage. Isto tako, privredna struktura je uzrokovala značajne probleme u kvalitetu životne okoline – devastirajući zemljište, zagađujući tlo, vodu i zrak. Zbog toga je diverzifikacija privredne strukture, kroz privlačenje novih investicija i tehnologija, razvoj poduzetništva i povezivanje privrede i obrazovnih i istraživačkih institucija – jedan od najznačajnijih razvojnih prioriteta.

Strateški cilj 1 će se realizirati ostvarivanjem slijedećih operativnih ciljeva:

- OC 1.1:** Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih preduzeća na 1.000 stanovnika do 2022. godine
- OC 1.2:** Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2022. godine
- OC 1.3:** Realizirati energetske investicije, uz radno angažiranje znatnog dijela lokalne radne snage
- OC 1.4:** Osigurati podršku za stvaranje 200 ekonomski održivih poljoprivrednih domaćinstava u ruralnim područjima do 2017. godine

STRATEŠKI CILJ 2:

Čist zrak, voda, tlo, efikasno korištenje energije, održivo upravljanje otpadom i održivo korištenje i upravljanje okolinom

Strateški cilj 2 će se realizirati ostvarivanjem slijedećih operativnih ciljeva:

- OC 2.1.** Zaokružiti sistem prikupljanja i prerade otpada do 2017. godine
- OC 2.2.** Do 2018. godine stepen zagađenja vode, zraka i tla dovesti na nivo zakonom definiranih standarda
- OC 2.3.** Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20% do 2020. godine
- OC 2.4.** Revitalizirati 70% devastiranih površina i kontaminiranog zemljišta i sanirati klizišta
- OC 2.5.** Do 2015. godine unaprijediti i zaokružiti sistem upravljanja prostorom i razvojem Zenice

STRATEŠKI CILJ 3:

Razvijena komunalna infrastruktura i efikasna javna uprava u pružanju kvalitetnih i svima dostupnih zdravstvenih, socijalnih i drugih javnih usluga

Daljnji razvoj komunalne infrastrukture je bitan za razvoj privatnog sektora, unaprjeđenje dostupnosti i kvaliteta javnih usluga te za zaštitu životne sredine. Efikasna javna uprava svojim radom osigurava građanima kvalitetne usluge na principu vrijednost za novac.

Strateški cilj 3 će se realizirati ostvarivanjem slijedećih operativnih ciljeva:

- OC 3.1.** Kontinuirano unaprjeđivanje kvaliteta javnih usluga koje će do 2017. godine biti dostupne u svim dijelovima općine
- OC 3.2.** Znatno poboljšati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture (kvantificirano programima i projektima cilja)
- OC 3.3.** Smanjenje socijalne isključenosti najugroženijih grupa stanovništva i izrada socijalne karte do 2015. godine

STRATEŠKI CILJ 4:

Vrhunski univerzitetski i sportski centar sa uspostavljenim sistemom cjeloživotnog učenja i visokoobrazovanom radnom snagom

Najbitnija snaga koju posjeduje Zenica su njene obrazovne i istraživačke institucije koje imaju potencijal i mogu biti glavni faktor i činilac razvoja općine. Drugi najbitniji faktor razvoja su ljudi. Kroz analizu tržišta rada, identificirani su problemi strukturne prirode na tržištu rada. Problem neadekvatne strukture nezaposlenih na tržištu se treba rješavati stvaranjem mogućnosti za novi početak svima koji su nezaposleni duže od godinu dana. Uspostavom sistema cjeloživotnog učenja bi se omogućilo brže prilagođavanje kvalifikacijske strukture nezaposlenih potrebama tržišta rada.

Strateški cilj 4 će se realizirati ostvarivanjem slijedećih operativnih ciljeva:

- OC 4.1.** Uspostaviti mehanizme stalne saradnje obrazovnih, naučno-istraživačkih i razvojnih institucija sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama do kraja 2013. godine
- OC 4.2** Do 2022. godine Zenica je vrhunski regionalni univerzitetski centar i regionalni centar sportskih i kulturnih događanja

VIZIJA: Grad u kojem djecu odgajate u zdravoj životnoj sredini, u vrhunskim školama, sa vrhunskim sportskim i kulturnim sadržajima, u kojem možete naći dobar posao.

STRATEŠKI CILJ 1:

Promijenjena privredna struktura kroz nove investicije, poduzetništvo, istraživanje i razvoj

OPERATIVNI CILJ 1.1.

Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih preduzeća na 1.000 stanovnika do 2020. godine

OPERATIVNI CILJ 1.2.

Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2020. godine

OPERATIVNI CILJ 1.3.

Realizirati energetske investicije, uz radno angažiranje znatnog dijela lokalne radne snage

OPERATIVNI CILJ 1.4.

Osigurati podršku za stvaranje 200 ekonomski održivih poljoprivrednih domaćinstava u ruralnim područjima do 2017. godine

STRATEŠKI CILJ 2:

Čist zrak, voda, tlo, efikasno korištenje energije, održivo upravljanje otpadom i održivo korištenje i upravljanje okolinom

OPERATIVNI CILJ 2.1.

Zaokružiti sistem prikupljanja i prerade otpada do 2017. godine

OPERATIVNI CILJ 2.2.

Do 2018. godine smanjiti stepen zagađenosti vode i zraka na razinu zakonom definiranog standarda

OPERATIVNI CILJ 2.3.

Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20% do 2020. godine

OPERATIVNI CILJ 2.4.

Revitalizirati 70% devastiranih površina i kontaminiranog zemljišta i sanirati klizišta

OPERATIVNI CILJ 2.5.

Do 2017. godine unaprijediti i zaokružiti sistem upravljanja prostorom i razvojem Zenice

STRATEŠKI CILJ 3:

Razvijena komunalna infrastruktura i efikasna javna uprava u pružanju kvalitetnih i svima dostupnih zdravstvenih, socijalnih i drugih javnih usluga

OPERATIVNI CILJ 3.1.

Kontinuirano unapređivanje kvaliteta javnih usluga, koje će do 2017. godine biti dostupne u svim djelovima općine Zenica

OPERATIVNI CILJ 3.2.

Znatno i kontinuirano poboljšavati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture (kvantificirano programima i projektima cilja)

OPERATIVNI CILJ 3.3.

Smanjivanje socijalne isključenosti najugroženijih grupa stanovništva i izrada socijalne karte do 2015. godine

STRATEŠKI CILJ 4:

Vrhunski univerzitetski centar sa uspostavljenim sistemom cjeloživotnog učenja i viokoobrazovanom radnom snagom

OPERATIVNI CILJ 4.1.

Uspostaviti mehanizme stalne saradnje institucija obrazovanja i istraživačko-razvojnog rada sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama do kraja 2013. godine

OPERATIVNI CILJ 4.2.

Do 2022. godine Zenica je vrhunski regionalni univerzitetski centar i regionalni centar sportskih i kulturnih događanja

III. SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI

1. Plan lokalnog ekonomskog razvoja

1.1. Fokusiranje

1.1.1. SWOT analiza ekonomskog razvoja

Snage:

- Geografska pozicija (Evropski koridor V-c, blizina Sarajeva) i dobra prometna povezanost
- Industrijska i zanatska tradicija
- Univerzitetski grad, sa tradicijom istraživačko-razvojnog rada
- Poslovno-preduzetnička infrastruktura - *Poslovna zona, Agencija za lokalni ekonomski razvoj ZEDA i Regionalna razvojna agencija REZ*
- Relativno stručna i jeftina radna snaga
- Sajamski potencijal (*ZEPS*)

Slabosti:

- Nepovoljna privredna struktura (dominantan udio teške industrije, nedovoljno razvijen sektor MSP)
- Nepreduzetnička tradicija i kultura i nedostatak preduzetničkog duha
- Velika nezaposlenost i mala kupovna moć stanovništva
- Neuređenost prostorno-planske dokumentacije

Prilike:

- Prednjačenje u izgradnji razvojne infrastrukture, projektnom upravljanju i korištenju domaćih i međunarodnih fondova
- Izgradnja Koridora V-c
- Poboljšanje privredne strukture kroz:
 - sistemsku podršku razvoju poduzetništva i MSP i
 - ciljanu promociju i privlačenje investicija
- Javno-privatno partnerstvo u finansiranju i realizaciji razvojnih projekata
- Podrška razvoju tzv. kreativnih industrija
- Korištenje nadolazećih programa podrške i fondova za ruralni razvoj
- Inicijative u oblasti energijske efikasnosti

Prijetnje:

- Kašnjenja u izgradnji Koridora V-c i modernizaciji željezničkog transporta i nedefinirana trasa na području općine
- Zaostajanje u privlačenju investitora u odnosu na zemlje i lokacije u okruženju, pridobijanje investicija štetnih po okolinu
- Pritisak socijalnih problema na ulaganja u razvoj
- Ubrzanje odliva mladih i stručnjaka

Kao osnovna snaga koja može biti korištena za ekonomski razvoj općine, navedeni su lokacijski faktori kao što je geografska pozicija na Evropskom saobraćajnom koridoru V-c, blizina glavnog grada i dobra prometna povezanost. Ovi faktori predstavljaju značajnu osnovu za razvoj i treba ih kontinuirano nadograđivati u smislu zadovoljenja identificiranih potreba i očekivanja zainteresiranih investitora.

Kontinuirano unaprjeđenje i poboljšanje postojećih zemljopisno-infrastrukturno-zemljišnih resursa se mora kombinirati sa kontinuiranim promoviranjem općine kao privlačne lokacije za ulaganja. Za ovsa svrhom se trebaju intenzivno koristiti već postojeći kanali promocije, kao što su sajmovi (*ZEPS*) i drugi događaji koji se organiziraju u Zenici.

Pored lokacijskih faktora, kao snaga su istaknuti i postojeći institucionalni i infrastrukturni faktori za razvoj poduzetništva i malih i srednjih preduzeća, kao što su *Poslovna zona, Razvojna agencija, Tehnološki park i Biznis inkubator*.

Najznačajnija snaga kojom raspolaže općina Zenica su njene obrazovne i istraživačke institucije, čije kapacitete i resurse treba maksimalno iskoristiti i staviti u funkciju razvoja općine.

Kao najznačajnija slabost, navedena je nepovoljna struktura ekonomije općine. Kao što je i navedeno u dijelu socio-ekonomske analize, naslijeđena struktura ekonomije, gdje je osnova bazna industrija, uzrokovala je značajan broj problema s kojima se susreće općina Zenica: zagađenje okoline, visoka stopa nezaposlenosti, niska kupovna moć stanovništva i loša socijalna situacija.

1.2. Razvojni / operativni ciljevi ekonomskog razvoja

Definirani su slijedeći ciljevi ekonomskog razvoja općine:

OC 1.1:	Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih preduzeća na 1.000 stanovnika do 2022. godine
OC 1.2:	Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2022. godine
OC 1.3:	Realizirati energetske investicije, uz radno angažiranje znatnog dijela lokalne radne snage
OC 1.4:	Osigurati podršku za stvaranje 200 ekonomski održivih poljoprivrednih domaćinstava u ruralnim područjima do 2017. godine

U razvojnim ciljevima lokalne zajednice Općine Zenica, značajan udio čine razvojni ciljevi industrije čelika koji su definirani Ugovorom o učešću sa Vladom FBiH, te razvojni ciljevi *Rudnika mrkog uglja* koji su u skladu sa energetske razvojnim ciljevima u okviru Elektroprivrede FBiH. (komentar: Na ovaj način su postojeći privredni subjekti uključeni u razvojne ciljeve Zenice iako se njihova realizacija koordinira na višem nivou.)

Ciljevi ekonomskog razvoja su u vezi sa strateškim ciljevima, ali njihova realizacija je u uskoj korelaciji i sa navedenim ciljevima iz oblasti društvenog razvoja i zaštite životne sredine:

- OC 2.1.** Zaokružiti sistem prikupljanja i prerade otpada do 2017. godine
- OC 2.3.** Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20% do 2022. godine
- OC 3.3.** Smanjivanje socijalno najugroženijih grupa stanovništva i izrada socijalne karte do 2015. godine
- OC 4.1.** Uspostaviti mehanizme stalne saradnje obrazovnih, naučno-istraživačkih i razvojnih institucija sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama do kraja 2013. godine

1.2.1. Integracija sa strateškim dokumentima viših nivoa

Sadržaj *Strategije razvoja općine Zenica*, posebno njen sektorski plan ekonomskog razvoja, usklađen je sa strateškim dokumentom Federacije BiH (www.fmrpo.gov.ba). Naslov strateškog dokumenta FBiH je: **Projekt Razvoj malog i srednjeg poduzetništva u Federaciji BiH**, izrađen krajem 2008. godine.

Ciljevi i razvojne (poticajne) mjere federalnog strateškog dokumenta, kao strukturni sadržaj i namjera više razine vlasti, s kojom se razvojno usklađuje i zenički dokument razvoja su:

Ciljevi razvitka malog i srednjeg poduzetništva u Federaciji Bosne i Hercegovine (str.137.)

1. jačanje konkurentne sposobnosti malog i srednjeg poduzetništva,
2. smanjenje administrativnih prepreka,
3. ravnomjeran regionalni / kantonalni razvoj,
4. jačanje poduzetničke klime u društvu te podizanje kvalitete poduzetničke infrastrukture,
5. jačanje elektroničkog poslovanja.

Poticajne mjere za razvoj malog i srednjeg poduzetništva (str.138.)

1. promocija poduzetništva,
2. edukacija svih učesnika iz Programa podrške malog i srednjeg poduzetništva,
3. finansijska podrška poduzetnicima,
4. usklađivanje postojećih zakonskih propisa sa potrebama malog i srednjeg poduzetništva,
5. stručna pomoć poduzetnicima,
6. podrška tehnološkom razvitku te razvitak poduzetničke infrastrukture (podmirivanje potreba za poslovnim prostorom, savjetodavnim uslugama, informacijama i sl.),
7. poticanje međusobne suradnje i povezivanje subjekata malog i srednjeg poduzetništva, te podrška suradnji s velikim poduzetnicima.

Na 145. stranici strateškog dokumenta Federacije stoji: *Uzimajući u obzir stanje i potrebe u Federaciji BiH, razvijali bi se sljedeći oblici podržavajuće gospodarske infrastrukture: lokalne razvojne agencije/ poduzetnički centri, poduzetnički inkubatori, tehnološki parkovi i male poslovne zone.*

Na 151. stranici strateškog dokumenta Federacije, također, stoji: *Budući da povećanje konkurentnosti vodi boljem plasmanu proizvoda na domaćem i inozemnom tržištu, to ujedno vodi većoj zaposlenosti i izaziva ulazak novih konkurenata na tržište. Stoga je opravdano da se promatraju učinci primjene mjera iz Projekta, kao i izostanak primjene mjera na:*

- konkurentnost malog i srednjeg poduzetništva promatranu kao udio dodane vrijednosti koju stvaraju mala i srednja preduzeća u ukupnom bruto domaćem proizvodu,
- udio malih i srednjih poduzetnika u ukupnom broju pravnih osoba i
- udio zaposlenih u malom i srednjem poduzetništvu u ukupnoj zaposlenosti.

Usklađenost sa odredbama *Zakona o poticanju razvoja male privrede* (Usvojen *Nacrt zakona* na 31. sjednici Parlamenta Federacije BiH) je vidljiva iz članaka 4, 9, 13 i 16 navedenog Zakona.

Ova usklađenost je jako važna jer se u implementaciji projekata u okviru programa razvoja ovog sektora mogu tražiti i trebaju dobiti sufinansijska sredstva sa razine Federacije BiH, koja se redovno stavljaju na raspolaganje putem javnih poziva preko nadležnih ministarstava: Ministarstvo za okoliš i turizam te Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta Federacije BiH.

Strategijom razvoja BiH, u okviru **strateškog cilja koji se odnosi na konkurentnost**, predviđeno je kontinuirano poboljšavanje produktivnosti preduzeća i podrška klasterima i jačanju lanaca vrijednosti.

Strategijom razvoja BiH je, u okviru **strateškog cilja koji se odnosi na zapošljavanje**, predviđen razvoj malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta kroz: razvoj instrumenata finansijske podrške razvoju MSP-ova, osiguravanje finansijske podrške osnivanju MSP-ova te podsticanje razvoja inkubatora.

Istovremeno, u okviru **strateškog cilja koji se odnosi na održivi razvoj**, *Strategija razvoja BiH* navodi na potrebu daljeg razvoja poljoprivrede na bazi korištenja prirodnih kompetitivnih prednosti, te modernizacije poljoprivredne proizvodnje radi povećanja njene efikasnosti, konkurentnosti i koncepta održivog razvoja ruralnog područja, što je u skladu s EU politikama poljoprivrede. S tim u vezi se navodi potreba poboljšanja konkurentnosti u proizvodnji, preradi i trgovini, uz podizanje nivoa kvaliteta i sigurnosti domaćih proizvoda kroz:

1. investicije u poljoprivredna gazdinstva/organizacije i investicije u modernizaciju postojećih i izgradnju novih kapaciteta za preradu i doradu poljoprivrednih proizvoda;
2. uređenje poljoprivrednog zemljišta;
3. uspostavljanje i unaprjeđenje saradnje u proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda;
4. podršku za uvođenje sistema kontrole i kvaliteta i
5. podršku organizacijama poljoprivrednih proizvođača.

Kada govorimo o *Strategiji razvoja FBiH* u periodu 2012-2022. godine, može se reći da je njome u okviru jačanja konkurentnosti predviđeno slijedeće:

- Poboljšavanje poslovne okoline
- Modernizacija i standardizacija poslovanja
- Konkurentnost u izvozu, promocija izvoza
- Klasteri
- Naučno-tehnološka i poslovna infrastruktura
- Rast i podrška investicijama, podrška ino investicija
- Unaprjeđenje javno-privatnog partnerstva
- Saradnja univerziteti – privreda

1.3. Programi, projekti i mjere

PLAN EKONOMSKOG RAZVOJA										
Projekti / mjere	Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)	
			2012.	2013.	2014.	2015.	2016.			
1. Dovršetak izgradnje i proširenje Poslovne zone Zenica 1	Program: Razvoj postojeće i formiranje novih poslovnih zona	Strateški cilj br. 1 OC 1.1. Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih poduzeća na 1.000 stanovnika, do 2022 godine	X	X				Općina Zenica	Sadašnji i budući privrednici	
2. Izrada baze podataka o pogodnom građevinskom zemljištu za osnivanje i izgradnju poslovnih zona			X					Općina Zenica, Služba za urbanizam i prostorno planiranje		
3. Izrada studija izvodljivosti za potencijalne poslovne zone				X	X			Općina Zenica, Agencija ZEDA		
4. Stavljanje u funkciju jedne poslovne zone u oblasti prehrambene industrije						X		Općina Zenica		
5. Stavljanje u funkciju još jedne poslovne zone opće orijentacije						X				
6. Mjera: Izgradnja i unapređenje kapaciteta Agencije ZEDA i razvoj funkcija Biznis inkubatora i TechnoParka	Program: Razvoj institucionalne podrške i infrastrukture u cilju razvoja poduzetništva		X	X	X	X	X	Agencija ZEDA, UNZE, Općina Zenica		
7. Uspostavljenje JUR- e (Jedinica za upravljanje razvojem u okviru općinske administracije)			X	X				Općina Zenica		
8. Izgradnja namjenskog objekta za smještaj razvojnih institucija (ZEDA, TechnoPark, nove Agencije) sa administrativnim i laboratorijskim sadržajima za razvoj ICT i drugih savremenih tehnologija				X	X	X	X	Općina Zenica Vlada ZDK		
9. Uspostava one stop shop-a za pomoć pri pokretanju biznisa					X	X	X	Općina Zenica, Agencija ZEDA		
10. Formiranje razvojnog i garantnog fonda za podsticaj osnivanju i razvoju malih i srednjih preduzeća					X	X	X	X		Općina Zenica u saradnji sa finasijskim institucijama
11. Uspostavljanje baze podataka svih privrednih subjekata u općini Zenica	Program: Investirajte u najboljem poslovnom okruženju u BiH			X				Općina Zenica		
12. Izrada plana za stvaranje najboljeg lokalnog poslovnog okruženja u BiH			X					Općina Zenica Agencija ZEDA		
13. Mjera: Definisane i donošenje odluka o paketu stimulatvinih mjera za strane/domaće investitore (niža renta, takse, ..)			X	X				Općina Zenica		

PLAN EKONOMSKOG RAZVOJA										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
14.	Mjera: Kontinuirana izgradnja i unapređenje kadrovskih kapaciteta i metoda djelovanja prema investitorima u pred-investicijskoj, investicijskoj i post-investicijskoj fazi	Program: Investirajte u najboljem poslovnom okruženju u BiH	Strateški cilj br. 1 OC 1.1. Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih poduzeća na 1.000 stanovnika, do 2022 godine	X	X	X	X	X	Općina Zenica, Agencija ZEDA	Sadašnji i budući privrednici
15.	Uspostavljanje baze podataka i mreže svih uspješnih privrednika zeničkog porijekla koji se bave biznisom van BiH				X				Općina Zenica	
16.	Uspostava on-line investitorskog vodiča uz redovno publikovanje printane verzije			X	X	X	X	X	Općina Zenica, Agencija ZEDA	
17.	Mjera: Stvaranje brenda - konkurentsko pozicioniranje Zenice kao atraktivne destinacije za nove investicije				X	X	X	X	Općina Zenica, Agencija ZEDA	
18.	Mjera: Uspostavljanje LEF-a Lokalni ekonomski forum (Savjetodavna skupina zainteresovanih pojedinaca koji rade na unapređenju poslovnog ambijenta u Zenici)	Program: Promocija poduzetničkog duha i stvaranje partnerstva među svim akterima na unapređenju poslovnog ambijenta u Zenici	Strateški cilj br. 1 OC 1.1. Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih poduzeća na 1.000 stanovnika do 2022.godine	X	X	X	X	X	Općina Zenica Agencija ZEDA	
19.	Mjera: Edukativni i promotivni programi u svrhu podizanja svijesti o poduzetništvu (takmičenja poslovnih ideja, sajam ideja i inovacija i sl)			X	X	X	X	X	Općina Zenica, Agencija ZEDA, Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo obrazovanja ZDK	
20.	Mjera: Unapređenje imidža grada i zajedničke aktivnosti na promociji Zenice kao područja izvrsne poslovne klime			X	X	X	X	X	Općina Zenica, Agencija ZEDA	
21.	Mjera: Uvođenje redovnih sastanka- druženja na relaciji Načelnik općine - privrednici			X	X	X	X	X	Općina Zenica	
22.	Razvoj ljudskih resursa – poboljšanje standarda i uslova života i rada mladih stručnjaka – uraditi studiju o opravdanosti mogućnosti izgradnje stanova za mlade				X	X	X	X	Općina Zenica Vlada ZDK	
23.	Uvođenje nagrade Poduzetnik godine u općini Zenica			X					Općina Zenica	
24.	Projekat promocije i unapređenja generalnog sajma ZEPS i ZEPS Intermetal			Program: Zenica sajamski grad		X	X	X	X	
25.	Izradnja sajmišta		X			X	X		Poslovni sistem RMK Općina Zenica ZE-DO kanton	

PLAN EKONOMSKOG RAZVOJA										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
26.	Projekat uvođenja novih specijalizovanih sajmova	Program: Zenica sajamski grad			X	X	X	Poslovni sistem RMK Općina Zenica ZE-DO kanton	Sadašnji i budući privrednic	
27.	Projekat sa konkretnim aktivnostima na razvijanju saradnje općinske uprave i menadžmenta kompanije Arcelor Mittal u cilju formiranja i razvoja malih preduzeća iz oblasti metaloprerade	Program: Razvoj i formiranje novih MSP-a baziranih na razvoju proizvodnih i prerađivačkih kapaciteta u industriji čelika i u rudarstvu	Strateški cilj br. 1 OC 1.1. Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih poduzeća na 1.000 stanovnika do 2022.godine	X	X	X	X	X		Općina Zenica Arcelor Mittal Agencija ZEDA
28.	Projekat sa konkretnim aktivnostima na razvijanju saradnje općinske uprave i menadžmenta Rudnika Zenica u cilju formiranja i razvoja malih preduzeća iz oblasti rudarstva i prerade uglja (gasifikacija uglja, briketiranje i sl. ...)			X	X	X	X	X		Općina Zenica, Rudnik mrkog uglja Zenica Agencija ZEDA
29.	Mjera: Paket usluga tehničke i finansijske podrške razvoju projekata podrške razvoju MSP iz domena metalne industrije	Program: Jačanje metaloprerađivačkog sektora i sticanje karaktera: „Zenica-centar metalne industrije BiH“	Strateški cilj br. 1 OC 1.2. Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2020. godine	X	X	X	X	X		Općina Zenica
30.	Mjera: Jačanje kapaciteta Univerziteta u Zenici i Instituta Kemal Kapetanović			X	X	X	X	X		Univerzitet u Zenici
31.	Mjera: Razvoj partnerskog odnosa Općine Zenica i Arcelor Mittal-a u cilju unapređenja obima i kvaliteta poslovnih odnosa sa lokalnim privrednicima			X	X	X	X	X		Općina Zenica, Arcelor Mittal
32.	Redovno održavanje „Forum metalne industrije BiH“ na sajmu ZEPS Intermetal			X	X	X	X	X		Vanjsk trgovinska komora Općina Zenica Agencija ZEDA
33.	Formiranje klastera zeničkih metalaca				X	X				Općina Zenica Agencija ZEDA
34.	Mjera: Uspostava sektora za izvrsnost u drvoprerađivačkom sektoru (uspostava laboratorije za ispitivanje namještaja i proizvoda od drveta, edukativni programi, usluge na unapređenju dizajna, izrada produkt -prototipova i sl.)			Program: Razvoj sektora drvoprerade i proizvodnje namještaja	X	X				
35.	Formiranje klastera drvoprerađivača		X					Agencija ZEDA, Agencija REZ, Općina Zenica		
36.	Osnivanje udruženja zeničkih trgovaca	Program: Razvoj trgovine			X					Asocijacija privrednika i poslodavaca Općina Zenica
37.	Izgradnja i uređenje kapaciteta i prateće opreme tržnice u Lukovom polju			X	X			JP Tržnica, Općina Zenica, JP za prostorno planiranje i uređenje grada		

PLAN EKONOMSKOG RAZVOJA										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
38.	Nemila – trgovinski i poduzetnički centar mini regije - Izrada regulacionog plana za centar Nemile kao trgovačkog središta mini regije	Program: Razvoj trgovine	Strateški cilj br. 1 OC 1.2. Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2022. Godine		X				Općina Zenica	Sadašnji i budući privrednici
39.	Nemila – trgovinski i poduzetnički centar mini regije - unapređenje trgovinskog vašara u Nemili i uređenje pijačnog/tržnog prostora u Nemili					X				
40.	Uvezivanje naučnih institucija i lokalnih proizvodnih kompanija	Program: Primjena novih i unapređenje postojećih tehnologija u svrhu bržeg privrednog razvoja		X	X	X	X	X	Agencija ZEDA – TechnoPark, UNZE, Vlada ZDK	
41.	Mjera: Subvencioniranje edukativnih programa u svrhu razvoja ljudskih potencijala u naučnim institucijama i u privredi			X	X	X	X	X	Agencija ZEDA - TechnoPark, Općina Zenica,	
42.	Mjera: Podrška komercijalizaciji inovacijskih rješenja kroz paket usluga za inovatore			X	X	X	X	X	Agencija ZEDA – TechnoPark, UNZE	
43.	Mjera: Projekat podrške inkubiranju kompanija iz ICT domena i razvoj paketa usluga za kompanije van inkubatora			X	X	X	X	X	Agencija ZEDA – TechnoPark	
44.	Mjera: Podrška korištenja informacionih-komunikacijskih tehnologija (ICT) u svrhu podizanja konkurentnosti kompanija			X	X	X	X	X		
45.	Revidiranje odluke o proglašenju deficitarnih djelatnosti	Program: Razvoj deficitarnih djelatnosti / sektora privrede		X					Općina Zenica	
46.	Uvođenje seta povoljnosti za deficitarne djelatnosti			X	X	X	X	X		
47.	Mjera: Promocija gradske turističke ponude: muzej, parkovi, kino, pozorište, vjerski objekti, manifestacije (Zeničko proljeće, festival drame, Čimburijada, Lastavica,...)	Program: Razvoj turizma		X	X	X	X	X	Turistička zajednica ZDK, općina Zenica, Agencija ZEDA	
48.	Mjera: Stvaranje uslova za jačanje turizma na bazi ekstremnih sportova		X	X	X	X	X	Općina Zenica, Klub ekstremnih sportova		
49.	Revizija prostorno-planske dokumentacije za potrebe razvoja turizma			X	X			Općina Zenica, JP za prostorno planiranje i uređenje grada		
50.	Infrastrukturno opremanje turističkih lokaliteta (Vranduk, Bistričak, Smetovi)		X	X	X	X	X	Općina Zenica, Turistička zajednica ZDK, Muzej grada		
51.	Izgradnja trim i biciklističkih staza na pogodnim lokalitetima			X	X			Općina Zenica		

PLAN EKONOMSKOG RAZVOJA											
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)	
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.			
52.	Uređenje izletišta na području općine Zenica	Program: Razvoj turizma	Strateški cilj br. 1 OC 1.2. Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2022. godine	X	X	X	X	X	Općina Zenica, turistička zajednica ZDK	Sadašnji i budući privrednici	
53.	Izgradnja zabavnog parka „Plavi kamen“ (gradski park i/ili Smetovi)								X		Agencija ZEDA, općina Zenica
54.	Izgradnja tradicionalnog objekta u Zenici prodajnog karaktera (bosanska kuća)					X	X				Općina Zenica, Turistička zajednica ZDK
55.	Uspostava turističkog info-pulta			X	X						
56.	Analiza kapaciteta Zenice za razvoj sportskog turizma i izrada promotivnog materijala			X	X	X					
57.	Analiza kapaciteta i pogodnosti koje nudi Zenica u domenu kongresnog turizma – izrada promotivnog materijala			X	X	X					
58.	Analiza potencijala za razvoj kulturnog/historijskog turizma			X	X	X					
59.	Razvijanje rekreativnog i agro turizma na području Smetova, Lisca, i Pepelara			X	X	X					
60.	Izrada plana razvoja ruralnog-seoskog turizma			X	X	X	X	X			
61.	Izrada vodiča kroz potencijal općine za razvoj ruralnog turizma			X	X						
62.	Izgradnja savremene kogeneracijske termoelektrane u Poslovnoj zoni Zenica 1	Program: Pokretanje ekonomskih aktivnosti u oblasti energetske efikasnosti i korištenja alternativnih izvora energije	Strateški cilj br. 2 OC 2.3. Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20% do 2020.god.	X	X				Općina Zenica KTG		
63.	Izrada studije o lokalitetima za izgradnju mini i mikro - hidroelektrana na području općine Zenica					X				Općina Zenica JP elektroprivreda BiH	
64.	Mjera: Podrška izgradnji mini-hidroelektrana Janjići i Vranduk			X	X					Općina Zenica JP elektroprivreda BiH	
65.	Mjera: Poticaji za formiranje i razvoj MSP-a čija je djelatnost bazirana na principima EE ili na proizvodnji materijala i opreme za tu oblast ili pružanje drugih usluga u toj oblasti			X	X	X				Općina Zenica	
66.	Mjera: podrška izgradnji mikro-hidroelektrana (Bistričak, Čajdraš, Seočka, Sebujska, Gračanička,...)			X	X					Općina Zenica Privatni investitori	
67.	Podrška projektima korištenja solarne energije i energije vjetra					X	X	X	X	Općina Zenica	
68.	Izrada studije o mogućnosti korištenje energije vjetra na području općine					X					
69.	Gasifikacija Općine								X	Općina Zenica Privatni kapital	

PLAN EKONOMSKOG RAZVOJA										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
70.	Mjera: Promocija svih aktivnosti vezanih za energijsku efikasnost	Program: Pokretanje ekonomskih aktivnosti u oblasti energetske efikasnosti i korištenja alternativnih izvora energije	Strateški cilj br. 2 OC 2.3. Poboľšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20% do 2020.god.	X	X	X	X	X	Općina Zenica	Sadašnji i budući privrednici
71.	Mjera: Podrška projektima izgradnje i rekonstrukcije objekata na principima energetske efikasnosti			X	X	X	X	X		
72.	Analiza potreba i mogućnosti i izrada programa utopljanja zgrada zajedničkog stanovanja, društvenih objekata i privatnih kuća			X	X					
73.	Uspostavljanje fonda za finansiranje projekata „utopljanja“ zgrada						X	X		
74.	Izgradnja kapaciteta sektora za energetske efikasnost u TechnoParku Zenica				X	X			Općina Zenica Agencija ZEDA/ TechnoPark	
75.	Izrada Studije poljoprivrednog razvoja općine Zenica	Program: Podrška razvoju ruralnih područja, poljoprivrede i prerađivačke prehrambene industrije	Strateški cilj br. 1 OC 1.4. Osigurati podršku za stvaranje 200 ekonomski održivih poljoprivrednih domaćinstava u ruralnim područjima do 2017. Godine	X	X				Općina Zenica	
76.	Mjera: Tehnička i finansijska podrška razvoju projekata za poljoprivrednu proizvodnju			X	X	X	X	X		
77.	Mjera: Sufinansiranje uvođenja standarda i certifikacije (HACCP, certifikacija zemljišta i objekata...)					X	X	X	Općina Zenica, ZDK	
78.	Mjera: Podrška nevladinim organizacijama (NVO sektoru) iz domena razvoja poljoprivredne djelatnosti u općini Zenica				X	X	X	X	Općina Zenica	
79.	Mjera: Uspostava samoodrživih domaćinstava i promocija domaće poljoprivredne proizvodnje				X	X	X	X	Općina Zenica,	
80.	Mjera: Uspostava i razvoj poljoprivredne infrastrukture (hladnjače, laktofrizi, sušare navodnjavanje, pakeraji,...)					X	X	X	Općina Zenica, investitori	
81.	Mjera: Valorizacija i podrška proizvodnji autohtonih proizvoda (brendiranje korpe zeničkih proizvoda)			X	X	X	X	X	Općina Zenica	
82.	Mjera: Podrška ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji – organska proizvodnja hrane			X	X	X	X	X		
83.	Mjera: Uspostava centra za uzgoj i proizvodnju sjemenskog i sadnog materijala za povrtlarske kulture i rasadnika						X	X		
84.	Mjera: Mjere podrške za zaštitu zdravlja životinja i biljaka				X	X	X	X		
85.	Mjera: Korištenje mogućnosti sajma ZEPS za promociju domaćih zeničkih poljoprivrednih proizvoda			X	X	X	Općina Zenica			

PLAN EKONOMSKOG RAZVOJA									
Projekti / mjere	Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
			2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
86.	Program: Podrška razvoju ruralnih područja, poljoprivrede i prerađivačke prehrambene industrije	Strateški cilj br. 1 OC 1.4. Osigurati podršku za stvaranje 200 ekonomski održivih poljoprivrednih domaćinstava u ruralnim područjima do 2017. Godine		X				Općina Zenica, JP Tržnica	Sadašnji i budući privrednici
87.			X	X				Općina Zenica,	
88.						X		Općina Zenica, ZDK, SBK	
89.			X	X	X	X		Općina Zenica	
90.			X	X					
91.						X	X		
92.				X	X				

Za realizaciju ekonomskog plana razvoja definirani su projekti i mjere, koji su grupirani u 14 programa.

Definirani su slijedeći projekti i mjere, čijom realizacijom će biti ostvareni ciljevi ekonomskog razvoja:

Program: Razvoj postojeće i formiranje novih poslovnih zona

- Dovršetak izgradnje i proširenje Poslovne zone Zenica 1
- Izrada baze podataka o pogodnom građevinskom zemljištu
- Izrada studija izvodljivosti za potencijalne poslovne nove zone
- Stavljanje u funkciju jedne poslovne zone u oblasti

Program: Razvoj institucionalne podrške i infrastrukture u cilju razvoja poduzetništva

- Mjera: Izgradnja i unapređenje kapaciteta Agencije ZEDA i razvoj funkcija Biznis inkubatora i TechnoParka
- Uspostavljanje JUR- e
- Izgradnja namjenskog objekta za smještaj razvojnih institucija
- Formiranje razvojnog i garantnog fonda za podsticaj osnivanju i razvoju malih i srednjih preduzeća

Program: Investirajte u najboljem poslovnom okruženju u BiH

- Uspostavljanje baze podataka svih privrednih subjekata u općini Zenica
- Izrada plana za stvaranje najboljeg lokalnog poslovnog okruženja u BiH
- Mjera: Definisanje i donošenje odluka o paketu stimulativnih mjera za strane/domaće investitore (niža renta, takse, ...)

Program: Promocija poduzetničkog duha i stvaranje partnerstva među svim akterima na unapređenju poslovnog ambijenta u Zenici	▪ Mjera: Uspostavljanje LEF-a Lokalni ekonomski forum ▪ Mjera: Edukativni i promotivni programi u svrhu podizanja svijesti o poduzetništvu ▪ Mjera: Uvođenje redovnih sastanka- druženja na relaciji Načelnik općine – privrednici ▪ Razvoj ljudskih resursa
Program: Zenica sajamski grad	▪ Projekat promocije i unapređenja generalnog sajma ZEPS i ZEPS Internetal ▪ Izgradnja sajmišta ▪ Projekat uvođenja novih specijalizovanih sajmova
Program: Razvoj i formiranje novih MSP-a baziranih na razvoju proizvodnih i prerađivačkih kapaciteta u industriji čelika i u rudarstvu	▪ Projekat sa konkretnim aktivnostima na razvijanju saradnje općinske uprave i menadžmenta kompanije Arcelor Mittal ▪ Projekat sa konkretnim aktivnostima na razvijanju saradnje općinske uprave i menadžmenta Rudnika Zenica u cilju formiranja i razvoja malih preduzeća iz oblasti rudarstva i prerade uglja
Program: Jačanje metaloprerađivačkog sektora i sticanje karaktera: „Zenica-centar metalne industrije BiH“	▪ Mjera: Paket usluga tehničke i finansijske podrške razvoju projekata podrške razvoju MSP iz domena metalske industrije ▪ Mjera: Jačanje kapaciteta Univerziteta u Zenici i Instituta Kemal Kapetanović ▪ Formiranje klastera zeničkih metalaca
Program: Razvoj sektora drvoprerade i proizvodnje namještaja	▪ Mjera: Uspostava sektora za izvrsnost u drvopreradi pri TechnoPark-u Zenica ▪ Formiranje klastera drvoprerađivača
Program: Razvoj trgovine	▪ Osnivanje udruženja zeničkih trgovaca ▪ Izgradnja i uređenje kapaciteta i prateće opreme tržnice u Lukovom polju ▪ Nemila – traovinski i poduzetnički centar mini revije
Program: Primjena novih i unapređenje postojećih tehnologija u svrhu bržeg privrednog razvoja	▪ Uvezivanje naučnih institucija i lokalnih proizvodnih kompanija ▪ Mjera: Subvencioniranje edukativnih programa u svrhu razvoja ljudskih potencijala u naučnim institucijama i u privredi ▪ Mjera: Podrška komercijalizaciji inovacijskih rješenja kroz paket usluga za inovatore
Program: Razvoj deficitarnih djelatnosti / sektora privrede	▪ Revidiranje odluke o proglašenju deficitarnih djelatnosti ▪ Uvođenje seta povoljnosti za deficitarne djelatnosti
Program: Razvoj turizma	▪ Mjera: Promocija gradske turističke ponude: muzej, parkovi, kino, pozorište, vjerski objekti, manifestacije ▪ Revizija prostorno-planske dokumentacije za potrebe razvoja turizma ▪ Infrastrukturno opremanje turističkih lokaliteta
Program: Pokretanje ekonomskih aktivnosti u oblasti energijske efikasnosti i korištenja alternativnih izvora energije	▪ Izgradnja savremene kogeneracijske termoelektrane u Poslovnoj zoni Zenica 1 ▪ Mjera: podrška izgradnji mikro-hidroelektrana ▪ Podrška projektima korištenja solarne energije i energije vjetra ▪ Gasifikacija Općine
Program: Podrška razvoju ruralnih područja, poljoprivrede i prerađivačke prehrambene industrije	▪ Izrada Studije poljoprivrednog razvoja općine Zenica ▪ Mjera: Tehnička i finansijska podrška razvoju projekata za poljoprivrednu proizvodnju ▪ Mjera: Sufinansiranje uvođenja standarda i certifikacije

1.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima

Ciljevi ekonomskog razvoja	Indikator na nivou sektorskog cilja	Indikatori na programsko – projektnom nivou
OC 1.1: Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih preduzeća na 1.000 stanovnika, do 2022. godine	Broj preduzeća na hiljadu stanovnika	Broj preduzetnika koji je otpočeo poslovanje uz podršku lokalne uprave
OC 1.2: Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2022. godine	Broj novih radnih mjesta ostvaren u novouspostavljenim privrednim kapacitetima	• Trajanje procedura za registraciju poslovnih subjekata• Veličina novih opremljenih poslovnih zona• Broj novih privrednih investicija
OC 1.3: Realizirati energetske investicije, uz radno angažiranje znatnog dijela lokalne radne snage	Obim ostvarenih novih investicija u oblasti energetike	• Broj novih radnih mjesta ostvaren u energetske investicijskim projektima• Broj novih radnih mjesta ostvaren u novim energetske kapacitetima
OC 1.4: Osigurati podršku za stvaranje 200 ekonomski održivih poljoprivrednih domaćinstava u ruralnim područjima do 2017. godine	Broj domaćinstava u ruralnim dijelovima koja su otpočela tržišno povezane i održive poduzetničke aktivnosti	Broj poljoprivrednih domaćinstava aktivno uključenih u program razvoja samoodrživih poljoprivrednih domaćinstava

2. Plan zaštite životne sredine

2.1. Fokusiranje

2.1.1. SWOT analiza zaštite životne sredine

Snage:

- Bogastvo vodnim resursima (rijeka i izvorišta)
- Bogati šumski resursi
- Veliki broj izvorišta pitke vode
- 65 % stanovništva općine priključeno na centralni vodovodni sistem
- Redovno vodosnabdijevanje gradskog područja
- Visoka šumovitost
- Prirodno naslijeđe u perifernim dijelovima općine (predjeli: Bistričak, Smetovi, Pepelari, gornji tok Babine rijeke)
- Funkcioniranje *Regionalne sanitarne deponije Mošćanica*
- Gradski sistem daljinskog grijanja
- Postojanje *Tehnološkog parka Zenica*
- Postojanje *Katedre za ekološko inženjstvo* sa laboratorijom za okolinski monitoring na Univerzitetu u Zenici
- Nevladine organizacije koje već dugi niz godina implementiraju projekte iz zaštite životne sredine
- Urađen LEAP općine Zenica
- Okolinski monitoring zraka, vode zemljišta i buke

Slabosti:

- Kontaminiranost zemljišta u prigradskom području, devastirani rudnički prostori
- Ugrožen okoliš, nerazvijeno upravljanje okolišem
- Nizak nivo znanja i ekološke svijesti
- Ograničenja zbog nedostatka finansijskih sredstava
- Nedostatak akreditovane laboratorije za kontrolu kvaliteta okoliša
- Slaba saradnja sa NVO iz oblasti ekologije
- Nepostojanje plana upravljanja otpadom na nivou općine
- Nedostatak prostorno - planske dokumentacije
- Zagađenje zraka i nedostatak plana upravljanja kvalitetom zraka
- Zastarjela tehnologija u proizvodnji čelika
- Neuređenost korita vodotoka
- Neuspostavljanje zona sanitarne zaštite oko lokalnih izvorišta vodosnabdijevanja
- Nepostojanje kanalizacionog sistema u 40 ruralnih naselja
- Nepostojanje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda
- Veliki broj klizišta
- Prekomjerna i bespravna sječa šume
- Bespravna gradnja
- Nepostojanje azila za pse
- Divlje deponije
- Deponija industrijskog otpada i jalovine *Rača*
- Nesanirana deponija komunalnog otpada *Side*
- Problem eksploatacije mineralnih sirovina
- Rudničke deponije - tzv. crvene tačke sa zabranom gradnje
- Kamenolom u Babinu (postoji mogućnost da se stijenska masa obruši u vodu i blokira put ka ruralnim naseljima koja su smještena na navedenom području)
- Slabo korištenje alternativnih energetske izvora (vodna i vjetroenergija)
- Zagađenost voda i nepostojanje planova zaštite voda
- Neostatak planske dokumentacije za okolinsko upravljanje

Prilike:

- Uvođenje mehanizama i instrumenata za upravljanje okolišem
- Znatno smanjivanje stepena zagađenja okoliša izgradnjom termoelektrane na plin
- Ulaganja u podizanje energetske efikasnosti
- Predpristupni fondovi EU
- Postojanje međunarodnih donatorskih i kreditnih institucija
- Međuopćinska saradnja
- NVO kao potencijal za razvoj (zajednički projekti, zajedno sa NVO provoditi programe edukacije stanovništva i dr.)
- Kreiranje novih zakonskih propisa (promjena i prilagodavanje)
- MIZ – razvoj sistema za upravljanje okolišem
- Razvoj turizma
- Energijska efikasnost
- Izgradnja termoelektrane na gas
- Nastavak gasifikacije (gasovod Bosanski Brod – Doboj – Zenica)
- Gasifikacija uglja
- Korištenje obnovljivih izvora energije
- Formiranje centra za integralni sistem upravljanja otpadom
- Edukacija stanovništva sa svrhom podizanja ekološke svijesti u cilju zaštite okoliša
- Znatno poboljšanje kvaliteta okoliša realizacijom LEAP-a
- Dekontaminacija poljoprivrednog zemljišta

Prijetnje:

- Zaostajanje BiH u procesu pridruživanja EU, kašnjenje u dobijanju statusa zemlje-kandidata (nemogućnost korištenja fondova za transport, konkurentnost, ekologiju, razvoj ljudskih resursa i ruralni razvoj)
- Aktiviranje klizišta usljed prirodnih nepogoda
- Limitiranost prostornih resursa (reljefna određenost)
- Globalni utjecaj zagađenja
- Klimatske promjene
- Elementarne nepogode
- Globalna ekonomska kriza
- Loša koordinacija između viših nivoa vlasti i općine
- Nepoštivanje pozitivnih zakonskih propisa
- Nedovoljan pravni i institucionalni okvir
- Neprovođenje planskih projekata za smanjenje zagađenja zraka u kompaniji *Arcelor Mittal Zenica*, prema planiranoj dinamici iz plana aktivnosti

2.2. Ciljevi zaštite životne sredine

Definirani su slijedeći ciljevi zaštite životne sredine:

- OC 2.1. Zaokružiti sistem prikupljanja i prerade otpada, do 2017. godine
- OC 2.2. Do 2018. godine – stepen zagađenja vode, zraka i tla na razini zakonom definiranih standarda
- OC 2.3. Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20%, do 2022. godine
- OC 2.4. Revitalizirati 70% devastiranih površina i kontaminiranog zemljišta i sanirati klizišta
- OC 2.5. Do 2015. godine unaprijediti i zaokružiti sistem upravljanja prostorom i razvojem Zenice

Ciljevi zaštite životne sredine su u vezi sa strateškim ciljevima, ali njihova realizacija je u uskoj korelaciji i sa navedenim ciljevima iz oblasti ekonomskog razvoja i društvenog razvoja:

- OC 1.3: Realizirati energetske investicije, uz radno angažiranje znatnog dijela lokalne radne snage
- OC 1.4: Osigurati podršku za stvaranje 200 ekonomski održivih poljoprivrednih domaćinstava u ruralnim područjima do 2017. godine
- OC 3.1. Kontinuirano unaprjeđivanje kvalitete javnih usluga, koje će do 2017. godine biti dostupne u svim dijelovima općine
- OC 3.2. Znatno poboljšati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture (kvantificirano programima i projektima cilja)
- OC 4.1. Uspostaviti mehanizme stalne saradnje institucija obrazovanja i istraživačko-razvojnog rada sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama, do kraja 2012. Godine

2.2.1. Integracija sa strateškim dokumentima viših nivoa

Najznačajniji strateški dokument iz oblasti životne sredine na nivou BiH je *Akcioni plan zaštite životne sredine Bosne i Hercegovine (NEAP BiH)*. Osam prioriternih oblasti *NEAP-a* su:

- Vodni resursi/otpadne vode
- Održivi razvoj ruralnih područja
- Upravljanje životnom sredinom (informacioni sistem/integralno planiranje/edukacija)
- Zaštita biološke i pejzažne raznolikosti
- Otpad/upravljanje otpadom
- Privreda/održivi razvoj privrede
- Javno zdravlje
- Deminiranje

Inače, oblasti – *Zakonsko i institucionalno jačanje* i *Izrada dokumentacione osnove za planiranje i upravljanje životnom sredinom* – su prepoznate kao uvjet za implementaciju predviđenih aktivnosti u svim drugim oblastima.

Sektorski ciljevi su povezani sa prioriternom oblašću 3: *Upravljanje životnom sredinom (informacioni sistem/integralno planiranje/edukacija)*, sa prioriternom oblašću 1: *Vodni resursi/otpadne vode* i sa prioriternom oblašću 5: *Otpad/upravljanje otpadom*. Također, postoji veza i sa prioriternom oblašću 4: *Zaštita biološke i pejzažne raznolikosti*.

Integracija sektorskih ciljeva je povezana i sa prioritetnom oblašću 3: *Upravljanje životnom sredinom (informacioni sistem/integralno planiranje/edukacija)*. Zbog toga što efikasno okolinsko upravljanje osigurava efikasniju zaštitu i korištenje okoliša.

Veliki broj mjera u okviru priroitetne oblasti 6: *Privreda/održivi razvoj privrede*, moguće je vezati za ciljeve strategije ekonomskog, društvenog i okolišnog sektora. Jedna od prioritetnih mjera, sa kojim su u vezi sektorski ciljevi okolišnog razvoja, jeste *izrada strategije razvoja energetike kojom bi se izbalansirali domaći energetske resursi (hidro, termo i geotermalna energija) i potencijalni strani energetske resursi (nafta, gas) i formulirala politika njihovog balansirano korištenja, definiranjem razvojnih pravaca i mogućih dimenzija razvoja, uveli u upotrebu novi izvori energije (geotermalne vode, vjetar, sunce, treset) s težnjom da se, u što je moguće većoj mjeri, koriste vlastiti obnovljivi izvori*. Sektorski ciljevi su naročito vezani za prioritetno područje *korištenja energije*, u okviru pomenute oblasti *Privreda/održivi razvoj privrede*.

Integracija sektorskih ciljeva je prisutna i sa prioritetnom oblašću 3: *Upravljanje životnom sredinom (informacioni sistem/integralno planiranje/edukacija)*.

Prioritetna područja u okviru oblasti *Vodni resursi/otpadne vode*, sa kojim su u vezi sektorski ciljevi, su: *izgradnja i rekonstrukcija sistema za prečišćavanje otpadnih voda i kanizacionog sistema i dovođenje sistema odbrane od poplava na nivo potrebne sigurnosti*.

Jedno od dva prioritetna područja u okviru oblasti *Otpad/upravljanje otpadom*, jeste i *uklanjanje divljih odlagališta i sanacija degradiranih područja*, i ono korespondira sa sektorskim.

Neka prioritetna područja u okviru oblasti *Otpad/upravljanje otpadom*, a koja korespondiraju sa sektorskim ciljevima jesu :

- Zaokružiti sistem prikupljanja i prerade otpada
- Izraditi katastar divljih deponija te ukloniti i sanirati divlje deponije
- Osigurati selektivno prikupljanje otpada
- Osigurati uvjete za recikliranje i preradu korisnih materijala iz otpada
- Sanirati i zatvoriti deponiju *Sidže*

Drugi značajan strateški dokument iz ove oblasti, a koji je donesen na entitetskom nivou, jeste *Strategija zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine* (usvojena u januaru 2009. godine). Sektorski ciljevi mogu se integrirati sa strateškim ciljem 7.1 – Smanjenje rizika po okoliš i zdravlje ljudi i uspostava prioritetne infrastrukture za integrirano upravljanje otpadom, odnosno operativnim ciljevima 7.1.1 – Povećati broj stanovnika obuhvaćen organiziranim prikupljanjem otpada i 7.1.3 – Ukloniti nelegalna odlagališta i sanirati područja na kojem su se nalazila. S obzirom da se sektorski ciljevi odnose i na unaprjeđenje sistema upravljanja otpadom, važno je pomenuti i strateški cilj 7.2 – Smanjenje količina otpada za finalno odlaganje, gdje se od brojnih operativnih ciljeva može izdvojiti cilj 7.2.1 – Uspostaviti sistem odvojenog prikupljanja komunalnog otpada u svim općinama FBiH. Sektorske ciljeve može se vezati sa pojedinim operativnim ciljevima, u okviru strateškog cilja iz oblasti 4 – Zaštita prirode, dok, također, korespondiraju i sa strateškim ciljevima 6.1 – Ograničenje emisije i 6.3 – Unaprjeđenje korištenja energije iz oblasti 6 – Zaštita zraka. U *Strategiji zaštite okoliša FbiH*, u okviru strateškog cilja 6.3. (str. 92) stoji: *U budućnosti potrošnja energije morat će biti racionalizirana, naročito u području individualne potrošnje i usluga, organizacije gradova, u prometnom sektoru, te u stambenom području*.

Federalna strategija zaštite voda, odnosno upravljanja vodama je urađena zasebno, a za izradu je zaduženo Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva. Prijedlog ovog dokumenta je usvojen od strane Vlade F BiH, juna 2010. godine.

Strateški cilj u oblasti korištenja voda iz ovog dokumenta u vezi je sa sektorskim ciljevima. U pogledu operativnih ciljeva, sektorski ciljevi blisko korespondiraju sa operativnim ciljem 9 – Povećanje obuhvata javnim vodovodnim sistemima, sa sadašnjih 60% na približno 80%, na kraju planskog perioda *Strategije*. Ključni operativni cilj u oblasti zaštite voda, koji je prvenstveno povezan sa sektorskim ciljevima, jeste operativni cilj 14 – Smanjenje tereta zagađenja od urbanih/sanitarnih i otpadnih voda. Strateški cilj 10 – Povećanje sadašnjeg nedovoljnog stepena zaštite od štetnog djelovanja voda, također, korespondira sa sektorskim ciljevima.

2.3. Programi, projekti i mjere

PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
1.	Zaokružiti sistem prikupljanja otpada na cijelom području Općine	Program: Produktivno upravljanje otpadom	Strateški cilj br. 2 OC 2.1. Zaokružiti sistem prikupljanja i prerade otpada, do 2017g.	X	X	X	X	X	Općina Zenica	Cjelokupno stanovništvo Općine Zenica
2.	Selektivno prikupljanje korisnih materijala iz otpada			X	X	X	X	X	Općina Zenica ALBA Zenica RDM	
3.	Priprema i privlačenje investicija za recikliranje i preradu otpada			X	X	X	X	X	Općina Zenica	
4.	Edukacija stanovništva u svrhu - podizanje ekološke svijesti i znanja o otpadu			X	X	X	X	X	Općina Zenica REC Zenica	
5.	Unapređenje regionalne deponije Mošćanica			X	X	X	X	X	RDM	
6.	Izrada Katastra divljih deponija i plansko uklanjanje i sanacija divljih deponija			X	X	X	X	X	Općina Zenica REC Zenica RDM ALBA Zenica	
7.	Izgradnja zaštitne brane /mreže za prikupljanje otpada koji pluta rijekom Bosnom/ u Janjčićima					X	X	X	Kanton, Općina Zenica	
8.	Sanacija i rekultivacija deponije Side			X	X				Općina Zenica RDM	
9.	Izrada plana i uspostavljanje sistema kvaliteta zraka	Program: „Čistiji zrak“	Strateški cilj br. 2 OC 2.2. Do 2018. godine stepen zagađenja vode i zraka i tla na razini zakonom definiranih standarda	X	X	X	X	X	Općina Operativni štab UNZE	
10.	Izgradnja kogeneracijske termoelektrane na plin			X	X	X	X	X	KTG Zenica	
11.	Rekonstrukcija postojeće vrelovodne mreže i toplinskih podstanica, ugradnja mjerača utroška toplinske energije, , izrada plana proširenja toplovodne mreže i povećanje broja korisnika			X	X	X	X	X	JP Grijanje Općina Zenica	
12.	Toplifikacija prigradskih naselja u cilju uklanjanja lokalnih ložišta na čvrsto gorivo			X	X	X	X	X	JP VIK Općina Zenica	
13.	Uspostavljanje sistema centralnog grijanja na bio masu u naselju Nemila			X	X	X			Općina Zenica, JP Grijanje, Agencija ZEDA, JP Zenica	

PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
14.	Priključenje privrednih subjekata na toplovodnu mrežu daljinskog grijanja u cilju ukidanja lokalnih kotlovnica na čvrsto gorivo	Program: „Čistiji zrak“	Strateški cilj br. 2 OC 2.2. Do 2018. godine stepen zagađenja vode, zraka i tla na nivou zakonom definisanih standarda	X	X	X	X	X	JP Grijanje Općina Zenica	Privredni subjekti, šira javnost –građani općine
15.	Osposobljavanje akreditovane laboratorije za okolinski monitoring			X	X	X	X	X	UN ZE Općina Zenica	Šira javnost – građani općine
16.	Uspostavljanje monitoring sistema kvaliteta zraka prema planu monitoringa			X	X	X	X	X		
17.	Rekonstrukcija gradske kanalizacione mreže u cilju razdvajanja fekalne od kišne vode	X		X	X	X	X	JP VIK Općina Zenica		
18.	Odvajanje gradske fekalne kanalizacije od industrijske kanalizacije u kompaniji Arcelor Mittal Zenica	X		X	X	X	X			
19.	Izgradnja centralnog uređaja za prečišćavanje gradskih otpadnih voda	X		X	X	X	X			
20.	Pproširenje kanalizacione mreže na prigradska naselja i subjekte koji nisu priključeni na mrežu	X		X	X	X	X			
21.	Izgradnja fekalne kanalizacione mreže sa uređajima za prečišćavanje otpadnih voda po slivnim područjima	X		X	X	X	X			
22.	Sanacija vodovodnog sistema grada Zenice i proširenje na prigradska naselja	X		X	X	X	X			
23.	Izgradnja vodovoda Plava voda	X		X	X	X	X			
24.	Izgradnja novih i sanacija starih seoskih vodovoda	X	X	X	X	X				
25.	Izrada katastra izvorišta i lokalnih vodovoda, zaštita izvorišta i edukacija stanovništva	X	X	X	X	X	-Općina Zenica -Zavod za javno zdravlstvo -REC Zenica -JP VIK -UNZE			
26.	Praćenje zdravstvene ispravnosti vode za piće	X	X	X	X	X				

PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
27.	Izgradnja GGM i kružnih tokova sa veznim i servisnim saobraćajnicama	Program: Poboljšanje saobraćajne infrastrukture i javnih usluga	Strateški cilj br. 3 OC 3.2. Znatno poboljšati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture	X	X	X	X	X	Općina Zenica	Šira javnost – građani općine
28.	Izrada Katastra lokalnih puteva i inventara ulične mreže			X	X	X	X	X		
29.	Rekonstrukcija i alfaltiranje lokalnih makadamskih puteva			X	X	X	X	X		
30.	Modernizacija javnog prevoza na teritoriji općine Zenica			X	X	X	X	X		
31.	Rješavanje problema parkiranja u Zenici			X	X	X	X	X		
32.	Izgradnja mostova preko rijeke Bosne (L.polje, Kam.polje)			X	X	X	X	X		
33.	Rekonstrukcija postojeće gradske rasvjete			X	X	X	X	X		
34.	Izgradnja nove javne rasvjete u prigradskim i seoskim područjima			X	X	X	X	X		
35.	Azil i higijenski servis za pse i mačke lutalice			X	X	X	X	X		
36.	Sanacija gradskog displeja ili nabavka novih displeja, sa mogućnošću prikazivanja podataka o zagađenju zraka			X	X	X	X	X		
37.	Izrada katastra i sanacija saobraćajne signalizacije			X	X	X	X	X		
38.	Izrada katastra i sanacija javnih zelenih površina			X	X	X	X	X		
39.	Projekat sanacije gradskih groblja (rješavanje problema uzurpacije zemljišta na groblju Crkvice, sanacija klizišta, popravka ograde, javna rasvjeta na groblju Prašnice, definisanje nadležnosti za pasivna groblja u gradu, pitanje održavanja spomen kosturnica,...)				X	X	X	X		
40.	Sanacija gradskog mobilijara			X	X	X	X	X	Općina Zenica	

PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
41.	Izrada SEAP-a (Akcioni plan uštede energije)	Program: Energetska efikasnost	Strateški cilj br. 3 OC 2.3. Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20%, do 2022 g.	X	X	X	X	X	Općina Zenica Agencija ZEDA	Šira javnost –građani općine
42.	Poboljšanje EE u javnim objektima Zenice			X	X	X	X	X	Općina Zenica	
43.	Edukacija ciljanih skupina o načinima i značaju uštede energije u svim segmentima korištenja električne energije			X	X	X	X	X	Općina Zenica Agencija ZEDA	
44.	Fomiranje informacionog sistema za upravljanje EE			X	X	X	X	X		
45.	Izrada studije izvodljivosti za korištenje alternativnih izvora energije (gasifikacija uglja, iskorištenje metana iz jamskih kopova uglja,...)				X	X			Općina Zenica UNZE Agencija ZEDA	
46.	Izrada katastra klizišta na području općine Zenica	Program: Revitalizacija i sanacija zemljišta	Strateški cilj br. 2 OC 2.4. Revitalizirati 70% devastiranih površina i kontaminiranog zemljišta i sanirati klizišta	X	X	X	X	X		
47.	Sanacija klizišta na području općine Zenica prema utvrđenom prioritetu			X	X	X	X	X	Općina Zenica	
48.	Sanacija i rekultivacija zemljišnih površina devastiranih površinskom eksploatacijom uglja i odlaganjem rudničke jalovine (koje više nisu u funkciji i predate su na upravljanje Općini)			X	X	X	X	X		
49.	Monitoring sadržaja teških metala i drugih štetnih materija u zemljištu na području općine Zenica			X	X	X	X	X	Općina Zenica UNZE	
50.	Izrada studije dekontaminacije i zaštite zemljišta sa preglednom kartom zona kontaminacije			X	X	X	X	X	Općina Zenica	
51.	Realizacija mjera poboljšanja zdravstvene ispravnosti zemljišta u svrhu razvoja poljoprivredne proizvodnje (mjere kalcizacije i humizacije)			X	X	X	X	X		
52.	Remedijacija kontaminiranog zemljišta primjenom novih tehnologija fitoremedijacije i sl.			X	X	X	X	X	Općina Zenica UNZE	

PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
53.	Izrada studije i plana zaštite prirodnih vrijednosti na području općine Zenica	Program: Upravljanje prostorom i razvojem Zenice	Strateški cilj br. 2 OC 2.5. Do 2015. godine unaprijediti i zaokružiti sistem upravljanja prostorom i razvojem Zenice	X	X	X	X	X	Općina Zenica UNZE	Šira javnost – građani općine
54.	Izrada prostornog plana općine Zenica			X	X	X	X	X	Općina Zenica	
55.	Izrada urbanističkog plana općine Zenica			X	X	X	X	X		
56.	Izrada detaljnih planova (regulacioni-provedbeni planovi)			X	X	X	X	X	Općina Zenica ZDK	
57.	Uspostava „Parka prirode Babina“				X	X				
58.	Izrada plana upravljanja rekreacionim područjima Bistričak i Smetovi			X	X					
59.	Izrada integralnog plana okolinskog upravljanja	Program: Okolinsko upravljanje		X	X	X	X	X	Općina Zenica UNZE	
60.	Uspostava sistema za okolinsko upravljanje u svim okolinskim aspektima			X	X	X	X	X		
61.	Formiranje stručno-ekspertnog tijela ili posebne agencije za okolinsko upravljanje			X	X	X	X	X	Općina Zenica UNZE Agencija ZEDA	

Za realizaciju plana zaštite životne sredine definirani su projekti i mjere koji su grupirani u 8 programa:

**Program: Pобољшање саобраћајне
Infrastrukture i javnih usluga**

- Izgradnja GGM i kružnih tokova sa veznim i servisnim saobraćajnicama
- Izrada Katastra lokalnih puteva i inventara ulične mreže
- Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnih makadamskih puteva
- Rješavanje problema parkiranja u Zenici
- Izgradnja mostova preko rijeke Bosne
- Azil i higijenski servis za pse i mačke lugalice
- Izrada katastra i sanacija javnih zelenih površina

Program: Energetska efikasnost

- Izrada SEAP-a
- Pобољшање EE u javnim objektima Zenice
- Edukacija ciljanih skupina o načinima i značaju uštede energije
- u svim segmentima korištenja električne energije
- Formiranje informacionog sistema za upravljanje EE

**Program: Revitalizacija i sanacija
zemljišta**

- Izrada katastra klizišta na području općine Zenica
- Sanacija klizišta i rekultivacija zemljišnih površina devastiranih površinskom eksploatacijom na području općine Zenica
- Monitoring sadržaja teških metala i drugih štetnih materija
- Remedijacija kontaminiranog zemljišta primjenom novih tehnologija
- Izrada studije dekontaminacije i zaštite zemljišta
- Realizacija mjera poboљšanja zdravstvene ispravnosti zemljišta

**Program: Upravljanje prostorom i
razvojem Zenice**

- Izrada studije i plana zaštite prirodnih vrijednosti
- Izrada prostornog plana općine Zenica
- Izrada urbanističkog plana općine Zenica
- Uspostava „Parka prirode Babina“
- Izrada detaljnih planova (regulacioni-provedbeni planovi)
- Izrada plana upravljanja rekreacionim područjima Bistričak i Smetovi

Program: Okolinsko upravljanje

- Izrada integralnog plana okolinskog upravljanja
- Uspostava sistema za okolinsko upravljanje u svim okolinskim aspektima
- Formiranje stručno-ekspertnog tijela ili posebne agencije za okolinsko upravljanje

2.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima

Ciljevi zaštite životne sredine	Indikatori na sektorskom nivou	Indikatori na programsko – projektnom nivou
OC 2.1. Zaokružiti sistem prikupljanja i prerade otpada, do 2017. g.	Tona prikupljenih sekundarnih sirovina	• Broj saniranih divljih deponija na području općine • Broj mjesnih zajednica uključenih u organizirano prikupljanje otpada • Uvedena selekcija čvrstog otpada
OC 2.2. Do 2018. godine stepen zagađenja vode, zraka i tla na razini zakonom definiranih standarda	• % stanovništva koje ima osigurano kvalitetno vodosnabdijevanje • % reguliranih otpadnih i oborinskih voda • % smanjenja emisija štetnih gasova	• Realiziran projekat regionalnog vodovodnog sistema (Plava voda) • % smanjenja gubitaka vode • Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu • Broj km izgrađene kanalizacione mreže • Smanjen broj direktnih kanalizacionih ispusta u vodotoke i na zemljište • Uvedeni mehanizmi mjerenja stepena zagađenja zraka
OC 2.3. Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20%, do 2022. g.	• Broj rekonstruiranih objekata sa svrhom smanjenja gubitaka energije (provedene mjere energetske efikasnosti u objektima) • % smanjenja troškova energije	• Broj rekonstruiranih toplinskih podstanica daljinskog grijanja • Broj ugrađenih mjerača utrošene toplinske energije • % smanjenja utrošene toplotne energije
OC 2.4. Revitalizirati 70% devastiranih površina i kontaminiranog zemljišta i sanirati klizišta	% površina pošumljenih kvalitetnim šumskim nasadom	• Sanirane i rekultivirane napuštene deponije • Broj hektara ogoljenog šumskog zemljišta koje je pošumljeno
OC 2.5. Do 2015. godine unaprijediti i zaokružiti sistem upravljanja prostorom i razvojem Zenice	Usklađeni planovi razvoja sa prostornim planovima	• Uređena prostorno-planska dokumentacija • Uspostavljena struktura za upravljanje razvojem

3. Plan društvenog razvoja

3.1. Fokusiranje

3.1.1. Sektorska SWOT analiza društvenog razvoja općine

Snage:

- Administrativni i kulturni centar Kantona, regionalni razvojni centar
- Univerzitetski grad, sa tradicijom istraživačko-razvojnog rada
- Sportska, kulturna i sajamska infrastruktura, dobar imidž u organiziranju sportskih i sajamskih manifestacija
- Vrijedno kulturno naslijeđe i bogati kulturni sadržaji
- Institucionalna razvijenost za planiranje i upravljanjem razvojem
- Institucionalna razvijenost socijalne zaštite
- Razvijen nevladin sektor

Slabosti:

- Glomazan administrativni aparat, neraščišćeni (neregulirani) odnosi i neefikasna saradnja između općine, kantona i države
- Pad nataliteta i demografsko starenje
- Socijalne deformacije karakteristične za veće sredine u BiH (kriminalitet, droga...)
- Nedostatak stručnog kadra u sportu i zdravstvu
- Neusklađenost potreba privrede sa planiranjem i ponudom formalnog obrazovnog sistema
- Neujednačeni uvjeti za kreiranje programa predškolskog obrazovanja u seoskim i gradskim sredinama
- Nedostupnost stanova za mlade ljude i ljude srednjih godina
- Većina NVO organizacijski i finansijski nije samoodrživa i ima nerazvijene ljudske resurse

Prilike:

- Prednjačenje u izgradnji razvojne infrastrukture, projektnom upravljanju i korištenju domaćih i međunarodnih fondova
- Korištenje nadolazećih programa podrške i fondova za ruralni razvoj
- Uključivanje nevladinog i privatnog sektora u pružanje javnih usluga
- Predpristupni fondovi EU kao i drugi razvojni programi međunarodne zajednice
- Korištenje već dostignutog statusa općine Zenice kao obrazovnog, administrativnog, privrednog, kulturnog i sportskog centra

Prijetnje:

- Porast siromaštva kao posljedica nezaposlenosti i strukturne neprilagodivosti privrede
- Porast opšteg kriminaliteta
- Ubrzanje odliva mladih i stručnjaka
- Nestabilnost odluka i transfera viših nivoa vlasti u vezi s funkcijama i finansijama lokalne uprave

Razvoj društvenog sektora u općini Zenica je jednako bitan i ima isti značaj kao razvoj privrede općine. Daljnje pozicioniranje Zenice kao univerzitetskog, kulturnog i sportskog centra ima snažnu osnovu u postojećim institucijama i ljudskim resursima.

Zenica kao administrativni centar Kantona, ima značajne resurse u području nauke, kulture i sporta koji se mogu i, daljnjim razvojem, trebaju staviti u funkciju zadovoljenja potreba stanovništva van ZE-DO kantona.

Postoji kritična masa institucija koje omogućavaju Zenici postizanje liderske pozicije u obrazovanju, sportu i kulturi.

Da bi se neutralizirale postojeće slabosti, općinske institucije i organizacije trebaju uspostaviti bolju saradnju sa institucijama na višim razinama vlasti.

Potrebno je kontinuirano raditi na unaprjeđenju sustava predškolskog obrazovanja i proširiti njegovu dostupnost u svim dijelovima općine.

Takođe je potrebno kontinuirano raditi na unapređenju obrazovnog sistema, njegovom povezivanju sa privredom i uskladiti školovanje sa potrebama privrede i tržišta rada.

Osmisliti stambene programe za mlade bračne parove.

Postojeće institucije trebaju nastaviti razvijati svoje kapacitete za pripremu i implementaciju projekata financiranih iz fondova za ruralni razvoj i pristupnih fondova EU.

Javna administracija treba razviti sustav kojim će biti omogućen ulazak privatnog sektora u područje pružanja javnih usluga.

3.2. Razvojni ciljevi društvenog razvoja

Definirani su slijedeći ciljevi društvenog razvoja općine:

- OC 3.1.** Kontinuirano unaprjeđivanje kvaliteta javnih usluga, koje će do 2017. godine biti dostupne u svim dijelovima općine
- OC 3.2.** Znatno poboljšati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture (kvantificirano programima i projektima cilja)
- OC 3.3.** Smanjenja socijalno najugroženijih grupa stanovništva i izrada socijalne karte do 2015. godine
- OC 4.1.** Uspostaviti mehanizme stalne saradnje institucija obrazovanja i istraživačko-razvojnog rada sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama, do kraja 2012. godine
- OC 4.2.** Do 2022. godine Zenica je vrhunski regionalni univerzitetski centar i regionalni centar sportskih i kulturnih događanja

Ciljevi društvenog razvoja su u vezi sa strateškim ciljevima, ali njihova realizacija je u uskoj korelaciji i sa navedenim ciljevima iz oblasti ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine:

- OC 1.1:** Dostići omjer od najmanje 40 malih i srednjih preduzeća na 1.000 stanovnika, do 2022. godine
- OC 1.2:** Privući privredne investicije kojima će se otvoriti najmanje 6.000 radnih mjesta do 2022. godine
- OC 1.3:** Realizirati energetske investicije, uz radno angažiranje znatnog dijela lokalne radne snage
- OC 1.4:** Olakšati stvaranje kritične mase ekonomski održivih domaćinstava u ruralnim područjima
- OC 2.1.** Do 2018. godine, stepen zagađenja vode, zraka i tla dovesti na nivo zakonom definiranih standarda
- OC 2.2.** Poboljšati stepen energetske efikasnosti u gradu za 20%, do 2022. godine

3.2.1. Integracija sa strateškim dokumentima viših nivoa

Prijedlog **Strategije socijalnog uključivanja BH** poseban naglasak stavlja na socijalnu integraciju, kroz participaciju na tržištu rada. U tom smislu, Strategija definiira nekoliko strateških pravaca koji su bitni za općinu, s obzirom na definirani sektorski fokus:

- osigurati uključivanje socijalno isključenih kategorija u aktivno tržište rada i
- osigurati pristup svim dobrima, uslugama, resursima i pravima koje će poboljšati aktivno učešće
- socijalno isključenih na tržištu rada.

Pored toga, Strategija definira i druge prioritete od značaja za društveni razvoj na području općine:

- razvijati kapacitete pružatelja usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou,
- jačati mehanizme socijalnog dijaloga i razviti partnerstva i participaciju svih relevantnih aktera i
- razvijati mreže socijalne zaštite kroz jačanje međusektorske saradnje sa zdravstvom, obrazovanjem, institucijama tržišta rada i NVO-ima.

Zakon o predškolskom obrazovanju postavlja pred Općinu obavezu osiguravanja uvjeta za jednaku dostupnost kvalitetnih programa predškolskog obrazovanja svoj djeci na području općine.

Strategijom razvoja BiH, u okviru **strateškog cilja koji se odnosi na konkurentnost**, predviđeno je kontinuirano poboljšavanje produktivnosti preduzeća te podrška klasterima i jačanju lanaca vrijednosti.

Kada govorimo o Strategiji razvoja F BiH, u periodu od 2010. do 2020. godine, može se reći da su njom, u okviru jačanja konkurentnosti, predviđene slijedeće inicijative relevantne za Strategiju razvoja Zenice:

- kompetentnost ljudskih resursa,
- naučno-tehnološka i poslovna infrastruktura i
- saradnja: univerziteti – privreda.

3.3. Programi, projekti i mjere

PLAN DRUŠTVENOG RAZVOJA										
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
1.	Savjet za saradnju obrazovanja i privrede	Program: Saradnja preduzeća, UNZE i Instituta KK	Strateški cilj br. 4	X	X	X	X	X	UNZE, Agencija Zeda, Ministarstvo obrazovanja, Općina	Mladi obrazovani kadrovi
2.	Uspostavljanje baze podataka uspješnih zeničana i zeničanki koji žive i rade u inostranstvu			OC 4.1. Uspostaviti mehanizme stalne saradnje institucija obrazovanja i istraživačko-razvojnog rada sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama do kraja 2013. godine		X	X	X	X	NVO, Općina zenica
3.	Analiza potražnje na tržištu rada, sa analizom potrebnih vještina (godišnje)	Program: Obuka i prekvalifikacija	Strateški cilj br. 4	X	X	X	X	X	Služba za zapošljavanje, Univerzitet, Privredna Komora	Nezaposleni
4.	Kontinuirana edukacija aktivista u MZ u cilju njihovog osposobljavanja za rad u organima MZ			X	X	X	X	X	Resorne općinske službe	Aktivisti u MZ i svi građani indirektno
5.	Izrada projekta „Cjeloživotno učenje“ u cilju obrazovanja i prekvalifikacije odraslih osoba radi zapošljavanja			X	X	X	X	X	Škole, Zeda, Općinske Službe	Odrasle osobe bez zaposlenja i one koje žele drugi posao
6.	Savjet za obrazovanje, kulturu i sport	Program: Promocija kulture, sporta i turizma	Strateški cilj br. 4	X	X	X	X	X	Općina, Obrazovni kulturni i sportski subjekti	Građani
7.	Festival zeničko proljeće			X	X	X	X	X	Općina Zenica	Građani općine Zenica
8.	Festival duhovne muzike			X	X	X	X	X	KUD Preporod	
9.	Festival filma djece i omladine			X	X	X	X	X	Općina Zenica	Djeca i omladina
10.	Festival sevdaha			X	X	X	X	X	UG Biseri Sevdaha, Muzej	Kulturno umjetnička društva, građani
11.	Razvoj kulturno umjetničkih društava (KUD), etno festivala i slično			X	X	X	X	X	KUD Bosnia Folk KUD Željezara i drugi	Članovi kulturno umjetničkih društava, građani
12.	Autorski dječiji festival „Kad muzika svira“			X	X	X	X	X	Nastavnici i učenici Osnovne muzičke škole i udruženje Dječija Nota	Djeca predškolskog uzrasta, učenici osnovnih muzičkih škola
13.	Ulični festival			X	X	X	X	X	NVO i kulturno umjetnička društva, Općina	Građani općine Zenica
14.	Festival bosanskohercegovačke drame			X	X	X	X	X	Bosansko Narodno Pozorište Zenica	Teatarska publika, teatarski umjetnici u Zenici
15.	Festival MESS u Zenici			X	X	X	X	X	Bosansko Narodno Pozorište Zenica	Teatarska publika, teatarski umjetnici u Zenici

PLAN DRUŠTVENOG RAZVOJA												
Projekti / mjere		Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)		
				2012.	2013.	2014.	2015.	2016.				
16.	Tradicionalni novogodišnji koncert simfonijskog orkestra	Program: Promocija kulture, sporta i turizma	Strateški cilj br. 4 OC 4.2.	X	X	X	X	X	Kamerni simfonijski orkestar	Profesori i učenici srednje muzičke škole u Zenice, muzičari iz drugih gradova		
17.	Bijenale eko-karikature			X	X	X	X	X	Muzej grada Zenica	Svi građani		
18.	Formiranje gradske likovne galerije					X	X	X				
19.	Čimburijada			X	X	X	X	X	UG Forum građana Zenica Općina Zenica Turistička zajednica			
20.	Lastavica			X	X	X	X	X	UG Lastavica	Vjernici islamske vjeroispovjesti		
21.	Međunarodni košarkaški turnir- Kengur Kup			X	X	X	X	X	Košarkaški klub Kengur	Djeca osnovnog i srednješkolskog obrazovanja		
22.	Izgradnja sportskih igrališta u mjesnim zajednicama	Program: Pобоljšanje kulturno, sportske i zdravstvene infrastrukture u mjesnim zajednicama	Strateški cilj br. 3 OC 3.1. Kontinuirano unaprjeđivanje kvaliteta javnih usluga, koje će do 2017. godine biti dostupne u svim dijelovima općine Zenica	X	X	X	X	X	Mjesne zajednice i Općina Zenica	Djeca sa posebnim potrebama		
23.	Sportsko rekreaciono igralište za djecu sa posebnim potrebama				X				Općina Zenica, Osnovna Specijalna škola	Stanovnici prigradskih i seoskih naselja		
24.	Projektni zadatak sa termin planom za adaptaciju društvenih domova u prigradskim i seoskim naseljima			X	X				Općina Zenica JP Zenica	Lokalno stanovništvo		
25.	Porodična ambulanta Tišina			X	X				Općina Zenica i Dom zdravlja Zenica			
26.	Porodična ambulanta Arnauti			X	X							
27.	Porodična ambulanta Mokušnice				X	X						
28.	Porodična ambulanta Šerići					X						
29.	Analiza opravdanosti otvaranja ambulante sa apotekom u Vranduku					X						
30.	Košarkaška liga osnovnih škola			Program: Pобоljšanje infrastrukture i javnih usluga	Znatno i kontinuirano poboljšavati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture (kvantificirano programima i projektima cilja)	X	X	X	X	X	Osnovne škole, Općina Zenica	Djeca osnovnog i srednješkolskog obrazovanja, posjetioci i roditelji
31.	Međunarodni Atletski miting Zenica					X	X	X	X	X	Atletski klub	Sportisti svih uzrasta i kategorija
32.	Podrška školama sporta (košarka, nogomet, odbojka, rukomet, atletika)	X	X			X	X	X	Sportski Savez, Općina Zenica	Mladi sportisti		
33.	Male olimpijske igre	X	X			X	X	X	Društvo pedagoga fiičke kulture	Učenici osnovnih i srednjih škola		
34.	Rekonstrukcija stadiona Bilino polje	X	X						Općina Zenica, NK Čelik, Nogometni savez BiH	Sportisti, Posjetioci		
35.	Izgradnja ragbi kompleksa	X	X			X			JP Za upr. sp. ter. Ragbi Savez			
36.	Osposobljavanje dvorane Papirna u funkciji razvoja gimnastike – formiranje gimnastičkog kluba	X	X			X	X	X	Sportski savez Općina Zenica	Mladi stanovnici Zenice		

PLAN DRUŠTVENOG RAZVOJA										
Projekti / mjere	Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)	
			2012.	2013.	2014.	2015.	2016.			
37. Aqua Park	Program: Poboljšanje infrastrukture i javnih usluga	Strteški cilj br. 3 OC 3.1. Kontinuirano unapređivanje kvaliteta javnih usluga, koje će do 2017. godine biti dostupne u svim dijelovima općine Zenica OC 3.2. Znatno i kontinuirano poboljšavati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture (kvantificirano programima i projektima cilja)			X	X		JP Za upr. sp. ter.	Sportisti Svi građani	
38. Uvođenje mehanizama redovnog praćenja i analiziranja javnih usluga sa ciljem njihovog unapređenja			X	X	X	X	X	Općinske Službe	Građani	
39. Stručna analiza potreba za otvaranje odjeljenja sportske gimnazije				X	X			Općina Zenica Vlada ZDK	Građani Svršeni osnovci	
40. Obnova objekta Bosanskog narodnog pozorišta				X	X	X	X	Bosansko narodno pozorište Zenica i općina Zenica	Teatarske publika i posjetioci kulturnih manifestacija grada Zenica i šire regije	
41. Studija opravdanosti uspostave Muzeja tehnike				X	X			Muzej grada Zenice	Svi građani	
42. Riješavanje prostora Opće biblioteke						X	X	Opća Biblioteka i Općina Zenica		
43. Obnova bibliotečke građe			X	X	X	X	X	Opća Biblioteka		
44. Analiza opravdanosti otvaranja odjeljenja Opće biblioteke u Nemili				X				Opća biblioteka i Općina Zenica	Lokalno stanovništvo	
45. Izgradnja RTV doma				X	X			RTV Zenica, Općina Zenica	Građani općine Zenica i šire	
46. Rekonstrukcija nogometnog „B“ terena na Kamberovića polju			X	X	X			JP Za održavanje i upravljanjem sportskim terenima	Nogometni klubovi, rekreativci	
47. Izgradnja nogometnog kompleksa NSBiH			X	X				FIFA, UEFA, NSBiH, Općina Zenica	Reprezentativne selekcije, klubovi, građani	
48. Informatizacija u zdravstvu					X	X	X	Dom zdravlja Zenica	Lokalno stanovništvo	
49. Formiranje Instituta za zaštitu zdravlja					X			Dom zdravlja Kantonalni veterinarski zavod Vlada ZDK	Stanovništvo na području regije	
50. Prihvatilište i dnevni centar za odgojno zanemarenu i napuštenu djecu			X	X	X	X	X	JU CSR, Nevladine organizacije (Medica, Učitelji bez granica)	Djeca bez starateljstva	
51. Sigurna kuća za žene			X	X	X	X	X	NVO Medica i JU Dom porodica	Žene žrtve nasilja u porodici i zajednici, djeca žrtve raznog oblika nasilja	
52. Projekat „Kuća na pola puta“			X	X	X	X	X	JU Dom porodica	Osamostaljivanje djece koja završavaju institucionalno zbrinjavanje u domu	
53. Centar za podsticanje razvoja i ranu intervenciju za djecu sa posebnim potrebama	X	X	X	X	X	NVO Humanost, Kanton, Općina	Djeca sa posebnim potrebama			
54. Mali porodični dom	X	X	X	X	X	JU Dom porodica, Općina Zenica	Djeca smještena u			

PLAN DRUŠTVENOG RAZVOJA									
Projekti / mjere	Program	Veza sa strateškim i operativnim ciljevima Strteški cilj br. 3 OC 3.1. Kontinuirano unaprjeđivanje kvaliteta javnih usluga, koje će do 2017. godine biti dostupne u svim dijelovima općine Zenica	Orijentacioni period realizacije/ dinamika implementacije					Nosilac/nosioci implementacije	Ciljne grupe (korisnici)
			2012.	2013.	2014.	2015.	2016.		
55.	Razvijanje svijesti o hraniteljstvu kao obliku zbrinjavanja djece bez roditelja, starih osoba i osoba sa posebnim potrebama	Program: Poboljšanje infrastrukture i javnih usluga	X	X	X	X	X	JU Dom porodica, Općina Zenica	Dom za nezbrinutu djecu Djeca smještena u Dom za nezbrinutu djecu
56.	Dom za beskućnike		X	X	X	X	X	NVO	Beskućnici
57.	Prevenција maloljetničke delikvencije		X	X	X	X	X	Općinski tim	Omladina
58.	Adaptacija i opremanje smještajnih kapaciteta JU Dom za stara lica (povećanje kapaciteta kroz izgradnju aneksa na objektu u Crkvicama ili Doma penzionera)		X	X	X			JU Dom za stara lica Općina Zenica	Stare osobe
59.	Gerontološki Centar		X	X	X	X	X	UG Ruhama	Bolesne stare osobe
60.	Eko park Smetovi - Eko kuća i Etno selo		X	X	X	X	X	Općina Zenica NVO	Omladina Građani Zenice
61.	Izviđački omladinski centar Boračko jezero		X	X	X	X	X	Savez izviđača, Općina Zenica	Omladina, sportisti
62.	Formiranje Eko-muzeja Vranduk			X	X	X	X	Kanton, Općina	Šira javnost, turisti

Plan društvenog razvoja predviđa realizaciju projekata i mjera koji su grupirani u 4 programa:

Program: Saradnja preduzeća, UNZE i Instituta KK

- Savjet za saradnju obrazovanja i privrede
- Uspostavljanje baze podataka uspješnih zeničana i zeničanki koji žive i rade u inostranstvu

Program: Obuka i prekvalifikacija

- Analiza potražnje na tržištu rada, sa analizom potrebnih vještina
- Kontinuirana edukacija aktivista u MZ
- Izrada projekta „Cjeloživotno učenje“

Program: Promocija kulture, sporta i turizma

- Savjet za obrazovanje, kulturu i sport
- Razvoj Kulturno umjetničkih društava (KUD), festivala i slično
- Tradicionalni novogodišnji koncert simfonijskog orkestra
- Čimburijada, Lastavica
- Formiranje gradske likovne galerije
- Bijenale eko-karikature
- Međunarodni košarkaški turnir- Kenour Kuo

Program: Poboljšanje Kulturno, sportske i zdravstvene infrastrukture u mjesnim zajednicama

- Izgradnja sportskih igrališta u mjesnim zajednicama
- Projektni zadatak sa termin planom za adaptaciju društvenih domova u prigradskim i seoskim naseljima
- Porodična ambulanta (Tišina, Amauti, Mokušnice, Šerići
- Analiza opravdanosti otvaranja ambulante sa apotekom u Vranduku

Program: Poboljšanje infrastrukture i javnih usluga

- Izgradnja sportskih igrališta u mjesnim zajednicama
- Projektni zadatak sa termin planom za adaptaciju društvenih domova u prigradskim i seoskim naseljima
- Porodična ambulanta (Tišina, Amauti, Mokušnice, Šerići
- Analiza opravdanosti otvaranja ambulante sa apotekom u Vranduku

3.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima

Ciljevi društvenog razvoja	Indikator na nivou sektorskog cilja	Indikatori na programsko – projektnom nivou
OC 4.1. Uspostaviti mehanizme stalne saradnje institucija obrazovanja i istraživačko-razvojnog rada sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama, do kraja 2013. godine	• Broj tehnoloških unaprjeđenja proizvodnje implementirano u saradnji sa obrazovnim institucijama • Broj implementiranih projekata saradnje obrazovnih institucija i kulturnih organizacija • Broj implementiranih projekata saradnje obrazovnih institucija i sportskih organizacija	Uspostavljena struktura stalne saradnje institucija obrazovanja sa preduzećima, kulturnim i sportskim organizacijama
OC 4.2. Ojačati ulogu centra sportskih i kulturnih događanja Zeničko-dobojskog kantona i šire regije.	• Broj turista koji je posjetio Zenicu zbog sportskih događanja • Broj turista koji je posjetio Zenicu zbog kulturnih manifestacija	Broj uspostavljenih novih sportskih i kulturnih manifestacija
OC 3.1. Kontinuirano unaprjeđivanje kvalitete javnih usluga, koje će do 2017. godine biti dostupne u svim dijelovima općine	Stepen zadovoljstva korisnika javnih usluga povećan	Uspostavljeni mehanizmi praćenja stepena zadovoljstva korisnika javnih usluga
OC 3.2. Znatno poboljšati stanje komunalne i saobraćajne infrastrukture (kvantificirano programima i projektima cilja)	• Stepenn zadovoljstva građana stanjem komunalne infrastrukture • Stepenn zadovoljstva građana stanjem saobraćajne infrastrukture	• Broj km asfaltiranih puteva • Broj izgrađenih km novih vodovodnih mreža
OC 3.3. Smanjenje broja socijalno najugroženijih grupa stanovništva i izrada socijalne karte do 2015. godine	Do kraja 2015. godine, sve socijalno isključene kategorije imaju pristup adekvatnim uslugama socijalne pomoći i zaštite. Do kraja 2015. godine, svi građani imaju pristup uslugama zdravstvene zaštite jednakog kvaliteta	Broj inicijativa usmjerenih na uključivanje marginaliziranih grupa u društveni život u saradnji lokalne uprave i NVO sektora

IV. OPERATIVNI DIO

1. Plan implementacije Strategije razvoja

1.1. Indikativni finansijski plan za period od tri godine – SEKTOR EKONOMIJA

R.B.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta / mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)			Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)												
			2012.	2013.	2014.	Kredit	Entitet	Država	Javna preduzeća	Privatni izvori	IPA	Donatori	Ostalo					
			Sektor 1. Ekonomski razvoj															
1.	Dovršetak izgradnje i proširenje PZ Zenica 1	600000	600000															
2.	Izgradnja baze podataka o pogodnom građevinskom zemljištu koje bi u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom moglo biti iskorišteno za osnivanje poslovnih zona	2000	2.000															
3.	Izrada studija izvodljivosti za potencijalne poslovne zone	30000	15000															
4.	Mjera 1: Izgradnja i unaprijeđenje kapaciteta Agencije ZEDA i razvoj funkcija Biznis inkubatora Zenica i TechnoParka	1 000000	200 000	200 000	200 000													300 000
5.	Uspostavljanje JUR- a – Jedinica za upravljanje razvojem u okviru općinske administracije	10000			10000													
6.	Uspostava one stop shop-a za pomoć pri pokretanju biznisa	10 000			10 000													
7.	Formiranje razvojnog i garantnog fonda za podsticaj osnivanju i razvoju malih i srednjih preduzeća (finansijska podrška i stalna sredstva)	100000			50000													
8.	Uspostavljanje baze podataka svih privrednih subjekata u općini Zenica	5000																5000
9.	Analiza stanja poduzetništva u općini Zenica i uspostavljanje baze podataka investicijskih prilika u javnom i privatnom sektoru	5000			5000													
10.	Izrada plana za stvaranje najboljeg lokalnog poslovnog okruženja u BiH	5000			5000													
11.	Mjera 1: Definiiranje i donošenje odluka o paketu stimulativnih mjera za strane / domaće investitore (niza renta, takse, i sl.)																	
12.	Mjera 2: Kontinuirana izgradnja i unaprijeđenje kadrovskih kapaciteta i metoda djelovanja prema investitorima u pred-investicijskoj, investicijskoj i post-investicijskoj fazi	50 000																
13.	Uspostavljanje baze podataka i mreže svih uspješnih privrednika zeničkog porijekla koji se bave biznisom van BiH – promotori investicijskih prilika u Zenici	5000			5000													5000

R.B.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta / mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)				Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)										
			2012.	2013.	2014.	Ukupno	Kredit	Entitet	Država	Javna preduzeća	Privatni izvori	IPA	Donatori	Ostalo			
14.	Uspostava on-line investitorskog vodiča uz redovno i povremeno publikovanje CD / printane verzije	3000	1000	1000	1000	3000											
15.	Mjera 1: Uspostavljanje LEF-a: Lokalnog ekonomskog foruma – Savjetodavne skupine sačinjene od svih stakeholdera razvoja općine koji rade na unaprijeđenju poslovnog ambijenta u Zenici i ostvarivanje sinergijskih efekata kroz uspostavu partnerstva	10 000															
16.	Mjera 3: Edukativni i promotivni programi sa svrhom podizanja svijesti o poduzetništvu u obrazovnim institucijama – fakulteti, srednje i osnovne škole (takmičenja poslovnih ideja, sajam ideja i inovacija, i sl.)	50 000															
17.	Mjera 4: Unaprijeđenje imidža grada i zajedničke aktivnosti na promociji pozitivnog imidža Zenice kao područja izvrsne poslovne klime																
18.	Mjera 5: Uvođenje redovnih sastanka – druženja na relaciji: Načelnik općine – privrednici																
19.	Uvođenje nagrade Poduzetnik godine u općini Zenica	50 000	3000			3000											
20.	Mjera 1: Unaprijeđenje sajma ZEPS i ZEPS Intermetal	xxxx															xxxx
21.	Izradnja sajmišta	xxxx															xxxx
22.	Projekat uvođenja novih specijaliziranih sajmova	xxxx															xxxx
23.	Mjera 1: Paket usluga tehničke i finansijske podrške razvoju projekata proizvodnje iz domena metalske industrije																
24.	Mjera 2: Jačanje kapaciteta Univerziteta u Zenici i Instituta Kemal Kapetanović	xxxxx															
25.	Mjera 3: Razvoj partnerskog odnosa općine Zenica i Arcelor Mittala sa svrhom unaprijeđenja obima i kvaliteta poslovnih odnosa lokalnog zeničkog biznisa i Arcelor Mittala Zenica i privlačenja investicija u Zenicu																
26.	Formiranje Forum metalaca sa sjedištem u Zenici	25 000	3000	3000	3000	9 000										16 000	
27.	Formiranje klastera zeničkih metalaca	5 000														5 000	
28.	Mjera 1: Uspostava sektora za izvrsnost u drvoprerađi pri TechnoParku Zenica (certificiranje gotovih proizvoda i poluproizvoda, edukativni programi, usluge na unaprijeđenju dizajna, izrada produkt	1000000	75000	75000	150000											800000	50000
29.	Formiranje klastera drvoprerađivača	50000															50000

R.B.	Projekt / mjera	Procijenjena vrijednost projekta / mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)				Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)								
			2012.	2013.	2014.	Ukupno	Kredit	Entitet	Država	Javna preduzeća	Privatni izvori	IPA	Donatori	Ostalo	
29.	Osnivanje udruženja zeničkih trgovaca, uspostava njegove funkcije	5000													5000
30.	Izgradnja i uređenje kapaciteta i prateće opreme tržnice u Lukovom polju	500000												500000	
31.	Projekt : Nemila – trgovinski i poduzetnički centar mini regije – izrada regulacionog plana za centar Nemile kao trgovačkog središta mini regije	50000													
32.	Projekt : Nemila – trgovinski i poduzetnički centar mini regije – Projekta unapređenja trgovinskog vašara u Nemili i uređenja pijačnog prostora u Nemili	100 000													
33.	Mjera 1: Uvezivanje naučnih institucija i lokalnih kompanija	10000													10000
34.	Mjera 2: Subvencioniranje edukativnih programa sa svrhom razvoja ljudskih potencijala na naučnim institucijama i u privredi	50000													50000
35.	Mjera 3: Podrška komercijalizaciji inovacijskih rješenja kroz paket usluga za inovatore	10000													10000
36.	Mjera 4: Projekt podrške inkubiranju kompanija iz ICT domena i razvoj paketa usluga za kompanije van inkubatora	10000													10000
37.	Mjera 5: Podrška korištenja ICT- a sa svrhom podizanja konkurentnosti kompanija	10000													10000
38.	Revidiranje odluke o proglašenju deficitarnih djelatnosti		xxx				xxx								
39.	Uvođenje seta povoljnosti za deficitarne djelatnosti														
40.	Mjera 1: Tehnička i finansijska podrška razvoju projekta iz domena prehrambeno-prerađivačke djelatnosti														
41.	Kreiranje baze podataka o trenutnoj i potencijalnoj poljoprivrednoj proizvodnji kao sirovinskoj osnovi prehrambeno-prerađivačke industrije	10000					5000								5000
42.	Donošenje odluke OV o stimulativnim mjerama za razvoj poljoprivredno-prehrambene industrije u općini Zenica	750 000	250 000	250 000	750 000										
43.	Mjera 1: Promocija gradske turističke ponude: muzej, parkovi, kino, pozorište, vjerski objekti, manifestacije (Zeničko proćeće, Festival drame, Lastavica, Čimburijada...)	20000					5000								10000
44.	Mjera 2: Jačanje turizma na bazi ekstremnih sportova	50000													
45.	Revizija prostorno-planske dokumentacije za potrebe razvoja turizma	10000					5000	5000	10000						

R.B.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta / mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)				Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)									
			2012.	2013.	2014.	Ukupno	Kredit	Entitet	Država	Javna preduzeća	Privatni izvori	IPA	Donatori	Ostalo		
46.	Infrastrukturno opremanje turističkih lokaliteta (Vranduk, Bistrućak, Smetovi) – Vranduk – etnograd – galerija	1000000														1000000
47.	Izgradnja trim i biclističkih staza na pogodnim lokalitetima	100000														100000
48.	Uređenje izlazišta na području općine Zenica	50000														50000
49.	Izgradnja tradicionalnog objekta u Zenici prodajnog karaktera (bosanska kuća)	200.000			50.000	50.000									150.000	
50.	Uspostava turističkog info-pulta	5000													5000	
51.	Promotivni paket kapaciteta Zenice za razvoj sportskog turizma	3000		3000		3000										
52.	Izrada brošure pogodnosti koje nudi Zenica za razvoj kongresnog turizma	3000		3000		3000										
53.	Studija sa analizom potencijala za razvoj kulturnog / historijskog turizma	3000		3000		3000										
54.	Razvijanje rekreativnog i agroturizma na području Smetova, Lisca i Pepelara	1350000	10000	15000	20000	35000									1000.000	
55.	Izrada plana razvoja ruralnog – seoskog turizma	20000														20000
56.	Izrada vodiča kroz potencijal općine za razvoj ruralnog turizma	20.000														20.000
57.	Izgradnja savremene kogeneracijske termoelektre u Poslovnoj zoni Zenica 1	500000000														500000000
58.	Izrada studije o lokalitetima za izgradnju mini i mikro hidroelektrana na području općine Zenica	30000														30000
59.	Izgradnja mini hidroelektrana Janjici i Vranduk	xxx														xxx
60.	Izgradnja mikro hidroelektrane Bistričak i Čajdraš	xxx														xxx
61.	Podrška projektima korištenja solarne energije i energije vjetra	xxx														xxx
62.	Izrada studije o mogućnosti korištenje energije vjetra na području općine	30000														30000
63.	Mjera 1: Promocija projekta utopljanje zgrada zajedničkog stanovanja – promocija															
64.	Mjera 2: Podrška projektima izgradnje i rekonstrukcije objekata na principima energetske efikasnosti															
65.	Studija i koncept utopljanja zgrada zajedničkog stanovanja	30000														30000

R.B.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta / mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)				Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)										
			2012.	2013.	2014.	Ukupno	Kredit	Entitet	Država	Javna preduzeća	Privatni izvori	IPA	Donatori	Ostalo			
66.	Izgradnja kapaciteta sektora za energijsku efikasnost u TechnoParku Zenica																
67.	Izrada Studije poljoprivrednog razvoja općine Zenica	30000															30000
68.	Mjera 1. Tehnička i finansijska podrška razvoju projekata za poljoprivrednu proizvodnju	182.000	182.000				182.000										
69.	Mjera 2: Sufinansiranje uvođenja standarda i certifikacije (HACCP, certifikacija zemljišta i objekata...)	50000															50 000
70.	Mjera 3: Podrška NVO sektoru iz domena razvoja poljoprivredne djelatnosti u općini Zenica	40000															20 000
71.	Mjera 4: Uspostava samoodrživih domaćinstava i promocija domaće poljoprivredne proizvodnje	40 000															40 000
72.	Mjera 5: Uspostava i razvoj poljoprivredne infrastrukture (hladnjače, laktofizi, navodnjavanje, sušare, pakeraj, i sl.)	100 000													50 000		
73.	Mjera 6: Valorizacija i podrška proizvodnji autohtonih proizvoda (marketing, brendiranje, korpe zeničkih proizvoda)	20 000	3 000	3 000			9 000										11 000
74.	Mjera 7: Podrška ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji	50000															
75.	Mjera 9: Mjere podrške za zaštitu zdravlja životinja i biljaka	300000											150000				
76.	Mjera 10: Korištenje mogućnosti sajma ZEPS za promociju domaćih zeničkih poljoprivrednih proizvoda																
77.	Uspostavljanje savjetodavne poljoprivredne službe (Centra za unaprijeđenje poljoprivrede i rukovođenje razvojnim procesima u ovom sektoru)	50.000	15 000	15 000			30000										20000
78.	Svaranje baze podataka o svim poljoprivrednim gazdinstvima, farmama, zadrugama i udruženjima	5000	1000	1000			3 000										2000

1.2. Indikativni finansijski plan za period od tri godine – SEKTOR DRUŠTVENI RAZVOJ

R. B.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta/mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)			Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)											
			2012	2013	2014	Ukupno	Kredit	Federacija	Država	Javna preduzeća	Privat. Izvori	IPA	Donatori	Kanton i drugi			
			Sektor 2. Društveni razvoj														
1.	Savjet za saradnju obrazovanja i privrede	3 000	1000	1000	1000	3000											
2.	Analiza aktuelne i perspektivne potražnje na tržištu rada, sa analizom potrebnih vještina (godišnje)	3 000	1000	1000	1000	3000											
3.	Savjet za saradnju obrazovanja, kulture i sporta	3 000	1000	1000	1000	3000											
4.	Festival Zeničko proljeće	280000	80000	80000	90000	250000											30000
5.	Festival duhovne muzike	20000	3000	3000	4000	10000											10 000
6.	Festival filma djece i omladine	37 000	5 000	10 000	10 000	25 000											12000
7.	Festival sevdaha	26000	6000	7000	7000	20000											6000
8.	Razvoj KUD-ova (smotre folklor, etno fest)	41 000	12000	12000	12000	36000											5000
9.	Autorski dječiji festival Kad muzika svira	10000	1000	2000	2000	5000											5000
10.	Ulični festival	21000	5 000	6000	7000	18000											3000
11.	Festival bosanskohercegovačke drame	63000	11000	11000	11000	33000					20000						10000
12.	Festival MESS u Zenici	24 000	8000	8000	8000	24000											
13.	Tradicionalni novogodišnji koncert Simfonijskog orkestra	15 000	5000	5000	5000	15000											
14.	Bijenale eko-karikature	12000	3000	3000	3000	9000											3000
15.	Čimburijada	12000	2000	2000	2000	6000											6000
16.	Lastavica	9000	2000	2000	2000	6000											3000
17.	Međunarodni košarkaški turnir – Kengur kup	30000	5000	5000	5000	15000											15000
18.	Košarkaška liga osnovnih škola	27000	3000	3000	3000	9000											9000
19.	Međunarodni atletski miting Zenica	60000	10000	10000	10000	30000											30000

R. B.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta/mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)				Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)							
			2012	2013	2014	Ukupno	Kredit	Federacija	Država	Javna preduzeća	Privat. izvori	IPA	Donatori	Kanton i drugi
20.	Podrška školama sporta (košarka, nogomet, odbojka, rukomet, atletika)	60000	10.000	10000	10000	30000								30000
21.	Male olimpijske igre	24000	4000	4000	12000									12000
22.	Rekonstrukcija stadiona Bilino polje	1060000	60000		60000							1000000		
23.	Izgradnja ragbi kompleksa	100000	10000	10000	30000							70000		
24.	Aqua park	3 000 000								3 000 000				
25.	Uvođenje mehanizama redovnog ispitivanja i stalnog unapređivanja javnih usluga	3 000	1000	1000	3000									
26.	Obnova objekta Bosanskog narodnog pozorišta	1300000		300000	500 000							800 000		
27.	Uspostavljanje Muzeja tehnike	1 000000												1000000
28.	Riješavanje prostora Opće biblioteke	2000000												2000000
29.	Obnova bibliotečke građe	75000	15000	15000	45000									30000
30.	Rekonstrukcija i nadogradnja RTV doma u Zenici	4500000		1000000	2000000									2500000
31.	Izgradnja nogometnog kompleksa NSBiH	9000000										9 000000		
32.	Rekonstrukcija pratećeg nogometnog B igrališta Kamberovića polje	300 000	100000	100000	300000									
33.	Sportsko-rekreativna igrališta za djecu sa posebnim potrebama	50000		5000	5000							45000		
34.	Porodične ambulante Tišina	100000	100000	100000	200000									
35.	Porodične ambulante Arnauti	200000	100000	100000	200000									
36.	Porodične ambulante Šeršići	50 000	25 000	25000										
37.	Informatizacija u zdravstvu	10 000												10 000
38.	Prihvatište i dnevni centar za odgojno zanemarenu i napuštenu djecu	300000	50000	50000	150000							150000		
39.	Sigurna kuća za žene i djecu	240000	20000	20000	60000									180000
40.	Kuća na pola puta	100 000	50 000	50 000										

R. B.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta/mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)				Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)							
			2012	2013	2014	Ukupno	Kredit	Federacija	Država	Javna preduzeća	Privat. izvori	IPA	Donatori	Kanton i drugi
41.	Centar za rano podsticanje razvoja i ranu intervenciju za djecu sa posebnim potrebama	225000	25000	25000	25000	75000								150000
42.	Adaptacija i opremanje smještajnih kapaciteta Doma za stara lica – povećanje kapaciteta JU kroz izgradnju aneksa na objektu u Crkvicama ili Doma penzionera	100000	20.000	30000	50.000	100000								
43.	Mali porodični dom	360000	120000	120000	120000	360000								
44.	Dom za beskućnike	100000		50000	50000	50000						50000		
45.	Prevenција maloljetničke delinkvencije	60000	10000	10000	10000	30000						30000		
46.	Gerontološki centar	215000	5000	5000	5000	15000						200000		
47.	Eko-kuća – Eko-park Smetovi	80000	10000	10000	20000	40000						40000		
48.	Izviđački omladinski centar Boračko jezero	1200000	10000	20000	20000	50000						200000		740000
49.	Formiranje Eko-muzeja Vranduk	100000		20000	20000	40000						30000		20000

1.3. Indikativni finansijski plan za period od tri godine – SEKTOR ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

R. br.	Projekat / mjera	Procijenjena vrijednost projekta/mjere	Procjena finansiranja iz općinskog budžeta (KM)			Procijenjeno finansiranje iz ostalih izvora (KM)								
			2011	2012	2013	Ukupno	Kredit	Federacija	Država	Javna preduzeća	Privat. izvori	IPA	Donatori	Kanton i drugi
Sektor 3. Zaštita životne sredine														
1.	Izadaci za: tekuće održavanje i opravku putne mreže, zimsku službu, izradu projektne dokumentacije i troškovi nadzora	1720000	5220000	5000000	5000000	15220000								2000000
2.	Rekonstrukcija i izgradnja vodovodne i kanalizacione mreže na seoskom području	3 900000	300000	300000	300000	900000								3000000
3.	Održavanje riječnih korita	250000	50000	50000	50000	250000								
4.	Redovno održavanje i intervencije na deponiji <i>Siđe</i>	100000	100000											
5.	Izgradnja vodovoda <i>Plava voda</i>	15150000	50 000	50000	50000	150000	15000000							
6.	Sanacija deponije <i>Siđe</i>	7500000					7500000							
7.	Edukacija: TV Eko-kviz i drugi edukativni programi	50000	50000	50 000	50000	150000								
8.	Izgradnja azila za životinje i kastracija i sterilizacija pasa i mačaka lutilica	500000	500000									200000		
9.	Mjerenje zagađenosti zraka i nabavka opreme	1000000	270000	300000	300000								150000	
10.	Rekonstrukcija, izgradnja i izrada katastra javne rasvjete u gradskom i prigradskom području	3500000												3500 000
11.	Projekti izgradnje komunalne infrastrukture	12000000	4000000	4000000	4000000	12000000								
12.	Izgradnja glavne gradske magistrale	40000000					40000000							
13.	Uspostavljanje sistema centralnog grijanja na biomasu u Nemili	3000000	300000	300000	300000	900000							2100 000	

2. PLAN RAZVOJA ORGANIZACIJSKIH KAPACITETA I LJUDSKIH POTENCIJALA ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE

Strategija razvoja općine, od procesa izrade (planiranja) do implementacija / sprovođenja je veliki izazov za lokalnu samoupravu. Stepen i kvalitet realizacije *Strategije*, kao zbir svih pojedinačno realiziranih projekata i mjera, jasno će pokazati koliko je jedinica lokalne samouprave blizu ili daleko od ostvarenja definiranih strateških ciljeva i vizije općine. Za uspješnu realizaciju razvojnih planova potrebno je prilagoditi postojeće ili uspostaviti nove organizacione strukture i osigurati odgovarajuće ljudske kapacitete. Ključni operativni kapacitet za upravljanje razvojem (jedinica za upravljanje razvojem) mora biti jasno definiran. Zadatak tog kapaciteta je svakodnevno staranje o realizaciji *Strategije* kao cjeline i svakog projekta pojedinačno, koordinacija svih aktivnosti i aktera od promocije, pripreme i lansiranja projekata, izvođenja, praćenja, izvještavanja do iniciranja ažuriranja *Strategije*.

Ključni akteri u implementaciji *Strategije razvoja* su:

- Vijeće Općine,
- Načelnik Općine,
- Općinski razvojni tim,
- Jedinica za upravljanje razvojem,
- Općinske službe
- Općinske institucije i organizacije (Lokalna razvojna agencija, Turistička zajednica, institucije za kulturu, škole, fakulteti, Centar za socijalni rad, zdravstvene ustanove, zadruge i poslovna udruženja...),
- Specijalizirane obrazovne, istraživačke i konsultantske organizacije,
- Lokalne nevladine i sportske organizacije i udruženja,
- Resorna ministarstva i agencije.

Svako od njih treba da ima precizno definirane uloge u implementaciji, osiguranju finansijskih sredstava, te u praćenju i vrednovanju (uloge su date u Prilogu 1).

Koraci u uspostavljanju organizacionih i ljudskih kapaciteta za sprovođenje *Strategije* su:

Analiza stanja funkcija, procesa, aktera i uloga u upravljanju lokalnim razvojem, uključujući:

- a) Pregled minimalnih funkcija upravljanja lokalnim razvojem i
- b) Pregled procesa, aktera i uloga u planiranju, sprovođenju, praćenju i vrednovanju lokalnih razvojnih strategija.

Poređenjem trenutno raspoloživih kapaciteta sa kapacitetima potrebnim za implementaciju *Strategije* se dolazi do definiranja potrebnih intervencija u razvoju ljudskih resursa i struktura, kako bi se stvorio kapacitet dovoljan za vođenje implementacije *Strategije*.

Odlučivanje o upravljanju razvojem / *Strategijom*, uključuje:

- a) Plan unapređenja funkcije upravljanja lokalnim razvojem, definira se na osnovi rezultata navedenih analiza,
- b) Odabir modaliteta organiziranja kapaciteta za implementaciju strategije, gdje je jedno od mogućih rješenja jedinica za upravljanje razvojem,
- c) Priprema i usvajanje izmjena i dopuna *Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u općinskoj administrativnoj službi*, prema odabranom modalitetu organiziranja kapaciteta za implementaciju *Strategije*, uključujući definiranje međusobnih odnosa svih aktera unutar lokalne uprave.

Faza izbora kadrova i obučavanja:

- a) Kadrovsko popunjavanje jedinice adekvatnim profilom i brojem izvršilaca uz definiranje ostalih aktera koji direktno ili indirektno učestvuju u procesu lokalnog razvoja,
- b) Sprovođenje odgovarajućih obuka za kadrove koji će biti akteri procesa upravljanja razvojem na definirani način.

Sprovođenje *Strategije*:

- a) Zaduženi kadrovi za sprovođenje *Strategije* i upravljanje razvojem se angažiraju na realizaciji u skladu sa usaglašenom podjelom zadataka i odgovornosti,
- b) Kadrovi vrše praćenje realizacije, analizu rezultata i ažuriranje planova.

Prilog 1 – Prikaz procesa, aktera i uloga u planiranju, sprovođenju, praćenju i vrednovanju lokalnih razvojnih strategija i planova

Osnovne uloge i odgovornosti u procesu implementacije i koordinacije <i>Strategije</i>	
Uloga	Nadležnost
Definiranje odgovornosti u pogledu koordinacije implementacije <i>Strategije razvoja</i>	Načelnik Općine
Definiranje nadležnosti pojedinačnih odjeljenja / službi za pripremu projektnih prijedloga i implementaciju projekata	Načelnik Općine, <i>Općinski razvojni tim</i>
Razrada projektnih prijedloga i osiguravanje izvora finansiranja	Resorne službe, <i>Agencija ZEDA</i>
Provođenje procedura javnih nabavki	Resorne službe
Praćenje implementacije <i>Strategije</i> i redovno izvještavanje	<i>Općinski razvojni tim</i> , <i>Agencija ZEDA</i>
Uspostavljanje i redovno ažuriranje baze podataka relevantnih za razvoj	Resorne službe
Razrada i usvajanje operativnih i finansijskih planova za naredne godine implementacije <i>Strategije</i> (godišnje i indikativno trogodišnje)	Resorne službe
Ažuriranje i revizija sektorskih planova i <i>Strategije</i>	Resorne službe, <i>Općinski razvojni tim</i>
Definiranje ključnih potreba za izgradnjom kapaciteta osoblja uključenog u implementaciju strategije. Priprema plana i sistemska izgradnja kapaciteta za djelotvornu implementaciju <i>Strategije razvoja</i>	<i>Općinski razvojni tim</i> Jedinica za upravljanje razvojem
Sveukupna komunikacija u pogledu implementacije strategije razvoja sa akterima van općinske uprave (građani, mediji, poslovni sektor, nevladin sektor, potencijalni finansijeri, viši nivoi vlasti, itd.)	Jedinica za upravljanje razvojem
Kontinuirana izgradnja ljudskih kapaciteta potrebnih za implementaciju <i>Strategije</i> , u okviru općinske administracije	Jedinica za upravljanje razvojem

3. PRAĆENJE, OCJENJIVANJE I AŽURIRANJE STRATEGIJE RAZVOJA

Praćenje i vrednovanje (monitoring i evaluacija) ostvarivanja *Strategije* omogućavaju mjerenje stepena ostvarenja postavljenih ciljeva, dajući, također, mogućnost za preduzimanje pravovremenih mjera s ciljem eventualnih korekcija te ocjenjivanje sveukupne uspješnosti realizacije *Strategije*. *Praćenje* podrazumijeva sistem prikupljanja i obrade podataka sa svrhom upoređivanja postignutih rezultata sa planiranim. *Vrednovanje* je zasnovano na nalazima praćenja i daje sveukupnu ocjenu ostvarenja postavljenih ciljeva. Da bismo upravljali implementacijom *Strategije*, kao i implementacijom projekata, moramo biti u mogućnosti da mjerimo stepen ostvarenja definiranih ciljeva i rezultata u određenom vremenskom periodu, za šta nam služe objektivno provjerljivi indikatori.

Predloženi najvažniji okvirni indikatori za monitoring i evaluaciju realizacije *Strategije razvoja* su:

- rast privrednih investicija na području općine,
- broj novih radnih mjesta u privredi (pratiti vezu sa stanjem nezaposlenosti),
- rast dobiti preduzeća,
- rast broja poslovnih subjekata na 1000 stanovnika,
- rast prosječne plate,
- rast prirodnog priraštaja stanovništva,
- rast udjela obrazovanog stanovništva (sa srednjim i visokim obrazovanjem),
- rast pokrivenosti teritorije i stanovništva komunalnim uslugama,
- rast zadovoljstva građana ukupnim kvalitetom života.

Ukoliko su ciljevi i indikatori u *Strategiji* definirani primjenom SMART pravila, treba pratiti stepen njihovog ostvarenja. Praćenje se, dakle, vrši na osnovi definiranih projektnih i programskih indikatora i plana implementacije. Uspostavljeni mehanizmi za praćenje realizacije *Strategije razvoja* će, praćenjem definiranih indikatora, kontrolirati ostvarenje ciljeva tako što će prikupljati i analizirati podatke potrebne za njihovo dokazivanje. Praćenje treba uskladiti sa ciklusom pripreme polugodišnjih i godišnjih izvještaja od strane odgovarajućih statističkih i drugih institucija (statistički zavodi, APIF / AFIP, i drugi).

Podloge za vrednovanje priprema jedinica za upravljanje razvojem ili drugi zaduženi organizacioni dio, nastaju na osnovi nalaza godišnjeg praćenja. Drugu osnovu predstavljaju indikatori koji su definirani u toku procesa planiranja. Ukoliko za to postoje potrebna sredstva, uputno je posao vrednovanja povjeriti kompetentnoj spoljnoj ili lokalnoj organizaciji, koja ima potrebne reference. Nalaze i preporuke vrednovanja razmatraju Načelnik sa resornim rukovodiocima, Savjet za razvoj i Općinska skupština.

Veoma je važno da se od početka posao na prikupljanju, obradi i analizi podataka ne tretira kao jednokratna, već da se sistemski zasnjuje. To znači da se postavi tako da se:

- kreiraju odgovarajuće baze podataka, koje će se relativno lako godišnje ažurirati,
- redovno, godišnje, izvode odgovarajuća direktna ispitivanja grupa aktera / korisnika usluga, prema standardiziranoj metodologiji i instrumentima, kako bi se mogle pratiti promjene i napredak,
- koristi praćenje (godišnje) i vrednovanje (nakon 3 godine) ostvarivanja strategije i razvojnih planova.

Neophodno je korištenje odgovarajućih uređenih baza podataka, koje se ažuriraju makar jednom godišnje, kad su raspoložive odgovarajuće statistike. Preporučuje se formiranje slijedećih baza sekundarnih podataka:

- Baza demografskih podataka,
- Baza podataka o tržištu rada,
- Baza podataka za socijalne javne usluge,
- Baza podataka za infrastrukturu i komunalne javne usluge,
- Baza podataka lokalne privrede,
- Baza podataka o stanju životne sredine.

Prema *MiPRO metodologiji*, aktivnosti praćenja, vrednovanja i ažuriranja pojedinih dijelova *Strategije* se vrše u određenim vremenskim periodima, datim u narednoj tabeli:

Aktivnost praćenja i vrednovanja	Vremenski okvir
Praćenje realizacije programa (projekata, mjera)	Godišnje
Kontrolno vrednovanje	Nakon 3 godine za sektorske planove, a nakon 5 godina za <i>Strategiju</i>
Ažuriranje sektorskih planova	Djelimično nakon 3 godine, a kompletno nakon 5 godina
Ažuriranje <i>Strategije</i>	Djelimično nakon 5 godina, a kompletno nakon 10 godina
Finalno vrednovanje	Nakon 5 godina za sektorske planove, a nakon 10 godina za <i>Strategiju</i>

Strategija je fleksibilan instrument koji treba redovno ažurirati radi prilagođavanja promjenama u okruženju. Preispitivanje i ažuriranje komponenti *Strategije* izvodi se selektivno, tako da se obično vizija razvoja i strateški ciljevi ne mijenjaju tokom odabranog strateškog perioda, sektorski planovi se preispituju i po potrebi revidiraju, kao i ostale komponente.

U slijedećoj tabeli dat je okvirni podsjetnik sa kalendarom za godišnje ažuriranje *Strategije razvoja*:

Komponenta	Opis i podloge za godišnje ažuriranje	Kada se ažurira	Napomena
Socio-ekonomska analiza (radi se u bitno skraćenoj verziji)	✓ Pratimo i publikujemo odabrane ekonomske i socijalne indikatore i važne trendove (demografski, tržište rada, ekonomski pokazatelji po granama i vrstama poslovnih subjekata, stanje poljoprivrede...). ✓ Stanje poslovnog okruženja možemo pratiti putem standardiziranog anketiranja ili fokus grupe.	Početak u aprilu (kada su obrađeni svi podaci za prethodnu godinu), završetak (publikovanje) u junu	Za ovaj posao vrlo je važno razraditi proceduru i usaglasiti razmjenu podataka sa izvorima podataka (Zavod za zapošljavanje, Fond PIO, Poreska uprava...).
Revizija sektorskih ciljeva	✓ Vrednujemo u kojoj su mjeri ostvareni i da li su još validni. Ako ostvarenja nisu blizu očekivanih, analiziramo uzroke i, po potrebi, interveniramo u aktivnostima (projektima) i / ili u samim ciljevima. ✓ Reviziju izvodimo na osnovi praćenja realizacije programa i projekata, s jedne strane, i uočenih bitnih promjena u okolnostima.	juni-juli	Dobro je da za reviziju operativnih ciljeva i projekata iskoristimo potencijal Partnerske grupe.
Revizija projekata	Vršimo na osnovi: ✓ Iskustva stečenog kroz realizaciju projekata, ✓ Rezultata i preporuka realiziranih projekata, ✓ Uočenih promjena i novih potreba, ✓ Revidiranih operativnih ciljeva.	avgust-septembar	
Godišnji operativni plan implementacije, sa projektnim formularima	✓ Utvrđujemo prioritete za narednu godinu. ✓ Revidiramo/kompletiramo projektne formulare / projektne zadatke za prioritete projekte. ✓ Pravimo i usaglašavamo finansijski plan. ✓ Kompletiramo plan implementacije.	septembar-oktobar	Ažuriran plan od druge polovine oktobra ide na javnu raspravu, zajedno sa budžetom.
Praćenje i vrednovanje realiziranih i tekućih projekata	Izvodimo na osnovi: ✓ Plana implementacije, ✓ Razrađenih projektnih formulara / projektnih zadataka (očekivanih rezultata), ✓ Izveštaja o realizaciji projekata (projektne dokumentacije), ✓ Pokazatelja o ostvarenim efektima (npr. podaci o uvozu i izvozu, podaci Zavoda za zapošljavanje...).	Pratimo prema dinamici realizacije projekata i izvještavanja. Vrednujemo (dajemo ocjenu ostvarenja i analiziramo razloge) u prvoj polovini marta.	O rezultatima praćenja i vrednovanja izvještavamo Partnersku grupu, Načelnika i Vijeće, u sklopu godišnjeg izvještaja o radu.